

Concepte ale societății informaționale: “INFORMARE” – “INFORMAȚIE”

Având în vedere dualitatea semnificațiilor termenului „information” din limba engleză/franceză, el se traduce în limba română (Fig.1) atât prin “informare” (ca proces/cauză) cât și prin “informație” (ca produs/efect). Ținând cont și de relația de cauzalitate dintre cele două concepte, este evident că nu orice proces de informare conduce la obținerea informației ca produs, dar, în schimb, orice informație este rezultatul unui proces de informare.

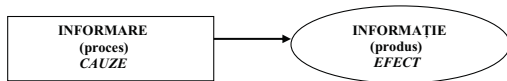

Fig. 1

“Informația” și “informarea” reprezintă în prezent, mai mult decât oricând, concepte esențiale ale vieții și activității oamenilor. În plus, pentru tot mai multe organizații, informația constituie astăzi una din cele mai valoroase și importante resurse ale lor¹.

Conceptul “informație” (în engleză doar la singular) ar putea fi definit ca fiind o <colecție de fapte> (reprezentând răspunsuri la întrebări esențiale ca ce?, unde?, când?, cine?) organizate astfel încât valoarea lor să fie superioară sumei valorilor faptelor respective, în sine. Acest concept nu trebuie să fie confundat cu alte concepte apropiate ca, de exemplu, “date” (referitor la fapte primare, <brute>) și “cunoștințe” (referitor la răspunsurile ce pot fi date altor întrebări esențiale precum de ce?, pentru ce? și cum?). În consecință, “informația” poate fi definită ca reprezentând date organizate, iar “cunoștințele” ca fiind informație înțeleasă.

Dar, pentru ca o informație să aibă o anumită valoare, de exemplu pentru manageri și alte cadre de decizie, ea trebuie să fie simultan cât mai accesibilă, completă, economică, fiabilă, flexibilă, oportună, precisă, relevantă, sigură și verificabilă. Calitatea unei informații se determină evaluând în mod adecvat fiecare din aceste caracteristici și comparând-o cu anumite criterii prestabilite de conformitate (acceptare) / neconformitate (respingere).

Nicolae George DRĂGULĂNESCU
Prof. dr. ing.

Abstract: “Information” and “appraisal” are nowadays more than ever essential concepts of human activity and life. In addition, today information is one of the most valuable and important resources for more and more organizations.

The concept “information” (in English only in the singular) could be defined as a <collection of data> (representing answers to basic questions like why?, where?, when?, who?) organized in such a way, that its value is higher than the sum of the values of the respective facts. This concept should not be confused with other similar concepts such as “data” (relating to primary facts <raw>) and “knowledge” (relating to answers that could be given to other essential questions like why? what for? and how?). Consequently, “information” can be defined as organized data, and “knowledge” as understood information.

¹ Banciu, D., Drăgulănescu, N., Moșu, A. *Informația și întreprinderea competitivă*, InfoDocRom, București, 1998.

1. Conceptul «information science»

Conform unei prime definiții² (datând din 1962) „Știința informației este știința care investighează proprietățile și comportamentul informației, forțele care guvernează fluxurile informaționale și mijloacele de procesare a informației, în scopul optimizării accesibilității și utilizabilității ei. Procesele în care este implicată informația sunt: organizarea, difuzarea, colectarea, stocarea, regăsirea, interpretarea și utilizarea informației.”

O definiție similară, dar mai amplă³ (formulată în 1968) este următoarea: „Știința informației este știința care investighează proprietățile și comportamentul informației, forțele care guvernează fluxurile informaționale și mijloacele de procesare a informației, în scopul optimizării accesibilității și utilizabilității ei. Ea se referă la acele cunoștințe care privesc colectarea, organizarea, stocarea, regăsirea, interpretarea, transmiterea, transformarea și utilizarea informației. Acestea includ cercetarea reprezentărilor informației atât în sistemele naturale, cât și în cele artificiale, utilizarea codurilor pentru eficientizarea transmiterii mesajelor precum și studiul echipamentelor și tehnicilor de prelucrare a informației (ca, de exemplu, calculatoarele și echipamentele lor periferice). Ea este o știință interdisciplinară derivată din și în relație cu domeniile științifice <clasice> ca: matematica, logica, lingvistica, psihologia, informatica, cercetarea operațională, artele grafice, comunicațiile, știința bibliotecilor, managementul etc.”

Transferul cunoștințelor între oameni și generații, în scopul facilitării evoluției societății umane, reprezintă funcția de bază a științei informației⁴.

Știința informației s-a dezvoltat, în principal, pe baza cunoștințelor acumulate pe parcursul câtorva secole în domeniile biblioteconomiei, arhivisticii, documentării și jurnalismului. În prezent, știința informației și tehnologia informației reprezintă bazele societății informaționale. Dar, spre deosebire de “strămoșii” săi mai sus menționați, preocupați în principal de procesele de prelucrare și transfer ale documentelor (în special din hârtie, ca suport al informației), știința informației are în vedere și procesele care preced și urmează proceselor de prelucrare și transfer (“comunicare”) ale informației: procesul de generare a informației, respectiv procesul de utilizare a informației.

Maximizarea eficienței și efectivității tuturor acestor procese precum și optimizarea accesibilității și utilizabilității informației reprezintă principalele obiective ale cercetărilor întreprinse în știința informației.

În prezent, știința informației este considerată a fi “o știință foarte specifică ce are în vedere doar bazele și nu conținutul integral al științelor și tehnologiilor referitoare la informație”. În consecință, știința informației nu este o știință pluridisciplinară atotcuprinzătoare, ci o știință interdisciplinară tipică. Ea are ca obiecte de studiu: procesul “informare”, produsul imaterial „informație” și starea de conștientizare („a fi informat”).⁵

2. Conceptul «information technology»

Conceptul francez <noile tehnologii informaționale și comunicaționale> (NTIC) – denumite astfel întrucât majoritatea lor a fost dezvoltată pe parcursul ultimelor două decenii – reprezintă acele „tehnologii și tehnici care permit generarea, procesarea, stocarea, regăsirea, comunicarea și utilizarea informației prin mijloace electronice sau optice, indiferent de forma ei (texte, sunete, imagini) și fără constrângeri determinate de distanță, timp și cantitatea de informație”⁶.

În accepțiunea americană, <tehnologiile informaționale> includ atât <tehnologiile neconvenționale/ electronice/ optice> mai sus menționate, cât și <tehnologiile convenționale/ cla-

² Flood, Barbara, Drexel's Information Science M.S Degree Program 1963-1971; *An Insider's Recollection Journal of ASIS*, 51 (12), 2000.

³ Borko, H., Information Science: What Is It? în *American Documentation* (publicația editată de ADI), ianuarie 1968. Borko era unul din managerii organizației Information Systems Technology Staff System Development Corporation, din Santa Monica, California.

⁴ Dragulanescu, N. *Science et techniques de l'information. Genèse et évolution* (în limba franceză), Ed. AGIR, București, 1999.

⁵ Debons, A. *Information Science Forty Years of Teaching, Proceedings of the ISECON 2000*, Philadelphia, Pennsylvania, Nov. 2000.

⁶ *Recommendations to the European Council. Europe and the Global Information Society*, CEE, Brussels, 1994.

sice> (vorbirea, scrierea, citirea etc.).

O definiție foarte concisă a științei informației consideră că aceasta este “știința sistemelor informaționale” (prin asemenea sistem înțelegându-se nu numai sistemele informatice, ca în România, ci, în general orice sistem, convențional sau neconvențional, care generează, prelucrează, stochează și/sau utilizează informația) și are meritul de a pune în evidență complementaritatea științei informației cu tehnologia informației.

De altfel, în anul 2000, celebra American Society for Information Science (al cărei an de înființare, 1968, este considerat a fi anul de „naștere” al științei informației) și-a schimbat denumirea în American Society for Information Science & Technology, evidențiind astfel complementaritatea celor două concepte.

În România, Academia Română a formulat⁷ următoarea definiție a conceptului <știința și tehnologia informației>: „domeniu multidisciplinar al științei și tehnologiei care stă la baza societății informaționale și care cuprinde: Substratul fizic al informației, Telecomunicații și teoria semnalelor, Software, Sisteme informatice, Informatica teoretică și teoria informației, InternetWeb, Automatica și teoria sistemelor, Aplicații specifice în cele mai diverse domenii de aplicație. Aceste părți ale științei și tehnologiei informației aparțin ingineriei electrice, informaticii, economiei, sociologiei, culturii, presei, medicinei etc.” Conform acestei definiții, știința informației ar implica o abordare pluridisciplinară și nu interdisciplinară (așa cum o înțeleg americanii).

3. Conceptul «information society»

Conform unor cercetători americani⁸, noua societate postindustrială, cunoscută și sub numele de „societate informațională”, este acea societate umană caracterizată prin următoarele aspecte:

1. *Forța de muncă este concentrată în special în domeniile serviciilor profesionale și tehnice, depășind cantitativ forța de muncă din sectoarele extractive (agricultură, minerit, piscicultură, silvicultură) ce sunt dominante în societățile preindustriale și din sectoarele industriale ce sunt dominante în societatea industrială.*
2. *Noua societate este tot mai mult influențată de interacțiunile dintre oameni care devin predominante față de interacțiunile oamenilor cu natura sau cu procesele de prelucrare a resurselor naturale.*
3. *Cele mai importante organizații sunt universitățile, institutele de cercetare științifică, laboratoarele industriale, bibliotecile.*
4. *Dezvoltarea economică este asigurată de industriile ce aplică progresele științei și tehnicii mondiale.*
5. *Resursa primară a oricărei organizații este reprezentată de capitalul uman.*
6. *Politicele macroeconomice esențiale sunt politica în domeniul științei și politica în domeniul educației.*
7. *Problema structurală esențială este reprezentată de echilibrarea sectoarelor public și privat din economie.”*

Într-o celebră antologie de lucrări referitoare la impactul și consecințele noii societăți, cercetătorul american F. Webster⁹ consideră că, în cadrul ei, „informația și comunicațiile devin predominante, definind și modelând acțiunile și interacțiunile oamenilor și organizațiilor” și că societatea informațională poate fi analizată pe cinci planuri (care interacționează în multiple moduri): tehnologic, economic, ocupațional, spațial și cultural. La rândul său, acest plan cultural se referă la: sistemul educațional, sistemul de guvernare locală și centrală, sistemul de valori și morala, credințele, miturile etc.

Conceptul “societate informațională” ar putea fi definit în mod simplu ca fiind societatea în cadrul căreia majoritatea populației active lucrează în sectorul informațional fiind implicată în crearea,

⁷ Definiție aprobată de Adunarea Generală a Academiei Române din 24 noiembrie 1998.

⁸ xxx *The Information Society: Issues and Answers*, American Library Association, ORYX Press, 1978.

⁹ Webster, F., What Information Society? în Albert, D.S. and Papp, D.S. *The Information Age: An Anthology on Its Impact and Consequences*, 1997 (<http://www.ndu.edu/ndu/inss/books/Anthology1/part1.html>)

procesarea, distribuirea și/ sau utilizarea informației, astfel încât depășește cantitativ populația activă din celelalte sectoare (agricol, industrial și al serviciilor).

De remarcat că în Franța se utilizează conceptul (parțial redondant) „societate informațională și comunicațională”.

3. Propuneri

În România se utilizează în mod corect conceptele <societate informațională> și <tehnologie informațională> (sau <tehnologia informației>).

În anumite universități românești, în cadrul unor secții de biblioteconomie, au fost organizate cursuri de „știința informării”; acesta este un termen care corespunde doar foarte parțial semnificației actuale a conceptului <information science>.

Având în vedere observațiile prezentate la punctul 1, propunem utilizarea exclusivă a termenului “știința informației”.

“Biblioteca Națională este memoria vitală, una din rădăcinile principale pe care se țin arborele unei națiuni..”

Convorbire cu dna Milagros del Corral, doctor în filosofie, director general al Bibliotecii Naționale a Spaniei

- Distinsă Doamnă, după ce v-am urmărit manifestându-vă în actu, ca amfitrioană, la această întrunire anuală a CENL, m-am ales cu un sumum fenomenologicum atipic cu desăvârșire. Iar jocul aparențelor cu esențele, behaviorismul de după care ni se arăta, adesea, altceva decât prevesteau construcțiile logice m-au pus chiar, în forul meu interior, în fața unui soi de dilemă relativă la criteriul sensului...

- Pe căine, vorba lui Platon! În aceste două zile m-ați surprins în exercițiul funcțiunii, și nu într-o stare normală a acestuia, ci în una de suprasolicitare în extremis. Asadar, era cazul să treceți de la behaviorism la funcționalism. Alții până la dumneavoastră începeau prin a remarca în chipul meu detalii contrastante, în opinia lor, cu spiritul locului, cum ar fi colorația vegetației din creștet, coborând aproape până la palierul formulei de marketing propusă de Godin. Ca ființă, eu mă aflu la o altitudine mult mai spirituală...

- Ar reieși, așadar, că ființa numită purple cow e străină locurilor iberice?

- Care ar fi rostul ei într-o țară a taurilor și a toreadorilor, a lui Don Quijote și a lui Carmen, într-o țară în care nu se papă lapte și nu se miră de te miri ce?

- Prezența de spirit a dvs. a fost remarcată în câteva comunicate de presă care au făcut ocolul lumii. Iată varianta în care a ajuns unul din ele în presa românească:

“Biblioteca Națională Spaniolă păstrează intact efectivul de carte.

Directorul Bibliotecii Naționale a Spaniei, Milagros del Corral a declarat pentru Europa Press, că a refuzat Google în favoarea mass-mediei spaniole.

Milagros del Corral, directorul Bibliotecii Naționale Spaniole (BNS), a precizat că nu va semna un contract cu Google, pentru că are deja un acord cu Compania Națională Spaniolă Telefonica. În interviul acordat ziarului Europa Press, Milagros del Corral a motivat alegerea făcută în conformitate cu legea patrimoniului național asupra valorilor artistice și de carte. „Biblioteca Națională Spaniolă aparține statului și poporului spaniol și consider firesc ca o companie spaniolă să aleagă modalitatea progresistă de a păstra intactă această valoare”, a declarat Milagros del Corral. Directorul (BNS) a precizat că nu

Abstract: From the very beginning of its establishment, when it was called the Royal Library (founded in 1711 by King Philip V), it was designed as a library, museum and archive; that is it was created after the tripartite model of the Library of Alexandria. It has remained as such till nowadays. Moreover, being relocated in 1896 at the Palace of National Library and Museums built by Queen, it enhanced the collaboration with the museums located there, especially with the Prado Museum in a way that made it a kind of Spain Alexandria. That attested everything. Speaking about the impact of new technologies, I would like to emphasize in particular two aspects of this process, which are fundamental in my opinion. Primo: the current implementation of new technologies does not modify the basic functions of the National Library and other libraries. The conservative, communicative, informative and other functions form the functional core, or, as philosophers say, the hard core of library functionality. But these functions are performed more efficiently and at a more advanced qualitative level when they are refurbished. Efficiency, quality, and freshness are points of attraction, so to speak. And some subfunctions, for example the scriptorial one, undergo a spectacular revival: it is clear that the possibilities of the current scanners and copiers surpass immeasurably the ancient writers' possibilities. Secundo: the implementation of new technologies in a national library should have an impact first of all on the objectives, work processes and operations specific to an institution of this kind and rank. Conservation, study and safeguarding of cultural heritage by means of new technologies should be the main trend. But other operational directions have also to be refurbished, especially those that relates to the memorial missions of the institution.

se îndoiește de specialiștii companiei Google, dar ca factor de decizie al Bibliotecii Naționale are datoria de a apela la maestri digitali naționali pentru a reda și păstra în mod corespunzător subtilitățile din cultura spaniolă. Cele două companii vor colabora în domeniul tehnic. Refuzul de a semna un contract nu oprește colaborarea dintre compania Google și BNS, care va continua în sensul schimbului de experiență în domeniul tehnologiei. La rândul lui, Yoram Elkaim, director al companiei Google pentru Europa, va lista în catalogul literar digital rezultatele obținute la finalizarea proiectului spaniol.”

- *Am încheiat citatul. Primul gând care îmi venise la parcurgerea acestei știri a fost acela că, dacă nu e vorba de un fel de răzvrătire antiglobalistă, atunci poate fi la mijloc, cel puțin, o acoperire temeinică sub aspect tehnologic. Or, în alte țări semnarea contractelor cu Google a fost multasteptată. Mi-am amintit, în context, și de cât de greu a acceptat populația Spaniei integrarea în UE.*

- Nu, nici vorbă de frondă în această ieșire a mea (de fapt nu doar a mea, or, eu reprezentam, prin declarația făcută, punctul de vedere al statului spaniol), ci e un gest de profund patriotism. Comorile pe care le deține BNS constituie moștenirea scrisă inestimabilă a poporului, a națiunii noastre. Biblioteca Națională este, prin ele, memoria vitală, una din rădăcinile principale pe care se ține, din punct de vedere spiritual, arborele neamului. Google ar fi efectuat așa-zisa numerizare în masă, iar asta ar fi însemnat o tehnicizare, chiar o bagatelizare a unui act patriotic. Căci numerizarea acestor colecții înseamnă în primul rând salvagardarea lor. Migala, dragostea, dacă vreți, sunt parametri de atitudine primordiali. Orice pagină de manuscris, de carte veche, de document de arhivă trebuie supusă digitalizării cu o atenție deosebită, cu o pătrundere specială de responsabilitate acestui act. Contează aici și promovarea posibilităților tehnologice autohtone, de ce nu. Specialiștii spanioli au viziuni și abilități competitive pe plan mondial. Desigur, repet asta, în cazul nostru nu poate fi vorba de competiție tehnică.

- *Dar sunteți apreciați și din acest punct de vedere. Iată o altă știre la acest subiect apărută în mass-media europeană:*

“Cărți personalizate la Biblioteca Națională a Spaniei

23 iunie 2009

Presseurope

Cartea la comandă, este posibil cu Biblioteca Națională a Spaniei. Grație unui acord realizat cu site-ul de autoeditie Bubok, instituția va putea imprima o copie a “capodoperelor” sale la cererea cititorilor, afirmă cotidianul [ABC](#). Acest acord, primul de acest gen în lume, dă acces la Biblioteca numerică spaniolă. “O selecție tematică a fondurilor colecțiilor noastre a fost deja făcută cu ajutorul sfaturilor venite de la specialiști”, explică directoarea Bibliotecii, Milagros del Corral, care se gândește deja la un posibil acord cu Amazon, uriașul mondial al vânzărilor de cărți în linie, pentru a aduce cultura spaniolă la în-

demâna unei “comunități de utilizatori importante, cea mai importantă posibilă”.

- *Am încheiat citatul.*

- E și în acest mesaj mai mult o apreciere a nivelului de evoluție a factorului tehnologic autohton.

- *În spoturile legate de evenimentul biblioteconomic european ce are loc la Madrid în aceste zile am citit că BNS se pregătește din timp să marcheze tricentenarul său. Biblioteca Națională, se relatează acolo, construită în secolul al XIX-lea, în timpul reginei Isabela II, adăpostește comorile scrise ale Spaniei. Clădirea, realizată în stil neoclasic, este decorată cu sculpturi elaborate și cu coloane corintice. Statuile lui Alfonso X cel Înțelept și ale Sfântului Isidor străjuiesc scara principală...*

- Cred că textul peste care ați dat e legat în primul rând de reînnoirea acestui sediu istoric, grație fondurilor suplimentare alocate de statul spaniol, acum doi ani, în legătură cu întrunirea directorilor bibliotecilor naționale europene preconizată pentru anul acesta. A fost nevoie de o restaurare chiar, de o muncă migăloasă întru a-i reda edificiului, în interiorul și în exteriorul său deopotrivă, splendoarea inițială. Această renovare substanțială e una din cele trei realizări majore ale mele din perioada directoratului. Cea de a doua este construirea noului sit din Alcalá de Henares, echipat cu tehnologii de depozitare de ultima generație.

- *Citez din același spot: “BNS adăpostește peste 6 milioane de exemplare de carte. Printre bijuteriile sale, se găsește și Colecția Cervantes, care se compune din 26 de ediții ale operei Don Quijote, tipărite în casteliana, în secolul al XVII-lea. În total, colecția de la Biblioteca Națională deține peste 26 milioane de documente (manuscrite, texte imprimare, ziare și alte publicații), așezate în peste 280 de kilometri de etajere...”*

- E vorba aici de unitățile materiale conservate în amândouă sediile.

- *Și care este cea de a treia realizare majoră a dvs.?*

- Tehnologizarea BNS și numerizarea colecțiilor. Procesul acesta continuă. Cred că primul mare bilanț al lui va putea fi făcut chiar la aniversarea a 300-a a acestei biblioteci.

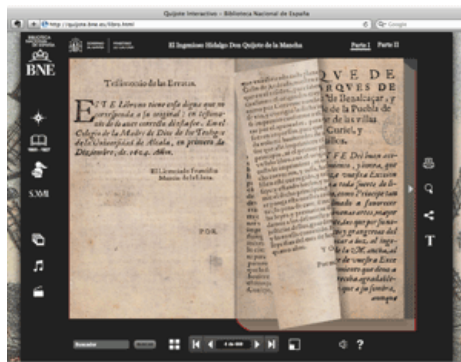
- *Înainte să facem o succintă trecere în revistă a ceea ce v-a reușit la acest capitol, aș vrea să vă referiți la conceptul de bibliotecă națională pe care îl împărtășiți, la partea istorică a lui deopotrivă cu modul în care s-a răsfrânt asupra lui tehnologizarea actuală. Nu se manifestă oare, în cazul BNS, perenitatea modelului biblioteconomic alexandrin?*

- Din chiar începuturile sale, din perioada când se numea Bibliotecă Regală (fondată în 1711 de regele Philip al V-lea), instituția era concepută ca bibliotecă, muzeu și arhivă, adică se întemeia pe modelul tripartit al Bibliotecii din Alexandria. Și așa rămâne până astăzi. Mai mult, fiind reamplasată în 1896 în incinta Palatului Bibliotecii și Muzeelor Naționale construit de regină, colaborarea cu muzeele amplasate acolo, dar și cu Muzeul Prado în special se amplifică și se întretese de o manieră care face din ea o Alexandrina a Spaniei. Prin asta e spus totul. Cât privește impactul noilor tehnologii, aș vrea să evidențiez în special două aspecte, fundamentale

după mine, ale acestui proces. Primo: tehnologizarea actuală nu aduce modificări asupra funcțiilor de bază ale BN, ca și ale altor biblioteci. Funcțiile conservatoare, comunicativă, informațională etc. rămân să alcătuiască nucleul funcțional, sau, cum zic filosofilor, nucleul tare al funcționalității bibliotecii. Dar funcțiile acestea sunt exercitate cu mai mare eficiență și la un nivel calitativ mult mai avansat când ele sunt re tehnologizate. Eficiența, calitatea, prospețimea devin acum lucruri apucătoare de ochi, să zic așa. Iar unele subfuncții, cum ar fi cea scriptorială, de exemplu, trec printr-un reviriment spectaculos: e clar că posibilitățile copiatoarelor și scannerelor actuale le întrec incomensurabil pe cele ale conțopiștilor, ale scribilor din vremurile de demult. Secundo: tehnologizarea unei biblioteci naționale trebuie să cuprindă în câmpul ei de impact în primul rând obiectivele, lucrările, procesele și operațiile specifice unei instituții de acest fel și rang. Conservarea, valorificarea și salvagardarea moștenirii culturale scrise cu ajutorul noilor tehnologii este o direcție magistrală în acest sens. Dar și celelalte direcții de funcționare urmează să urmărească, atunci când este vorba de re tehnologizarea lor, în special aspectele legate de misiunea memorială a instituției. Printre acestea, accesul lărgit și de la distanță la moștenirea culturală scrisă, referințele virtuale legate de patrimoniul național, crearea unui mediu informatizat pentru activitățile de cercetare și valorificare ale monumentelor bibliologice, repertoriul nou de servicii informaționale pentru utilizatorii BN întemeiat pe tehnologiile informaționale de ultimă oră fac parte din strategiile de dezvoltare nouă ale BNS.

- *Apropo de monumentele bibliologice naționale la care v-ați referit. Ați realizat și aici un proiect de pionierat în Europa, un proiect dedicat valorificării virtuale a unei singure capodopere. Iată informația care a cutreierat țările bătrânului continent:*

“Interactivul Don Quijote

Biblioteca Națională a Spaniei – Biblioteca Nacional de España, pentru a fi mai exact – este realizatoarea unuia dintre proiectele interactive care îmi plac foarte mult: [Quijote Interactivo](#) – o impresionantă ediție interactivă a romanului lui Miguel de Cervantes, Don Quijote.

Cele două volume (publicate în 1605, respectiv în 1615) au secțiuni distincte, galeriile multimedia sunt fermecătoare, un widget social face ca fiecare dintre cele 668 pagini să poată fi partajată pe face-

book, iar, pentru doritori, există chiar și o opțiune de a suprapune peste manuscris o transcriere în Times New Roman. Chiar dacă site-ul este în întregime în limba spaniolă, interfața este elegantă și prietenoasă, iar sunetul care însoțește lectura este foarte bine ales. Fie că sunteți sau nu vorbitori de spaniolă, alocați-vă măcar câteva minute pentru Quijote Interactivo. Este, în opinia mea, un exemplu pe care cât mai multe biblioteci ar trebui să-l urmeze.” PRESSEUROPE

- *Acesta e doar unul din piscurile conținutului digital pe care l-a creat BNS. Cum ați abordat managementul instituției în contextul informatizării, tehnologizării, digitalizării?*

- În toila elaborării strategiilor noi de dezvoltare a BNS am optat pentru o structură nouă, tripartită a instituției. Ideea întemeietoare a noii arhitecturi manageriale a pornit de la primordialitatea tehnologiilor și a inovațiilor într-o BN contemporană. Astfel, am împărțit structura cea nouă în trei direcții de bază: 1. Direcția Tehnică proceselor și serviciilor (aici e cuprinsă partea tradițională a BNS, regândită și reasezată pe principiul tehnologic, tehnologie însemnând nu doar mijloace tehnice, ci și algoritmi de desfășurare a lucrărilor, activităților). Colecțiile și gestiunea lor sunt incluse în această direcție. 2. Direcția Biblioteca Digitală și Sisteme de informație (aici e cuprinsă BN electronică, virtuală sub toate aspectele ei) și 3. Direcția Acțiune Culturală, care le integrează pe primele două în imaginea ce o promovează, în țară și peste hotare, prin toate genurile de difuzare culturală specifice unei biblioteci naționale. În cadrul Direcției Biblioteca Digitală și Sisteme de Informație activează câteva servicii vitale pentru funcționarea părții electronice, virtuale a BNS: Serviciul de numerizare (sau Arealul Bibliotecii Digitale), Serviciul de Coordonare web, Serviciul de coordonare Intranet, Serviciul de Baze de date bibliografice și Serviciul de proiecte informațional-bibliografice. În cadrul primei direcții funcționează un șir de departamente, de obicei create pe tehnicile de conservare a diferitor genuri de publicații. E lesne de observat că prin punerea în aplicare a noii structuri s-a produs, să zic așa, o topire și o contopire a părții tradiționale într-o matrice tehnologică. Direcția difuzare culturală include în structura sa servicii legate de coordonarea difuzării patrimoniului național scris și imprimat, planificarea, gestiunea și realizarea expozițiilor evenimentiale, colaborarea în domeniul difuzării culturale a BNS cu alte instituții culturale, proiecte și activități pedagogice, organizarea de acțiuni publice naționale și internaționale, activitatea editorială și activitatea muzeală (În cadrul BNS funcționează muzeul bibliotecii regale și naționale, care reflectă și istoria biblioteconomiei spaniole în general).

- *În care parte a structurii sunt incluse serviciile de automatizare, serviciile de referințe, procesele tehnice?*

- Evident, în primul departament, dar, așa cum am subliniat deja, ele sunt reasezate în noua matrice tehnologică. Tot acolo veți regăsi Departamentul de conservare și restaurare. Pe lângă directorul general, în structura bibliotecii există un director tehnic

(în sens biblioteconomic), un director cu probleme de coordonare și planificare și un director cultural. În competențele celui de al doilea director intră și activitățile de cercetare. Pe lângă acestea există și un manager, care este responsabil de coordonarea computerizării și funcționării computerelor, gestiunea resurselor umane și materiale, managementul economico-bugetar, securitatea și întreținerea siturilor.

- *Cum v-ați întemeiat strategiile de dezvoltare a Bibliotecii Numerice a Spaniei?*

- Strategiile de numerizare a colecțiilor și altor surse informaționale generate în cadrul BNS pornesc de la Programul Național Memoria, al cărui Registru include cele mai valoroase documente din instituțiile deținătoare ale moștenirii naționale scrise. Numărul obiectelor digitale ce urmează a fi produse prin supunerea la numerizare a cărților și a altor genuri de documente patrimoniale e de ordinul sutelor de mii și al milioanei, astfel că o eșalonare strictă a acestui proces, rezultată din cercetările efectuate la locurile de conservare, este obvia necesară. Numerizarea urmează a cuprinde atât documentele textuale, cât și înregistrările sonore și documentele-imagini. Pivotal, firul roșu care trece prin strategiile digitale ale noastre este subordonarea acestor activități misiunilor principale și specificului bibliotecii naționale. Tot ce se numerizează la noi trebuie să țină întâi și-ntâi de memoria națiunii. Un document scris, o imagine artistică, o fotografie, vocea unei personalități au prioritate doar în cazul când acestea sunt legate de istoria națională, de memoria colectivă. Aceste principii sunt puse în aplicare de câțiva ani. Lucrările se desfășoară în paralel, în cadrul centrului de numerizare sau în sălile funcționale apropiate de locul de conservare sau producere a evenimentelor care se pretează arhivării palabra. Statul spaniol ne-a alocat resurse financiare extraordinare care ne-au permis să dotăm absolut toate procesele, operațiile, locurile de muncă, locurile de utilizatori, serviciile tehnice, editoriale, de numerizare cu cele mai performante echipamente disponibile pe piața spaniolă cât și pe cea europeană. Se asigură un nivel de salarizare, inclusiv pentru specialiștii în domeniul IT (programatori, ingineri, webmasteri, informaticieni, tehnicieni) competitiv cu piața joburilor la nivelul economiei naționale, fapt care, în câțiva ani, a dat rezultate de o calitate și de o eficiență fără precedent în biblioteconomia națională. Spiritul inovațional, gustul performanței, patriotismul față de instituție, erudiția și măiestria IT sunt predicabilii ce caracterizează echipa actuală a BNS. Eu subscriu orientărilor teoretice în conformitate cu care resursa umană în condițiile informatizării este și ea o resursă tehnologică strategică.

- *Cred că e momentul să ne oprim puțin și la Concertul Special pe care l-ați organizat pentru participanții la întrunirea CENL. Mie mi s-a părut că el a fost ca un epifenomen, ca un semnificant al noii orientări în activitatea BNS. Ca și cum ar fi izbucnit în floare o sacura biblioteconomică. Un rod al unei îndelungi și migăloase cultivări. Și cred că e o noutate*

pe plan cel puțin european.

- Mulțumesc pentru apreciere. Concertul este rezultatul final al unui proiect la care am muncit doi ani și jumătate și care a fost inițiat expres pentru a ajunge la bunul sfârșit al său către această întrunire. Ați făcut o observație pătrunzătoare abordându-l ca pe un epifenomen al noii orientări în funcționarea BNS. Într-adevăr, el e un model de cum pot fi subordonate misiunii memoriale a unei BN activitățile interne (el este rezultatul cooperării mai multor servicii din cadrul instituției noastre) și externe (BNS a colaborat la realizarea proiectului cu Muzeul Prado, Quintetul "L' amore Mi Fa Sollazar", celebri creatori de instrumente cu coarde din Spania, Italia, Japonia, Mexic. Desigur, proiectul s-a bucurat de un sprijin financiar extraordinar din partea Ministerului Culturii și al Guvernului Spaniei.

În interiorul BNS, la proiect au participat Departamentul de Manuscrise, Departamentul Muzică, Muzicologie și Audiovizual, Departamentul de Conservare și Restaurare. Obiectul cooperării lor l-au constituit două codice unice ale lui Leonardo da Vinci intitulate Codex Madrid I și Codex Madrid II, care se trag din perioada milaneză a vieții și operei genialului creator. După moartea lui Leonardo survenită în 1519, discipolul său Francesco Melzi a moștenit aceste manuscrise, dar peste o jumătate de secol, odată cu moartea sa, moștenirea este dispersată și apoi pierdută pentru multă vreme. Pompeo Leoni, sculptor la curtea regelui spaniol Felipe II, cumpără o mare parte din ele la Milano și o aduce în Spania. În cele din urmă cele două codice ajung pe mâinile regelui Felipe al IV-lea și fac parte din fondul inițial al Bibliotecii Regale din Madrid, a cărei continuatoare funcțională este actuala BNS. Volumul II al Codexului conține diferite note și schițe ale lui Leonardo, inclusiv schițe și desene de instrumente muzicale imaginate de el. Acestea din urmă au și fost punctul de pornire al proiectului. Astfel, Departamentul Conservare și Restaurare a readus codexul la viață, iar Departamentele Manuscrise, Muzică și Cercetare, în colaborare cu subdiviziunile corespunzătoare ale Muzeului Prado și cu marii creatori de instrumente implicați în proiect, au desfășurat ample investigații asupra schițelor de instrumente muzicale ale lui Leonardo, notelor despre muzica, compozitorii și lucrările muzicale pe care le-a ascultat acesta, iar lutierii din patru țări au confecționat instrumentele după ce schițele lor au fost supuse unor cercetări pluridisciplinare. În fine, a venit rândul Quintetului care a însușit instrumentele unice create, partiturile de epocă, opera compozitorilor cunoscuți și gustați de Leonardo (Conrad Pauman, Johannes Vincenet, Antoine Busnois, Diego Ortiz Toledano, Janambrosio Dalza și un șir de creații anonime la care face referință da Vinci, în special cele scrise pe texte de Lorenzo il Magnifico. Două partituri au fost împrumutate de la British Museum și una de la Staatsbibliothek din Berlin.

- *O informație interesantă despre procesul de restaurare a celor două codice am întâlnit pe blogul BNS:*

El Blog de la BNE

La restauración de los Códices de Leonardo

La restauración de los Códices de Leonardo, conocidos como Códices Madrid I y II, se planteó hace tres años como una aventura apasionante pero, al mismo tiempo, como un proyecto cauto y respetuoso con los originales.

- Ceea ce v-am relatat mai sus e doar o parte dintr-un întreg. Am realizat numeroase proiecte de acest gen. Chintesența lor ar putea fi redusă la teza, că BNS, ca și multe alte biblioteci naționale, are de spus un cuvânt al său în ceea ce privește conservarea și valorificarea moștenirii culturale intangibile. Cercetarea și valorificarea în acest câmp de o importanță capitală pentru salvagardarea și dăinuirea identității naționale, pentru continuitatea ei constituie

rile evenimentelor de seamă care au avut loc, prin secole, la BNS, cu participarea marilor personalități ale timpului. Vocile lor, cuvântările sau cântările lor, înregistrate cu mijloace de epocă, constituie conținutul acestei arhive unicele. De mai multe decenii Departamentul organizează ciclul de acțiuni Întâlnirile de la BNS, în cadrul cărora marile personalități ale Spaniei acordă câte un interviu special pentru Arhiva vorbită. Trecerea la formatul numeric a luat amploare și în sala de înregistrări Barbieri, care a devenit un loc de comunicare al elitei muzicale a Spaniei.

El fandango

Zarzuela Pan y Toros. Barbieri

La venta de don Quijote. Ruperto Chapí

Francisco Asenjo Barbieri

misiunea fundamentală a Departamentului Muzică, Muzicologie și Audiovizual din cadrul primei direcții structurale a instituției noastre. Numerizarea cuprinde acum toate componentele acestui departament. Fondurile lui își încep istoria încă din perioada Bibliotecii Regale. Cărțile vechi cu partituri, solicitate de muzicieni, compozitori, melomani fac parte din comorile BNS.

Variantele digitale ale lor sunt în mare audiență. În afara fondului de carte, Departamentul deține Arhivele Personalităților și Entităților muzicale, o impresionantă colecție de cilindre de ceară cu înregistrările marilor voci din trecut, care sunt supuse acum digitalizării. De o valoare inestimabilă este Archivo de la palabra, care conține înregistră-

Sala poartă numele compozitorului Francisco Ansejo Barbieri(1823-1894), considerat a fi părintele nu doar al genului muzical zarzuelas, ci și al idiomului muzical spaniol. Adică, părintele muzicii clasice spaniole.

Sala Barbieri

- Biblioteca Regală a fost înființată în perioada când și la noi s-a afirmat un domnitor cărțurar, care și-a câștigat renume european. Am văzut în ahivele Internet ale dvs. că ați organizat câteva acțiuni culturale și științifice consacrate cantemireștilor.

- Am participat și eu la o conferință și la o expoziție organizată de Institutul Cultural Român. A fost o descoperire pentru mine. Apropo, am aflat atunci că Dimitrie Cantemir a fost și compozitor, a rămas de la el și un sistem de notificare a creațiilor muzicale. Iată ce temă interesantă pentru un Proiect de cercetare și valorificare aveți. De interes internațional, european.

-Aș avea și eu o sugestie, una legată de diaspora moldovenească din Spania...

- Să știți că chiar am vorbit despre aceasta cu ambasadorul Republicii Moldova la Madrid. Zic da propunerii de a organiza în comun o bibliotecă

pentru această comunitate. Suntem deschiși de asemenea pentru o colaborare instituționalizată între Bibliotecile Naționale ale țărilor noastre.

- Ce ați vrea să le doriți cititorilor revistei Magazin Bibliologic?

- Să țină cu adevărat la Biblioteca Națională a țării lor și astfel vor fi aproape de rădăcinile neamului lor. Iar dacă apropierea de rădăcini se împlinește, vânturile istoriei nu-i vor putea smulge din locul și din cultura lor date de Dumnezeu.

**Convorbitor: Alexe Rău,
doctor în filosofie**

THE EUROPEAN LIBRARY PRODUCT AND SERVICE PLAN 2011

Introduction

The *Product and Service Plan* lays down the principal objectives for The European Library service in 2011, the main actions required to meet them and desired outcomes by the end of the year. There is an associated set of key performance indicators.

The *Product and Service Plan* is based on feedback from members of the Contacts Working Group and The European Library Office.

Priorities

The *European Library Strategy 2010-2012* has established the following priorities:

- Priority 1: Embed The European Library service within international research and learning communities
- Priority 2: Establish collections and services that are of high value to our users
- Priority 3: Develop strategic partnerships
- Priority 4: Provide a first-class infrastructure that continues to innovate
- Priority 5: Ensure sustainability of The European Library

The European Library Management Committee has endorsed the following strategic aims:

- A clear focus on the **research** and **advanced learner** communities and away from the general user
- A position for The European Library in a **global network of national library content and services**
- A key role as **content aggregator** and **domain expert** for **Europeana**

At the time of drafting the *Product and Service Plan 2011*, the outcome of funding proposals to the European Commission for *Europeana Libraries*, *UpLink Culture* and *ARROWplus* are unknown.

PRIORITY 1: Embed The European Library service within international research and learning communities

Strategic objectives

- To establish The European Library as a recognised service in the universities of Europe and beyond
- To seek innovation partnerships with new academic partners in Europe
- To transform the look and feel of the portal
- To work with our marketing consultant to implement an effective marketing strategy and plan
- To place our services within the workflow of researchers and students
- To develop channels to a worldwide audience, building on the networking relationships of our partner libraries

Actions

We will:

- Commence work on the *Europeana Libraries* project, if funded by the European Commission
- Start work on the *Up!Link Culture* project, if funded by the European Commission
- Consider the submission of further funding bids, centred on the positioning of The European Library within virtual research environments
- Complete work on a new-look portal, designed principally around the needs of researchers
- Network with pan-European research communities to deepen our understanding of their information needs; establish a user group to provide feedback to The European Library
- Produce a marketing strategy targeting pan-European research communities, to coincide with the re-launch of the portal

Main outcomes

- Major research libraries to join The European Library
- Launch of a completely new portal focused on the research communities and marketed at them
- A user group of European researchers established and running successfully

PRIORITY 2: Establish collections and services that are of high value to our users

Strategic objectives

- To develop a collections strategy for The European Library
- To increase the amount of digital and full-text content for users of The European Library
- To assemble new virtual collections that span Europe's libraries
- To consolidate our online exhibitions offer on pan-European themes and provide a registry of e-learning guides
- To offer personalised services
- To continue to develop user support and promotional materials
- To offer professional services to the library community
- To extend the portal's multi-lingual capabilities

Actions

We will:

- Implement an agreed collection development strategy, centred on the research and advanced learning communities
- Increase substantially the amount of digital content from both national and research libraries, to include scholarly materials such as e-theses, open repositories, datasets etc
- Continue to aggregate new digital and full-text collections from national library partners, such as content from the *Europeana Travel* and *Europeana 1914-1918* projects
- Aggregate digital content from research libraries in *Europeana Libraries*, if funded
- Increase the links to document supply, such as *E-Books on Demand*
- Launch a new online exhibition featuring the content of *EuropeanaTravel* project
- Complement our exhibition programme with links to exhibitions in national libraries
- Aggregate and provide access to the online learning guides of The European Library partners
- Implement and develop further the work on user personalisation services from the TELplus project

Actions

We will:

- Complete the ARROW project to establish a rights information infrastructure in Europe and, if funded, start work on ARROWplus to extend the service to other countries
 - Continue as the single source of bibliographic data from the library domain for the ARROW rights information infrastructure for Europe
 - Coordinate the 'ARROW champions' programme to increase awareness and use of the ARROW system in libraries across Europe
- Implement a new language policy for The European Library service, as part of the re-launch of the portal

Main outcomes

- Implementation of a collection development strategy for The European Library, centred around the needs of target user groups
- Significantly increased access to digital and full-text content from national and research libraries in The European Library
- Further consolidation of the exhibitions and development of an e-learning platform
- The first operational version of the ARROW rights information infrastructure, with The European Library as the single access point for library bibliographic data

PRIORITY 3: Develop strategic partnerships

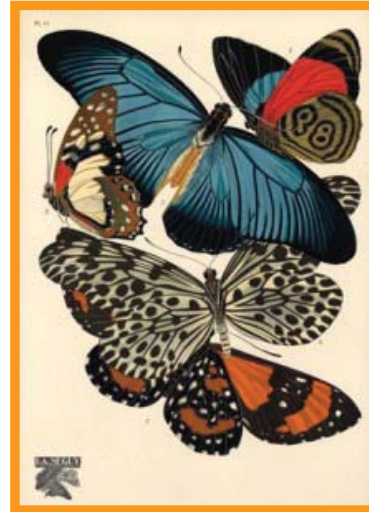
Strategic objectives

- To build far stronger relationships with research communities in Europe
- To establish The European Library as the library-domain aggregator within the Europeana family of services
- To connect with other professional organisations, such as LIBER, CERL and OCLC
- To explore new relationships with political organisations, such as the Council of Europe
- To investigate the potential of relationships with commercial organisations, such as publishers and technology providers

Actions

We will:

- Develop relationships with European research communities through *UpLink Culture* and other projects, if funded
- Build a close relationship with Europeana by extending The European Library's existing aggregation infrastructure and developing interoperability via the Europeana Data Model (EDM)
- Work closely with LIBER and CERL on project work and events, particularly *Europeana Libraries*
- Produce and act on a full feasibility study of *National Libraries Global*, if given the go-ahead by the Conference of Directors of National Libraries (CDNL)
- Open contacts with appropriate political bodies, such as the Council of Europe
- Establish contacts with other relevant organisations, such as European academic publishers

Main outcomes

- Close cooperation with Europeana on strategic and operational activities
- A strategic alliance with LIBER and CERL to establish The European Library as the library-domain aggregator into Europeana
- A strategic alliance with National Libraries Global, if approved by CDNL

PRIORITY 4: Provide a first-class infrastructure that continues to innovate

Strategic objectives

- To guarantee a high-quality, robust and reliable service, in liaison with our hosting partner and member libraries
- To develop an efficient workflow for the ingestion and management of high-quality content
- To prioritise the growth of the central index, phasing out the use of federated searching
- To utilise the technical capabilities of the central index to provide an innovative but user-friendly search and browse experience

Actions

We will:

- Establish a large-scale aggregation infrastructure to aggregate library content from national and research libraries into both The European Library and Europeana
- Increase the number of national library catalogues available in The European Library central index
- Move entirely from federated search to index search of catalogues and digital collections
- Evolve our underlying technical infrastructure and business logic to fit the new needs of web 2.0 and web of services
- Provide the user with faceted search and browsing to offer a more Google-like search experience
- Integrate MACS into the core of our multilingual technical infrastructure and evaluate (semi)automatic extension to new languages
- FRBR-ise the central index content to enrich the user experience
- Transform the Mini-Library into a web 2.0 service for end users
- Provide partners with web services to integrate The European Library in their portals, establish the appropriate authorisation and quality of service infrastructure for APIs to allow partners to exploit the central infrastructure on a technical level

Main outcomes

- An aggregation infrastructure which effectively supports the aggregation and export of content
- Regular and efficient harvesting of collections from both national and research libraries
- A union catalogue for Europe with a central search index.
- A modular infrastructure and business logic with an appropriate plug-in system and developer hooks to guarantee flexibility
- Implementation of innovative search and browse capabilities, utilising the central index
- Integration of the MACS subject heading alignments to support multilingual search and retrieval.
- Combination of clustering techniques and structural bibliographic analysis to FRBR-ise bibliographic content, resulting in de-duplication and intuitive search results.
- Widgets/Gadgets for end users and APIs for partners to exploit the central index

PRIORITY 5: Ensure sustainability of The European Library

Strategic objectives

- To establish a review of the current fee model and membership fees of The European Library
- To attract new sources of funding and generate additional income
- To measure and evaluate performance through a set of agreed indicators
- To share resources and achieve economies of scale across partner libraries

Actions

We will:

- Receive and act on the results of a review of the current fee model and membership fees of The European Library, as part of the *Europeana Libraries* project
- Continue to follow up funding opportunities for future innovation, particularly projects which strengthen The European Library's position within the research and advanced learner communities
- Continue to implement and improve the current set of key performance indicators and develop an analysis and reporting tool with the EMUNERATE project to analyse statistical information provided by the new portal
- Investigate and report on other resources and services that might be shared across national libraries through The European Library, for example, catalogue records

Main outcomes

- A proposal to the CENL Board on a revised fee model and membership fees, based on the alliance with research libraries and resulting in a lower cost-per-library ratio
- A reporting tool that produces key performance indicators for The European Library

The European Library Budget 2011

	Budgeted income
	€
Income	
TEL subscription income received by CENL	687.200
TEL Reserve	13.800
Total income	701.000
	Budgeted expenditure
Personnel costs	
Staffing	558.000
Material costs	
IT related costs	
Software / Licences	2.000
Hardware	3.000
Hosting / SLA	55.000
Domain name registration	1.000
External Consultancy	
Financial Audit	4.000
Marketing & Communications	
Meetings	4.000
Promotional materials	5.000
Design / branding	30.000
Travel	20.000
Other	
Staff training	5.000
Overhead	10.000
Matched funding for TEL projects	
Arrow	4.000
Total Budget	701.000

ALEXANDRU BOLDUR

colportând valorile spiritual-naționale

Plonjând în orizontul imaginii culturii naționale a secolului trecut, remarcăm o pleiadă de personalități excepționale ce prin modul de activitate au lăsat urme adânci în istoria și spiritualitatea țării, rămânând adevărați fii ai neamului, indiferent de situații, circumstanțe, orientându-și în permanență tribulațiile în consonanță cu problemele timpului, dovedind erudiție, atașament profund față de aspirațiile și idealurile neamului. Indubitabil, secolul trecut a fost extrem de generos cu noi, deoarece pune în valoare prestigioase figuri: C. Stere, O. Ghibu, V. Țepordei, I. Inculeț, Șt. Ciobanu etc., dintre care se evidențiază în special Al. Boldur, profesor, publicist, istoric, ce pe parcursul întregii activități ne-a oferit probe veritabile de perfecțiune spirituală, erudiție etalată în mai mult de o sută de lucrări: tratate, studii, monografii istorice, articole de sinteză și analitice etc.

Juristul și istoricul Alexandru Boldur se naște la 9 martie 1886, la Chișinău. Studiază la Școala Eparhială, apoi la Seminarul Teologic din capitala Basarabiei. Face studii superioare la Sankt Petersburg, la Facultatea de Drept a Universității, apoi la Institutul Superior de Arheologie din același oraș. Activează în cadrul mai multor instituții de profil: conferențiar la Universitatea din Petersburg (1916-1918), profesor la Institutul Superior Juridic din Sevastopol (1918-1921), Facultatea de Teologie din Chișinău (1927-1938) și Universitatea din Iași, Facultatea de Litere (1938-1947), director al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” ș. a., unde în permanență a demonstrat interes constant pentru valorile naționale, chiar și în momentele când se afla departe de Patrie.

Inventariind varietatea problematicei asupra căreia s-a aplecat istoricul, constatăm că în cazul unei selectări drastice, se conturează momente magistrale ce au tribulat la acel spațiu temporal spiritul patrioților basarabeni, care nu și-au putut permite luxul indiferenței față de soarta țării și neamului, aspecte ce, de altfel, capătă în studiile și monografiile lui Al. Boldur o supralicitare triumfală: istoria și cultura Basarabiei; cauzele și premisele anexării țării în 1812 la Rusia; carac-

Lidia TROIANOWSKI,
dr. în filosofie, IIESP al AȘM

Abstract: *Reviewing Alexandru Boldur's fundamental works, you can note its intrinsic peculiarity – impartiality supported by non-tendentiousness and solidity of information. In fact, the very subject of his research, which largely remains constant – Bessarabia, makes you to treat him as a spokesman of historical determination. However, avoiding the frames of false interpretation and reference, Al. Boldur, in his complex works Romanian Bessarabia and Contributions to the history of Bessarabia, gives a quite comprehensive description from the point of view of image and information of the premises that have led and followed the «abduction» of the country: the tangents and the spiritual differences between the culture of the Empire and the province; he denies the opinions that at the time of Union, Bessarabia was denationalized, although he agrees to the issue of national degradation. The historian also contributes to the elucidation of the status of the Romanian language during the period which lasted more than one hundred years, when the people between the Prut and the Dniester underwent spiritual bondage. In the same vein, the researcher explains why the clergy, in his great majority, remained faithful to the national language, analyzing simultaneously the contribution and the importance of mass media, the editorial domain and the activity of Bessarabian men of letters.*

terul luptei de eliberare și emancipare națională – cultura; rolul și locul unor personalități marcante în istoria poporului basarabean – A. Russo, C. Stamati, B.P. Hasdeu, A. Mateevici, C. Stere, L. Murafa etc. În calitate de argument ne pot servi așa lucrări ca: *Istoria Basarabiei, Un an de luptă pentru binele poporului, Statutul internațional al Basarabiei, Unirea: Analiza psihologică a evenimentelor din 1918-1928, Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească 1812-1928* etc., opere ce prin însuși genericul propriu deconspiră aria preocupărilor consemnatului cercetător, manifestându-se simultan și ca deschizătoare de noi perspective în conceperea a așa aspecte precum: căile de dezvoltare a Basarabiei după actul Unirii; ponderea și locul intelectualității basarabene în viața politică a țării; influențe străine (ruse) în spiritualitatea basarabească: pro și contra ș.a.

Glosând asupra facturii creației gânditorului, ținem să precizăm că, impulsionat de frământările social-politice și culturale ale timpului, Al. Boldur face să rimeze problema emancipării culturii nației, într-o notă veritabilă, axată principiului istorismului obiectiv, depășind prin urmare tendențialismul, subiectivismul și naționalismul extremist în interpretarea evenimentelor particulare sec. XIX-XX. Departate de a cocheta cu problema specificului și demnității naționale, profesorul Al. Boldur, calculat, lucid, cu mândrie nedisimulată, își stabilește obiective de cercetare pe care le abordează etalând un univers spiritual fundamental, or, tembelismul intelectual, retorica fals ludică nu le sesizăm în activul lui. Evitând cu succes anumite clișee și stereotipuri de oglindire a politicii,

culturii, manifestărilor naționale și spirituale ale universului basarabean, proprii istoriografiei din epocă, Al. Boldur ne oferă o imagine pluridimensională a factorilor și cauzelor ce au determinat unirea. Opusul *Unirea: Analiza psihologică a evenimentelor din 1918-1928* constituie, în fond, o analiză psihologică nu numai a premiselor ce au impulsionat magistralul eveniment, dar și a reformelor economice, tribulațiile politice din primii ani ce i-au urmat. Profund cunoscător al istoriei Basarabiei, exegetul vehiculează cu dezinvoltură date, argumente, situații, circumstanțe, comentându-le din perspectiva momentelor cardinale ce au dus la crucialul act, și anume: revoluția rusească: victoria Puterilor Centrale: mișcarea națională din Basarabia: tendința firească a regatului spre unire cu Basarabia ș.a.

Vădind suplețe și flexibilitate intelectuală, cercetătorul supune analizei și cele trei categorii de opinii cu privire la factorul prim ce a condiționat Unirea, aserțiuni intense colportate în lucrările: *Cum s-a făcut unirea Basarabiei, Moldova dintre Prut și Nistru și Istoria Basarabiei*. semnate de Petru Cazacu, Ion Nistor și Onisifor Ghibu.

Îmbinând rigorile demonstrației analitice cu spiritul critic, Al. Boldur explică printr-o triadă de raționamente că, deși oponentii săi – Petru Cazacu, Ion Nistor și Onisifor Ghibu, evidențiază o serie complexă de cauze și efecte, totuși niciunul dintre factorii ce au contribuit la Unire nu ar fi putut da rezultate pozitive în mod individual, adică fără o corelație și o colaborare armonioasă. Fără a nega raționamentele promovate de către cei trei cercetători, Al. Boldur desemnează și alte aspecte determinante: influența mișcării revoluționare asupra spiritualității basarabene; manifestările intelectualității urbane și rurale: divizarea păturii intelectuale în blocuri în funcție de locul de trai; tabloul general al partidelor autohtone etc.

Parcurgând opera boldureană, ținem să precizăm că, din contextul imaginii generale a arealului abordat, se prefigurează implicit problema destinului Basarabiei și a poporului ei or, compatriotul nostru rămâne captivul benevol al acestui domeniu dificil și chiar ingrat.

O rampă de lansare a subiectului remarcat ne servește fundamentala monografie *Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească 1812-1828*, în care Al. Boldur, tenace și consecvent, grefează un număr considerabil de etape, faze, ce, cantonate, vin să întregască în ansamblu imaginea spiritual-culturală și național-politică a împrejurărilor legate de perioada imediată a anexării la Rusia, eveniment, pe care autorul îl desemnează cu expresivul calificativ – “răpire”. Cu luciditate

și competență, dintr-o perspectivă strict critică, Al. Boldur grefează următoarele subiecte: particularitățile și principiile administrării Basarabiei în 1812-1828: rolul și locul Sfatului Suprem; cauzele și consecințele suprimării autonomiei; impactul politicii imperatorilor Alexandru I și Nicolai I asupra autonomiei; modificările în conceptul de origine națională sub influența politicii ruse; polemica cu L. Casso și B. Nolde pe marginea premiselor abolirii autonomiei etc.

Realizând o radiografiere minuțioasă a evoluției culturii basarabene pe parcursul unui veac, autorul *Istoriei Basarabiei*, își concentrează prioritar atenția și asupra unor evenimente, fapte, ce constituie fundamentul spiritual al neamului: limba – problemă constantă la ordinea de zi 1812-1918; legile, politica desfășurată de Imperiul Rus cu privire la dezvoltarea specifică culturală și socială a provinciei anexate; reforme culturale – învățământ, presă, literatură; manifestări de caracter național în perioada 1812-1918 ș.a.

Spirit consacrat, exegetul demonstrează că în mod natural cultura Basarabiei a suferit modificări specifice care corespund și evoluției istorice generale a Rusiei: 1. 1812-1856 – tendința de a-și păstra caracterul specific de organizare autonomă; 2. 1856-1905 reforme social-administrative radicale culminate cu declinul absolutismului; 3. 1905-1917 delimitarea puterii țariste ce provoca avântul mișcării românești naționale. Pe acest temei, Al. Boldur conturează imaginea Basarabiei care, conform aserțiunilor sale, sub raport administrativ își păstrează o autonomie parțială. Evocând această situație, istoricul sugerează ideea că, anume acest segment, implică cercetări pluri-dimensionale și imparțiale întrucât ne oglindesc primele momente de existență a poporului basarabean sub dominația rusească, totodată și primii pași ai imperiului în procesul de adaptare la particularitățile provinciei moldovenești.

Trecând în revistă fundamentală operă a lui Al. Boldur, remarcăm particularitatea ei intrinsecă – imparțialitatea susținută de netendențiozitate și temeinicitatea informației. De fapt, însuși subiectul cercetărilor sale, care, în linii mari, rămâne constant – Basarabia, ne face să-l tratăm ca pe purtătorul de cuvânt al unei determinări istorice. Or, evadând din cadre de referință și interpretări false, Al. Boldur în complexele lucrări *Basarabia românească* și *Contribuții la istoria Basarabiei* ne prezintă un tablou destul de cuprinzător ca imagine și informație despre premisele ce au condus și succedat “răpirea” țării: tangențele și deosebiri spirituale în cultura Imperiului și a provinciei; reneagă opiniile despre faptul că, la momentul

Unirii, Basarabia era denaționalizată, deși cu prezența elementului de degradare națională cade de acord.

Istoricului îi aparțin și contribuții importante la elucidarea statutului limbii române pe parcursul celor mai mult de o sută de ani, cât poporul dintre Prut și Nistru a fost supus robiei spirituale, în aceeași ordine de idei, cercetătorul explică de ce clerul, în marea sa majoritate, a rămas fidel limbii naționale, radiografiind simultan aportul și ponderea presei, domeniul editorial și activitatea literaturii basarabene.

În concluziile sale, remarcabilul istoric și publicist constată că, deși reformele sociale și administrative din deceniul șapte al secolului al XIX-lea au jucat un rol decisiv în procesul de degradare națională, totuși nu se poate vorbi despre denaționalizarea totală a Basarabiei – marea majoritate o reprezentau românii, care și-au păstrat cu sfințenie tradițiile naționale. Poziția sa o prezintă în date concrete, subliniind că, pe parcursul segmentului temporal elucidat (1812-1918), în Basarabia, au circulat cărți în limba română și nici pentru un moment n-a încetat activitatea editorială. În calitate de exemple probatorii, prezintă mai multe lucrări, ce au avut un apreciabil aport de iluminare și culturalizare în acel spațiu temporal: *Bucovina* (redactată în 1822, 1842, 1844), *Gramatica lui Margella* (1827), *Abecedarul anonim* (1830; 1840), *Gramatica Hristomatia de limbă valaho-moldovenească* a lui Iacob Hâncu (1840), *Cursul primitiv de limbă moldovenească* de Doncev (1865), *Abeceda română* (1865) etc.

Vorbind despre prodigioasa operă a vieții lui Al. Boldur, nu putem face abstracție nici de alt segment destul de valoros și anume activitatea publicistică, ce a lăsat amprente sensibile în cultura națională, mai ales, perioada interbelică. Se publică în paginile a numeroase ziare și reviste – *Raza*, *Timpul*, *Dreptatea*, *Viața Basarabiei*, *Cuvântul* ș.a. Cronici politice și economice, schițe editoriale, articole analitice și de sinteză, semnate de Boldur – toate ne surprind prin finețea și abilitatea raționamentelor, ajustarea concluziilor și temerara promovare a opiniilor, prin maniera proprie de decupare și elucidare a evenimentelor.

Consemnăm în acest sens că publicistica lui Al. Boldur, pe parcursul mai multor ani, a influențat sensibil opinia publică, a focalizat atenția compatrioților și cititorilor asupra unor aspecte care cereau o rezolvare imediată, a contribuit la promovarea unor valori, tradiții sacre pentru întregul neam, or publicistica sa în mod orientat s-a manifestat ca un catalizator constant și, bineînțeles, ca punct de inspirație pentru o multitudine

de evenimente spirituale și politice proprii popoului român.

Predilecția pentru comentariul politic se manifestă cu deosebire în paginile ziarului *Raza* – Organul Independent al Clerului Ortodox din Basarabia. Articolele sale din această publicație: *Momentul potrivit, Pactul de neagresivitate, În ajunul alegerilor, Rolul Basarabiei în statul român* etc. constituie o reprezentare de ansamblu, holografică, a societății basarabene din anii '30 ai secolului trecut. Succesele și insuccesele Basarabiei după Unire, rolul și statutul ei în cadrul României, reformele promovate – aceste subiecte în mod frecvent sunt abordate în publicistica eminentului istoric și ziarist.

Deși unele raționamente și concluzii formulate de neobositul compatriot ne pot părea prea emoționale sau categorice, totuși ele nu sunt absolvite de bunul-simț, chiar mai mult ca atât, prin stilul, modalitatea prezentării ele angajează cititorul într-un dialog ideatico-valoric, nelăsându-l impasibil la problema subiectului abordat.

Maniera de a lua atitudine și concomitent de a nu fi părtinitor se soldează în creația lui

Al. Boldur cu succesul unor generalizări absolvite de extremismul naționalist, iar facultatea cu care aruncă pe cântar punctul de vedere ne determină să avem un sentiment de considerație profundă. Eroul captiv al problemei naționale – Al. Boldur inundează publicațiile timpului și cu materiale de o covârșitoare importanță științifică și pondere teoretică.

Fiind cunoscut și apreciat în Franța, Spania, Italia, Turcia, Al. Boldur, cu regret, rămâne aproape anonim printre ai săi, basarabeni, pentru care a luptat, apărându-le drepturile și libertățile, punându-le în valoare tezaurul spiritual, mândria și caracterul național. Absența îndelungată din orizontul spiritual basarabean a profesorului, istoricului, publicistului Al. Boldur, al cărui nume și activitate sunt sinonimice cu ideea emancipării naționale, al cărui cuvânt a slujit idealurilor basarabene, ne obligă să-i scoatem din anonim și să-i valorificăm eminenta operă.

În concluzia capitală, conchidem următoarele: fecundul, talentatul și infatigabilul dascăl cultural Al. Boldur a fost și rămâne etalon de profesionalism, patriotism și onestitate civică.

DATE NOI DESPRE CATALOGUL BIBLIOTECII PROFESORULUI IEȘEAN DIMITRIE GOVDELAS (1780-1831) (din dosarele arhivelor din Chișinău)

Mărturiile aduse în discuție sunt, în totalitatea lor, restituiri documentare asupra unei impunătoare colecții de carte – 2723 de volume, marea majoritate fiind date din secolul XVIII-începutul secolului al XIX-lea, în diferite limbi: greacă, germană, franceză, latină etc. – din primele trei decenii ale veacului al XIX-lea. Cărțile au fost aduse în Basarabia – de la Iași – pe valul evenimentelor politice ce se petreceau în Principatele Române în legătură cu mișcarea eteristă. Despre faimoasa bibliotecă a profesorului grec, doctor în filosofie, de la Academia Domnească din Iași, Dimitrie Govdelas (1780-1831), s-a scris mai înainte¹. S-a scris, însă informația istorică asupra colecției de carte a fost recuperată doar parțial. Cercetătorul basarabean Efim Levit (anii '90 ai sec. XX) afirma, între altele, următoarele: „*Catalogul propriu-zis, deși fusese copiat în mai multe exemplare pentru toate forurile interesate, până în prezent n-a putut fi descoperit*”². Ce „știm” sau mai exact ce „nu știm” despre colecția de carte a lui Dimitrie Govdelas?

Corespondența oficială depozitată în arhivele din Chișinău – fondul marelui nobilimii basarabene și cel al Cancelariei Guvernatorului Civil al Basarabiei – vine să întregească cu lux de amănunte pagini de istorie ieșeană, mai puțin sau defel cunoscute, din destinul bibliotecii de altă dată a lui Dimitrie Govdelas. Sarcina noastră este de a lămuri și de a scoate în evidență valoarea istorică și culturală a acelei impunătoare colecții de carte, ajunsă ulterior în biblioteca Gimnaziului Regional din Chișinău. Motive pentru a invoca aceste obiective sunt mai multe:

- insuficiența datelor istorice referitoare la constituirea colecției de carte din perioada ieșeană (1808-1822) a lui Dimitrie Govdelas, de până la trecerea acesteia în Basarabia;
- documentele arhivelor din Chișinău n-au înregistrat trecerea acestuia împreună cu impunătoarea colecție de carte, care totuși va ajunge în Basarabia;
- lipsa informației documentare asupra în-

Dr. Maria DANILOV

Abstract: *The information supplied here is undoubtedly contradictory, and does not provide a plausible description of the preoccupations of the professor of the Jassy Academy of Spiritual Science, the Greek Dimitrie Govdelas, during the period when he lived in Bessarabia. The fact is, that on 1 April 1825, Dimitrie Govdelas borrowed 335 Dutch golden coins from the Bessarabian boyar Dimitrie Carastati, putting in pledge several boxes of books (2723 volumes), assuming also the obligation to pay monthly a rate of one to one hundred. Perhaps after the date of April 1, 1825 he went abroad, pledging his library which was his only spiritual wealth. Other historiographical sources attest that in 1828 he was in the German city of Munich. It is likely that after the year 1830, he managed to return back to Iasi, where he died in 1831.*

Using primary sources, we depict the destiny of the book collection brought in Bessarabia by Dimitrie Govdelas.

¹ Efim Levit, Soarta unei biblioteci și soarta unui om, în *File vechi necunoscute. Contribuții științifico-literare la istoria literaturii și culturii moldovenești*, Chișinău, Știința, 1981, p. 62-80.

² Efim Levit, Soarta unei biblioteci și soarta unui om, p. 74.

tregii colecții de carte, intrată în Basarabia și supusă restricțiilor de cenzură țaristă;

- persistența unor confuzii istoriografice în legătură cu destinul ulterior al cărților intrate în posesia bibliotecii Gimnaziului Regional din Chișinău.

Subiectul nostru poate fi plasat, mai degrabă, la capitolul „circulația cărții”. Dincolo de hotarele politice ale vremii, existente între cele două maluri de Prut, după anul 1812, „Măria Sa Cartea” a circulat în epocă: fie împinsă de evenimentele politice – războaie sau revolte sociale – cum este cazul abordat în subiectul nostru, cel al mișcării eteriste, ce-și are geneza în frământările politice petrecute în Principatele Române, dar și în Basarabia, – fie determinată de o necesitate firească de satisfacere a unor nevoi spirituale ale neamului românesc de pretutindeni. Însă, înainte de a intra în unele amănunte asupra fenomenului propriu-zis al circulației cărții – în cazul nostru, al cărții aduse de la Iași în Basarabia – vom lămuri unele date/informații istorice de referință privitor la cei doi protagoniști ai subiectului luat în dezbateră.

Dimitrie Govdelas, conflictul cu autoritățile ieșene și destinul colecției de carte. Protagonistul nostru, Dimitrie Govdelas (1780-1831), este originar din Tessalia (Grecia). Studii universitare a urmat la Pesta (1801-1803), unde și-a luat cu succes doctoratul. Obține titlul de „doctor în filosofie și profesor de arte liberale”. Apoi ceva timp a stat la Paris, în scopul de a cunoaște/cerceta filosofia și literatura franceză³. În 1808 este angajat, în bază de contract, pe patru ani la Academia Domnească din Iași. Pentru o leafă anuală de 3500 piaștri turcești (salariu lunar de 2000 lei), îndeplinea și funcția de administrare a Academiei și se obliga să citească cursul de „aritmecă, algebră, geometrie și cosmografie”. Lucrurile însă s-au schimbat din momentul în care Dimitrie Govdelas intră în conflict cu eforul înaltei instituții ieșene, principele Scarlat Ghica. Conflictul a fost de durată (aproape doi ani)⁴. Relațiile tensionate ale acestora s-au transformat într-un conflict public în care au fost implicate, atât autoritățile locale (Divanul Moldovei), cât și unii funcționari din Sankt Petersburg. Mărturie în acest sens este impresionanta corespondență cu multe detalii de epocă, atestată în surse de arhivă: scrisoarea către Divanul Moldovei din 12 septembrie 1810 și scrisorile către monarhul rus, Alexandru I, din 29 septembrie 1811 și 18 februarie 1812⁵. Nu se știe exact dacă plângerile lui Dimitrie Govdelas au fost și satisfăcute (deși președinte al Divanurilor în Principate la 1812 era senatorul rus Mi-

laşkevici). Oricum, după anul 1812, unele surse de referință constată că profesorul grec, Dimitrie Govdelas, se aciuase pe lângă Episcopia de Roman. Între timp își revede cursurile, alcătuieste manuale, compune chiar și versuri (*Câteva mici poeme morale*, Iași 1814)⁶. Cert este că, pe la 1814, a fost rechemat din nou la conducerea Academiei Domnești din Iași, moment atestat, de altfel, în unele însemnări manuscrise din colecția Bibliotecii Academiei Române, în legătură cu susținerea examenelor publice la instituția ieșeană⁷. Apoi va petrece ceva timp în Austria, unde își va edita câteva manuale în greaca veche: *Grammaire de la langue française expliquée par la grec*, Viena, 1816; *Economie practică și generală*, Viena, 1816; *Istoria filosofiei*, Viena, 1817; *Elemente de aritmecă*, Iași, 1818. Va mai tipări și o ediție bilingvă a *Întâmplărilor lui Telemac*, Iași, 1820, în patru volume, din care apare doar primul (o primă ediție se tipărise la Buda, în 1800). După cum bine s-a remarcat cândva, la Academiiile Domnești din București și Iași se utilizau „traduceri după tot ce a produs mai bun literatura didactică occidentală în toate domeniile: filosofie, istorie, literatură, economie, morală etc”.

Un alt contract încheiat cu Academia din Iași, pe o durată de 10 ani, cu leafă onorabilă și multe privilegii, a fost semnat pe 21 martie 1816. De astă dată însă, l-a găsit în prestigioasa instituție de la Iași pe Gheorghe Asachi, care din 1814 deschisese „un clas de inginerie”⁸. Grecul Govdelas, orgolios din fire, va tensiona mult relațiile cu clasele conduse de Gheorghe Asachi și care, de fapt, s-au redus în final la o rivalitate personală deschisă. Memoriul, scris în 1819, este o mărturie în plus a situației incerte și caracterului subiectiv al celor enunțate vizavi de relațiile acestuia cu Gheorghe Asachi⁹.

Evenimentele ce s-au produs în Principatele Române către anul 1821 au marcat totalmente destinul ulterior al cărturarului grec. Se cunosc date foarte vagi din acei ani: se susține precum că a pribegit în Polonia. A editat *Histoire d'Alexandre le Grand suivant les écrivains orientaux avec des notes géographiques et historiques*, Varșovia, 1822 (după scriitorii orientali, cu note geografice și istorice). În prefața aceluși volum vorbește despre nenorocirile sale în timpul Eteriei. Tocmai terminase de tradus *Istoria persană* și era gata să-și publice lucrarea, când turcii, intrați în Iași, „i-au distrus manuscrisele grecești ascunse în Biserica Sf. Atanasie”. Această pierdere irecuperabilă „îmi este mai dureroasă decât a întregii averi agonizate”, mărturisea Dimitrie Govdelas. Era acea carte „rodul muncii de peste cincisprezece ani – în fi-

³ Ariadna Camarino-Cioran, *Academiile Domnești din București și Iași*, București, 1971, p. 83.

⁴ Ibidem, p. 64; Efim Levit, *op. cit.*, p. 69-70.

⁵ Toma Bulat, Un conflict între Divanul Moldovei și profesorul Demetru Govdelas (1810-1812), în *Arhivele Basarabiei*, 1929, nr. 1, p. 17-31.

⁶ Ariadna Camarino-Cioran, *op. cit.*, p. 83.

⁷ Ibidem, p. 84.

⁸ Ariadna Camarino-Cioran, *op. cit.*, p. 84-85.

⁹ Ibidem, p. 85.

losofie, matematică, economie, morală și alte domenii de literatură”.

Peregrinările lui Dimitrie Govdelas în Basarabia (11 martie 1822-1 aprilie 1825). În urma „hatișerifului” emis de Ioniță Sturdza (1822), grecilor li s-a interzis să se așeze în Principatele Române. Astfel, refugiul lui Dimitrie Govdelas în Polonia a fost prelungit ulterior în Basarabia.

Mărturiile depozitate în arhivele din Chișinău atestă precum că pe 11 martie 1822, prin punctul de hotar de la Noua Suliță a trecut „*supusul Moldovei, doctorul Demetru Gobdela, cu slujitorul Ioahan, ce are bilet de trecere cu nr. 220, eliberat pe 5 martie 1822, de către administrația austriacă a regiunii Cernăuți. Supusul Moldovei se îndreaptă în Basarabia spre ținutul Iași cu nevoi personale, pe termen de o lună*”¹⁰. Informațiile documentare referitor la aflarea acestuia în Basarabia sunt neiertător de puține. Este de presupus că o fi stat pe aceste meleaguri vreo trei ani, timp în care reușește să-și aducă de la Iași sau poate din refugiul polon, din Varșovia, o bună parte din biblioteca sa. De fapt, din ceea ce-i mai rămase din colecția de carte de altădată, adunată cu atâta râvnă pe parcursul întregii sale vieți. Cert este că documentele arhivelor din Chișinău n-au înregistrat trecerea acestuia împreună cu impunătoarea colecție de carte, prin vămile de control ale cenzurii țariste. Și totuși, cărțile au ajuns în Basarabia¹¹. Este de presupus că, biblioteca lui Dimitrie Govdelas a fost adusă în Basarabia între anii 1822-1825.

Alteceva au înregistrat sursele arhivelor din Chișinău: un raport al Consiliului medical din Tighina, din 12 martie 1824, adresat guvernatorului civil, Constantin Catacazi, din care aflăm că „*locuitorul orașului Iași, din Principatul Moldovei, Dimitrie Gobdela, a fost numit de către Guvernatorul General al Novorossiei în funcția de medic al ținutului Bender [Tighina]. Acesta însă, în legătură cu plecarea în străinătate, n-a acceptat postul*”¹².

Informațiile aduse în discuție sunt, fără îndoială, contradictorii și nu ne oferă un tablou plauzibil al preocupărilor din perioada aflării în Basarabia, a fostului profesor de la Academia Duhovnicească din Iași, grecul Dimitrie Govdelas. Cert este că, în data de 1 aprilie 1825, Dimitrie Govdelas a împrumutat 335 galbeni olandezi de la boierul basarabean, Dimitrie Carastati, lăsând în schimb câteva lăzi cu cărți, în număr de 2723 volume, asumându-și, totodată, obligația de a

achita lunar o dobândă în raport de unu la sută. Probabil, după data amintită – 1 aprilie 1825 – a plecat în străinătate, lăsând gaj biblioteca, unica sa avere spirituală. Alte surse istoriografice atestă, în 1828, prezența sa în orașul german Munchen.¹³ Se prea poate că, după anul 1830, o fi reușit să revină din nou la Iași, unde a și decedat în 1831.

Vom urmări, în continuare, în baza surselor celor dintâi, care a fost destinul colecției de carte adusă în Basarabia, în urma refugiului basarabean al lui Dimitrie Govdelas.

Documentar. Știri oficiale. Știri deosebit de relevante, referitor la destinul colecției de carte, au o acoperire documentară în colecțiile arhivelor din Chișinău: fondul guvernatorului civil al Basarabiei (1834-1847)¹⁴ și cel al Adunării Nobilimii Basarabene (1833-1834)¹⁵. Corpul de documente se prezintă sub forma unei corespondențe oficiale a boierului Dimitrie Carastati, cel care a donat colecția de carte, cu șefii provinciei. Corespondența are acoperire pe o durată de 14 ani. Acest fapt își are explicația, de altfel, în sistemul administrativ-polițienesc al regimului de dominație țaristă în Basarabia. Primul document ce ne dezvăluie esența mașinii birocratice din anturajul funcționarilor imperiali este „cererea” înaintată de către nobilul Dimitrie Carastati către mareșalul nobilimii basarabene, Înălțimii Sale, Egor Ivanovici Dimitriu¹⁶.

“*Cerere.*

*Străinul Dimitrie Gobdela*¹⁷, doctor în filosofie, în data de 1 aprilie 1825, a împrumutat de la mine 335 galbeni olandezi, asumându-și obligația de a achita o dobândă de unu la sută, lăsând în schimb lăzi cu cărți în număr de 2723 vol. Susnumitul Gobdela a decedat la anul 1831, la Iași, în timpul holerei. Și pentru că nimeni din moștenitorii acestuia nu s-a prezentat să-mi restituie datoria, eu, pătruns de anumite obligații morale, am decis să jertfesc aceste cărți în număr de 2723 volume pentru binele obștesc.

Rog Înălțimea Voastră să le cercetați și să înștiințați șefii mai mari, ca aceștia, la rândul lor, să le direcționeze acolo unde cred ei că aceste cărți vor aduce folos public. De asemenea, vă comunic precum că acele cărți eu nu le-am numărat. Pentru a fi aduse în ordine este nevoie ca cineva dintre nobilii din cancelaria Înălțimii Voastre să fie numiți în acest scop. Și mai mult, prin mijlocirea Înălțimii Voastre, să fie înaintat un demers către reprezentanța oficială din Moldova, ca aceasta

¹⁰ ANRM, F 2, inv. 1, d. 814, f. 217.

¹¹ ANRM, F 2, inv. 1, d. 909, f. 91.

¹² ANRM, F 2, inv. 1, d. 909, f. 91.

¹³ Camarino-Cioran, *Academiile Domnești din București și Iași*, București, 1971, p. 104-106.

¹⁴ ANRM, F 2, inv.1, d. 2048: *Corespondența Guvernatorului General al Novorossiei la adresa guvernatorului civil al Basarabiei privitor la actul de donație a colecției de carte pentru folosul așezămintelor de învățământ de către moșierul Dimitrie Carastati* (70 file).

¹⁵ ANRM, F 88, inv.1, d. 719 (60 file).

¹⁶ ANRM, F 88, inv.1, d. 719; Vezi pagina de titlu: „Переписка с бессарабским генерал-губернатором о пожертвовании дворянином Дмитрием Карастати книг для бессарабских училищ” (în Arhiva Nobilimii Basarabene acest dosar a fost inventariat sub nr. 44 (1833). 23 mai 1833 – 25 iunie 1836, 60 f.).

¹⁷ Numele profesorului ieșean apare în sursele citate scris Gobdela [corect: Dimitrie Govdelas].

să ne înștiințeze în cazul în care se va găsi vreun moștenitor al decedatului Gobdela, ce și-ar dori să răscumpere biblioteca sau să achite suma totală și procentele ce se cuvin în folosul acelei instituții a oblastiei, căreia guvernatorul general va găsi de cuviință să distribuie cărțile dăruite. 23 mai 1833¹⁸. Documentul citat este deosebit de relevant și ne îndeamnă să scoatem în evidență câteva momente importante în legătură cu subiectul luat în dezbatere. Mai întâi, vom observa că cifra enunțată de 2723 volume era una preventivă, stipulată în actul de gaj, pentru că boierul Carastati nu număraseră acele cărți depozitate în lăzi. Apoi, inițiativa de a înainta un demers către reprezentanța oficială a Consulatului Rus din Moldova, în scopul de a depista vreun moștenitor al cărților rămase în Basarabia, îi aparține lui Dimitrie Carastati. Și nu în ultimul rând, observăm că donația de carte a boierului de la Unțești era un gest dezinteresat și demn de admirația contemporanilor. Pentru că, chiar și în cazul în care ar fi fost vreun moștenitor doritor să răscumpere acea bibliotecă, banii urmau să fie distribuiți în folosul acelei instituții din Basarabia, căreia guvernatorul general va găsi de cuviință să i se distribuie cărțile dăruite¹⁹.

Din cele enunțate mai sus, mai constatăm că biblioteca răposatului Dimitrie Govdelas era una impunătoare pentru acele timpuri, dacă ne referim, în primul rând, la numărul de volume – 2723. Spre exemplu, Biblioteca Publică din Chișinău (fondată în 19 august 1832), conform catalogului întocmit la finele anului 1833, deținea doar 552 volume. Abia peste 15 ani, numărul volumelor va ajunge la 2644. Administrația țaristă a provinciei s-a arătat surprinsă și mulțumită, totodată, de oferta generoasă a boierului Dimitrie Carastati.

Problema catalogului: traducerea titlurilor. În data de 25 mai 1833, mareșalul Adunării Nobilimii locale, Iordache Dumitriu (1831-1841) a dispus ca nobilul Nicolae Demi, paharnicul Ivan Galanu și asesorul de colegiu Nicolae Harita să ia în primire cărțile donate de către boierul Dimitrie Carastati²⁰. Sarcina încredințată acestora, de catalogare a cărților, nu a fost defel ușoară. În paralel, trebuie să subliniem că mareșalul Adunării Nobilimii locale, Iordache Dumitriu, a înștiințat despre donația de carte înaltele fețe ale guvernării oblastiei, pe general-guvernatorul Novorossiei și Basarabiei, contele Mihail Semionovici Voronțov (1823-1844).

Mărturiile de arhivă însă n-au conservat adresa lui Iordache Dumitriu către șeful oblastiei de la Odesa²¹. Ceea ce putem susține cu certitudine este că textul a fost expedit în aceeași zi cu adresa semnalată deja, cea către nobilii Nicolae

Demi, Ivan Galanu și Nicolae Harita, adică pe 25 mai 1833. Acest fapt are acoperire documentară în adresa de răspuns a guvernatorului general al Novorossiei către mareșalul nobilimii, din 2 august 1833: „Am primit raportul Domniei Voastre din 25 mai curent, nr. 237. Între timp, am înștiințat serviciul Consulatului Rus în Moldova, de la Iași, despre rugămintea nobilului Dimitrie Carastati, ca aceștia la rândul lor să înștiințeze moștenitorii doctorului Gobdela, dacă aceștia din urmă sunt gata să răscumpere biblioteca. Dorința lui Dimitrie Carastati este ca – banii sau cărțile – să fie destinați pentru tineretul studios al Basarabiei. Printre altele fie spus, am deosebita plăcere, și rog să aduceți de la numele meu mulțumiri boierului Dimitrie Carastati, pentru gestul său de binefacere în folosul public, în scopul răspândirii învățământului în regiune. Vă asigur că voi comunica neapărat despre toate acestea domnului Ministru al Afacerilor Interne. De asemenea, rog, Catalogul acelor volume, odată întocmit, să mi-l transmiteți neîntârziat”²².

Munca asupra întocmirii catalogului a durat aproape cinci luni – din 25 mai până la 6 noiembrie 1833. Cărțile depozitate în lăzi, după cum ne mărturisise boierul Dimitrie Carastati, nu au fost numărate de către acesta, zăcând acolo timp de opt ani (1825-1833). În urma unei selecții preventive a cărților, a fost întocmit un raport oficial.

“Raport, nr. 472, noiembrie 6, 1833. Către Mareșalul Adunării Nobilimii, Ivan Dimitriu.

Subsemnații: nobilul Nicolae Demi, paharnicul Ioan Galanu și funcționarul civil de gradul 14, Nicolae Harita²³. În urma adresei oficiale din 25 mai curent, nr. 1240, 1241 și 1242, ne-a revenit sarcina alcătuirii unui catalog amănunțit al cărților donate de către moșierul județului Iași, nobilul Dimitrie Carastati, pentru folosul tinerilor din școlile basarabene. În legătură cu alcătuirea acestui catalog, avem onoarea a Vă comunica faptul că au fost identificate volume scrise în diferite limbi: în elino-greacă, în latină, în franceză, în germană, în engleză și o parte neînsemnată în rusă. Mai mult, s-a constatat că realmente sunt nu 2723, ci doar 2707 volume. Acest Catalog este întărit prin semnăturile noastre și, înainte de a fi prezentat Înălțimii Voastre, noi îndrăznim să-l prezentăm pentru confirmare în Adunarea Nobilimii.

De asemenea, considerăm că, odată ce cărțile ce au aparținut doctorului în filosofie Dimitrie Gobdela, care, atunci când era în viață, a împrumutat bani de la nobilul Dimitrie Carastati, iar acesta din urmă, în dorința de a dona acele cărți a prevăzut și unele clauze, precum că în cazul în care vreun moștenitor al doctorului Gobdela va dori să răscumpere cărțile achitând și comisionul

¹⁸ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 1.

¹⁹ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 2.

²⁰ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 4-5.

²¹ Arhivele nobilimii pe acești ani sunt incomplete și abundă de ciorne/texte greu de citit. Instituția nobililor basarabeni era încă în faza de constituire.

²² ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 5.

²³ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 8.

cuvenit, atunci acela va primi cărțile înapoi, noi am găsit de cuviință să se procedeze după cum urmează. Între altele fie spus, dintre acele cărți, conform datelor înregistrate de către regretatul Gobdela, erau 1427 volume în limba greacă, inclusiv: 420 de aritmetică, 833 de gramatică franceză și 174 de economie practică. Astfel, a fost reținut câte un exemplar din fiecare pentru bibliotecă, restul cărților nu mai sunt de folos pentru instituția școlară, cu atât mai mult că rămân fără ladă. Or, aceste volume ar putea fi de real folos pentru fiul moștenitor al lui Gobdela, care a condiționat această bibliotecă lui Carastati. Mai mult, aceste cărți i-ar fi fost un sprijin material considerabil în starea lui complet neapărată și neajutorată. De aceea, credem ca ar fi bine-venit, Înălțimea Voastră, să întreprindeți un demers către șefii oficiali, în care să apărați dreptul fiului moștenitor, ca acestuia, odată cu atingerea majoratului, să i se pună la dispoziție toate cele 1427 volume, munca de o viață a bunului său tată. Cu atât mai mult că acele volume donate gimnaziului de către boierul Dimitrie Carastati, culegeri alese în diferite limbi, nu numai că acoperă acea sumă împrumutată de tatăl său, ci întrec cu mult valoarea lor. Apoi acele 1427 volume în limba greacă nu au o prea mare valoare pentru bibliotecă²⁴. Acest demers al nobililor Nicolae Demi, Ioan Galanu și Nicolae Harita, demn de toată atenția, nu se știe dacă a avut un ecou din partea marelui nobilimii. Problema cărților selectate și catalogate la această etapă era de altă natură. Acestea urmau să fie revăzute în scopul de a fi traduse – toate titlurile înregistrate în catalog – în limba rusă. Nu putem ști cine a înaintat astfel de cerințe. Mărturiile sunt insuficiente ca să dezvăluie ceva în această privință. Or, cărțile supuse cenzurii în imperiul țarist erau verificate în baza unor registre speciale elaborate în diferite limbi. Și atunci, care era rostul traducerii titlurilor în limba rusă?

Situația intervenită în problema catalogului s-a complicat mult. Și acest lucru este mărturisit în adresa din 5 decembrie 1833, către mareșalul nobilimii: „Conform cerinței Înălțimii Voastre, din 16 noiembrie, curent, nr. 46, delegată mie, profesorii de la Gimnaziul Regional urmau să traducă titlurile cărților în limba rusă din așa-numita «bibliotecă» donată de către boierul Carastati, pentru a Vă pune la dispoziție, cât mai repede posibil, o versiune tradusă a Catalogului. În legătură cu situația intervenită, Vă aduc la cunoștință faptul că limba greacă, conform Statutului în vigoare, se citește la Gimnaziu doar în clasele superioare, care, de altfel, încă nu s-au deschis. De aceea, încă nu

avem angajați profesori la acest obiect. Respectiv, traducerea titlurilor din greacă nu s-a făcut. Celelalte titluri din Catalog au fost deja traduse, fapt despre care am onoarea să Va comunic. (semnat Vasile Ozerov)”²⁵. În colecțiile arhivelor din Chișinău, fondul mareșalului nobilimii basarabene, s-au păstrat listele catalogului de titluri traduse în rusă din latină²⁶, franceză²⁷, germană²⁸ sau ale unor exemplare incomplete în germană, de către profesorii gimnaziului din Chișinău²⁹. Catalogul cărților în limba greacă însă lipsește. Doar o eventuală descoperire a acestora, în baza altor surse, ar putea, pe viitor, completa o imagine a întregii colecții de carte adusă în Basarabia de către grecul Dimitrie Govdelas.

Memoriul mareșalului nobilimii și estimarea colecției de carte. Textul memoriului este înregistrat cu data de 29 decembrie 1833 și adresat către guvernatorul general al Novorossiei și Basarabiei: „Îndeplinind dispoziția Domniei Voastre din 2 august, curent, nr. 13101, am onoarea să Vă prezint catalogul cărților din colecția donată de către boierul jud. Iași, nobilul Dimitrie Carastati, în folosul tinerilor învățăcei din regiune. În privința catalogului propriu-zis consultat de mine, voi remarca faptul că această colecție de carte este, fără îndoială, o achiziție strălucită pentru Gimnaziul regional, fiind o bibliotecă completă din cele mai alese scrieri ale autorilor clasici sau dintre cei renumiți de scrieri beletristice, – toate necesare pentru procesul de studii creative ale tinerilor. În sfârșit, chiar dacă întreaga colecție o apreciam doar la prețul cel mai înalt de 80 mii ruble asignații, oricum, nobilul Dimitrie Carastati, care și-a adus prin oslobit meritul printr-o contribuție atât de importantă, merită să fie propus de către Înălțimea Voastră, în baza ucuzului imperial din 12 decembrie 1801 pentru ordinul Sf. Vladimir, clasa a 4-a³⁰. Nu se cunoaște exact dacă această frumoasă intenție a mareșalului nobilimii basarabene a fost și realizată. Cert este că, urmând acestui scop anume, boierul Dimitrie Carastati, către 1 decembrie 1834, avea alcătuit un formular de serviciu. La acea dată avea 46 de ani (n. 1788), avea moșii în județul Orhei și Iași. În anii 1819 și 1829, a contribuit personal la lichidarea epidemiilor de ciumă și holera în Basarabia³¹.

Se cuvine să remarcăm și faptul că textul memoriului se regăsește și în colecția de documente din fondul guvernatorului civil al Basarabiei³². După data de 14 ianuarie 1834, informațiile privitor la destinul colecției de carte sau cu privire la problemele de cenzură pot fi recuperate din sur-

²⁴ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 8, verso.

²⁵ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 10.

²⁶ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 15-24.

²⁷ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 32-35.

²⁸ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 32-35.

²⁹ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 36.

³⁰ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 37.

³¹ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 13-14.

³² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2048, f. 7.

sele fondului amintit mai sus. Cert este că, după 25 ianuarie 1834, dispozițiile contelui Mihail Voronțov, în legătură cu biblioteca donată, sunt transmise către mareșalul nobilimii prin mijlocirea guvernatorului civil. Schimbările intervenite își au explicația în legătură cu procedura de cenzură a cărților.

Adresa guvernatorului civil către mareșalul Adunării Nobilimii din Basarabia, din 25 ianuarie 1834, nr. 1381: „*Înălțimea Sa, guvernatorul general al Novorossiei și Basarabiei, contele Mihail Voronțov, mi-a comunicat referitor la colecția de carte donată de către boierul Dimitrie Carastati. La fel, a făcut referință la corespondența avută cu Consulatul Rus din Iași privitor la existența unui eventual moștenitor al lui Gobdela, care și-ar fi dorit să răscumpere de la boierul Dimitrie Carastati acele 2 723 volume. Răspunsul celor din serviciul consular rus din Iași se rezumă la faptul că în Iași locuiește fiul minor al lui Gobdela, însă acesta nu are niciun drept de moștenire și se află la întreținere în unul din pensioane de acolo, fiind ajutat de străini. Iar pentru că mai este și fără tutore, șefii locali încă nu pot da un răspuns afirmativ, în sensul că va fi el în stare vreodată să răscumpere cărțile lăsate în gaj de tatăl său.*

*După cum vi s-a comunicat anterior, boierul Dimitrie Carastati a prevăzut ca, în cazul în care nu va fi cu putință de a răscumpăra cărțile, el este gata să le doneze unei instituții de învățământ din Basarabia. În legătură cu cele expuse, guvernatorul general solicită să-i fie pus la dispoziție un catalog al colecției. De asemenea, în adresa din 14 ianuarie curent, a rugat să fie informat despre locul unde se păstrează acele cărți și a dispus ca acestea să fie păstrate intacte până la o nouă dispoziție a sa*³³.

*Adresa de răspuns a mareșalului nobilimii este înregistrată cu data de intrare pe 31 ianuarie 1834. „Înălțimea Voastră, vă aduc la cunoștință, precum că acel catalog solicitat de către guvernatorul general a fost deja expedit la Odesa, în 29 decembrie 1833, iar cărțile se păstrează în lăzi la nobilul Ivan Galano în Chișinău și sunt în siguranță. Anexez și copia «Memoriului» în legătură cu cărțile donate, care, la fel, a fost expedită guvernatorului general*³⁴.

Cenzura cărților aduse în Basarabia. Impunătoarea colecție de carte a profesorului grec Dimitrie Govdelas, de la Academia Domnească din Iași, odată ajunsă în Basarabia, a provocat mare bătaie de cap autorităților imperiale. Fenomenul propriu-zis al cenzurii s-a extins asupra întregii colecții de carte și a durat aproape treisprezece ani (1834-1847).

Revenind asupra *Catalogului* bibliotecii, vom remarca următoarele: conform unei ordine

existente în imperiul țarilor ruși, toate publicațiile străine ce treceau hotarul urmau să fie supuse cenzurii. Comitetul pentru cenzura străină, în a cărei zonă de competență intra și Basarabia, se afla la Odesa. Anume acelui comitet i-au fost expediate listele catalogului, iar cărțile, de facto, se păstrau „în lăzi la boierul Galanu”, după cum ne mărturisesc documentele de arhivă³⁵. În 20 iunie 1834, contele Voronțov comunica șefului Basarabiei în legătură cu cenzura: „*Registrul cărților prezentate la porunca mea, în 28 decembrie 1833, a fost depus la Comitetul de cenzură din Odesa. Unele volume sunt interzise de cenzură. Acele exemplare atunci când voi dispune, urmează să fie aduse la Odesa. Celelalte volume vor fi transmise în supravegherea curatorului de bibliotecă din Odesa. Acea instituție, careia i-au fost donate cărțile, va fi deschisă pentru public de 2-3 ori pe săptămână, neapărat la una și aceeași oră. Iar în zile de odihnă lectura cărților să fie accesibilă pentru toți doritorii*³⁶.

Comitetul de cenzură, care depistase în listele expediate exemplare strict interzise, cere ca acestea să fie expediate la Odesa. Anume lista cărților cenzurate a și fost identificată de către cercetătorul Efim Levit, în 1981. Dintre cele 52 de titluri, doar două s-au dovedit a fi „strict interzise”: *Originea tuturilor cultelor sau religiile universale*, Paris, 1794, vol. I, II, IV, VI, VII, XI, XII; *Tabloul istoric și politic al Europei*, Paris, 1801 (două volume). Celelalte 50 de titluri sunt declarate „necunoscute”: cărți de filosofie: *Cugetări filosofice*, Londra, 1708; *Adevăratul filosof sau aplicarea filosofiei*, Amsterdam, 1766; *Memorii filosofice*, Paris, f.a.; *Eseu asupra destinației omului*, Dresda, 1705; *Spiritul monarhilor filosofi*, Viena, 1765; *Teologul filosof*, Paris, 1786; *Rătăcirile filosofiei sau scrisori dlui Russo...*, Amsterdam, 1792; lucrări morale: *Școala omului*, Kondra, 1755; *Scrisori morale*, Amsterdam, 1737; literatură religioasă: *Unitatea bisericii sau combaterea noului sistem*, Luxemburg, 1727; *Comentariu literar al Sfintei Biblii*, Viena, 1763; *Dicționar catihetic pentru tineret*, Berlin, 1784; tratate politice: *Oracolul acestui secol*, Londra, 1743; *Îndreptar pentru conștiința unui rege*, Haga, 1747; *Principiile oricărei guvernări*, Dresda, 1768; *Dicționar politic*, Londra, 1762; *Criza Europei*, s. l., 1783; *Despre libertatea și egalitatea oamenilor și a cetățenilor*, Viena, 1793; *Anuarul republicanului sau inventarul fizico-economic*, Paris, 1794; *Istorice Călătorie istorică prin Europa*, Amsterdam, 1708; *Revoluțiile imperiilor și a regatelor*, Paris, 1769, 2 vol.: *Istoria revoluțiilor din Polonia de la moartea lui August III până în 1775*, Varșovia, 1775, 2 vol.; *Schiță de istorie universală*, Paris, s.a.; științele naturii: *Singularitățile naturii*, 1768; *Despre natura omului*, Paris, 1800; A.B.D., *Călătorie în Orient*,

³³ ANRM, F. 2, inv.1, d. 2048, f. 38,

³⁴ Efim Levit, *op.cit.*, p. 74.

³⁵ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 40.

³⁶ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 719, f. 41.

Paris, 1801; beletristică: *Aventurile unui ofițer*, Paris, 1799; *Amanții filosofi*, Amsterdam, 1755; *Culegere de bucăți serioase și interesante*, Amsterdam, 1760; *Visurile călătorului solitar*; *Tablouri de viață și moravurile secolului al XVIII-lea*.

Despre destinul ulterior al colecției de carte donate de către Dimitrie Carastati avem foarte puține date. Nu se știe exact dacă acele volume au ajuns totuși în colecția bibliotecii Gimnaziului Regional. Deși, indirect, unele mărturii, identificate în sursele arhivelor din Chișinău, ne îndeamnă să credem, că acest eveniment s-a întâmplat totuși la finele lunii decembrie 1834³⁷. O cercetare ulterioară în fondul de carte intrate în colecția bibliotecii Gimnaziului Regional din Chișinău se impune.

În final, se cere menționat faptul că actul de predare a colecției de carte a fost târăgănat la nesfârșit. La anumite etape au fost implicate și serviciile poliției pentru a urgenta transmiterea cărților în biblioteca Gimnaziului. După zece luni de corespondență intensă între diverse instituții imperiale ale provinciei, în data de 1 noiembrie 1834, Pavel Strukov, directorul interimar al școlilor din Basarabia, îl informa pe Pavel Fiodorov, guvernatorul Basarabiei, că „biblioteca donată încă nu poate fi transmisă din cauza neprezentării

nobilului Galano”, care deținea cărțile. Totodată, acesta recomandă șefului de gubernie să recurgă la unele constrângeri ce ar fi în măsură „să-l oblige pe paharnicul Galano să transmită cărțile ce i-au fost încredințate”³⁸, fapt ce a urmat pe 4 decembrie 1834, atunci când nobilul Ioan Galano, în lipsa lui Nicolae Demi, ar fi îndemnat să depună cărțile³⁹. În actul de intrare sunt înregistrate și unele cifre: 1536 – în limba greacă; 366 – în latină; 541 – în franceză; 212 – în germană; 3 – în engleză; 2 – în italiană; 1 – în maghiară; 8 – în rusă. Se specifica, între altele, că „un număr impunător alcătuiesc cărțile de autor ale profesorului Dimitrie Goydelas, acestea ajung la numărul de 1407 volume”⁴⁰.

În loc de concluzii. Corespondența dintre oficialitățile provinciei la subiectul „cărților donate” a continuat la nesfârșit. De fapt, nici nu putem cunoaște exact cât a durat. Sursele de care dispunem permit o abordare în limita cronologică de până la anul 1847. Fără îndoială, problema cenzurii cărții străine intrate în imperiu se constituie într-un subiect independent de cercetare. Cert este că funcționarii oficiali, implicați direct în disputa „cărților donate” de către nobilul Dimitrie Carastati, și-ar fi dorit ca acestea să fie returnate

³⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2048 f. 30.

³⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2048, f. 20

³⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2048, f. 30.

⁴⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2048, f. 39.

OMUL CARE CĂLĂTOREA SINGUR: 95 de ani de la nașterea lui Constantin Virgil Gheorghiu

Cărțile lui Constantin Virgil Gheorghiu au ajuns la Chișinău

Salonul Internațional de Carte (SIC), organizat de Biblioteca Națională, a adus, pentru prima dată anul acesta la Chișinău, recenta producție editorială a Patriarhiei Române și a altor edituri de carte religioasă din România: Sophia, Deisis, Metafraze. Editura Polirom a venit și cu cele 8 tomuri ale Septuagintei, editate în anii 2004-2011. Cărțile aduse din România au fost atât de valoroase, încât doi preoți din Chișinău, de la bisericile Sf. Trei Ierarhi și Sf. Dumitru, au cumpărat pentru bibliotecile parohiale câte un exemplar din cele câteva sute de titluri expuse de aceste edituri.

Vom căuta prilejuri de a scrie despre unele dintre aceste cărți. Acum consider că merită să atragem atenția asupra unui autor care, deși a iubit mult Basarabia și a suferit toată viața pentru această margine de țară, nu este cunoscut și citit de basarabeni. Este vorba despre Constantin Virgil Gheorghiu. Cinci sau șase dintre cărțile sale, editate de Sophia (București) și Deisis (Sibiu), au putut fi cumpărate în zilele de 31 august - 4 septembrie, când s-a desfășurat Salonul Internațional de Carte.

Apariția prenumelui Constantin înaintea prenumelui său, Virgil, se explică, probabil, prin necesitatea de a se face distincție între cei doi po-

Nina NEGRU

Abstract: *After its launching at the International Book Saloon (SIC) 2011, I found myself browsing this book, which was one of many others: The man who traveled alone – a novel considered «more autobiographical than fictional» written by C.V. Gheorghiu, translated from French by Gheorghiița Ciocoi, and edited by Sophia in 2010. After reading it with great interest, I discovered another brave man who wrote the whole truth about the Romanians inside and outside the country. Read and make sure.*

Gh. Ciocoi has also translated Condottiere, edited by Sophia and God's reception day is only Sunday, which has appeared in Alba Iulia published by Reîntregirea (Reunification).

eți români ce purtau același nume: unul muzician, născut în 1903, celălalt fiind autorul despre care vorbim acum, născut la 9 septembrie 1916. Prenumele Constantin este adăugat din dragostea deosebită pentru tatăl său, preotul din Războieni, jud. Neamț, despre care a scris o carte excepțională, *Tatăl meu, preotul care s-a urcat la cer*. O recomand ca pe un antidot celor care au citit prea multă literatură anticlericală. O altă carte a sa, *Cum am vrut să mă fac sfânt*, arată o preocupare firească a creștinului, dar care ar putea părea unora precoce: micul Virgil, negăsind prenumele său în calendarul bisericesc, hotărăște să-l sfințească prin felul în care-și va trăi viața. Este cazul să cercetăm dacă nu a și reușit.

Imediat după 1989 s-a vorbit mult la TVR1 despre Constantin Virgil Gheorghiu, scriitor român din Franța, în legătură cu *bestsellerul* intitulat *Ora 25*. Dintre cărțile sale de *Memorii* apărute în 1986 și 1995, primul volum, salutat cu entuziasm de Alain Peyrefitte, cuprinde multă informație despre copilăria lui Virgil Gheorghiu în satul de la poalele Carpaților și despre adolescența sa, adică cei 8 ani petrecuți în Chișinău, unde-și făcea studiile la Liceul Militar.

În 2011 au mai apărut *Condotiera*, editată de Sophia (traducere din franceză de Gh. Ciocoi) și *Dumnezeu nu primește decât duminica*, editată de Reîntregirea la Alba Iulia. De reținut că soția scriitorului-preot, Ecaterina Burbea Gheorghiu, a donat Academiei Române întreaga lui operă: manuscrisele celor aproximativ 40 de cărți, corespondență, documente etc.

C.V. Gheorghiu scria despre basarabeni ca despre familia sa

Pândesc, de când am conștientizat drama Basarabiei, dacă cineva dintre români a avut și ar avea curajul să reflecte adevărul întreg privitor la acești aproape 200 de ani de înstrăinare și martiriu. Cât sânge și energie intelectuală au trebuit să se consume pentru acele mici intermitențe românești din anii 1856-1878, 1918-1940 și 1941-1944! Obișnuiți cu demagogia de după 1989, uităm că am avut parte și de mari personalități care să pună problema pe tapet. Dacă nu a reunirii, cel puțin a supraviețuirii, a respectării drepturilor elementare ale românului basarabean.

După lansarea în cadrul SIC 2011, m-am pomenit răsfoind această carte, care se pierdea printre altele, sute: *Omul care călătorea singur*, un roman considerat “mai mult autobiografic decât ficțional”, scris de C.V. Gheorghiu, tradus din franceză de Gheorghiu Ciocoi și editat de Sophia în 2010. După ce l-am lecturat cu interes, am mai descoperit un om curajos, care a scris adevărul întreg

despre românii dinăuntrul și din afara țării. Citiți și vă convingeți.

Nu vom înțelege, fără a citi cartea *Omul care călătorea singur*, de ce de la 1812 încoace nu se face nimic pe cale oficială pentru retrocedare (excepție, anul 1856) și totul cade pe umerii unor personalități-kamikaze. Printre cei mai curajoși, la 1812, era mitropolitul Veniamin Costachi, cel care plângea pentru jumătatea pierdută a Mitropoliei istorice a Moldovei și le reproșa unora că „Ghica Vodă și-a pierdut viața odată cu pierderea Bucovinei, iar noi nu putem să protestăm?!”. Ioan Eliade Rădulescu, pe la 1830, descoperă cine sunt rușii și își întoarce șăgețile publicistice împotriva lor, în legătură cu Basarabia. Eminescu, mai târziu, plătea cu viața pentru că a luat în serios problema Basarabiei, Bucovinei și a Transilvaniei. În secolul XX, după Al Doilea Război Mondial, printre cei mai curajoși au fost Gheorghe Brătianu, C.V. Gheorghiu, Paul Goma, Th. Codreanu și alți câțiva români preocupați de soarta Basarabiei. Desigur că sunt și mulți despre care nu vom afla niciodată.

În mod previzibil, C.V. Gheorghiu este atacat din toate părțile, după ce se află că a scris în 1941 reportaje despre martiriul Basarabiei în primul an de ocupație sovietică (au fost editate apoi în cartea *Ard malurile Nistrului*).

Cartea *Omul care călătorea singur* reia în 1954 tema ocupației de un an a Basarabiei. Atât de tare a fost agresat de Francis Crémieux în articolul “Cum și pentru ce un criminal a fost uns ca mare umanist”, dar și de alți ziaristi care nu citiseră *Ard malurile Nistrului*, încât autorul mai scrie o carte despre cum a scris acea carte. O scrie nu pentru a-și face *mea culpa*, ci pentru a explica.

Victor Kravcenko, disidentul rus, a fost atacat în aceeași perioadă, prin campanii de presă, de aceeași revistă, “Les Lettres Françaises”. El însă nu a dat explicații pentru conținutul anticomunist al cărții sale *Am ales libertatea*, ci a intentat un proces, pe care l-a câștigat.

Românul Virgil Gheorghiu nu a fost iertat niciodată pentru că a scris în unul din reportajele sale că în noaptea când a ajuns la Bălți și a găsit orașul ars, soldații germani s-au străduit să-l protejeze pentru a nu da peste vreo mină și l-au ajutat să găsească o mașină pentru a se deplasa la Chișinău.

“Cum vă puteați situa de partea Axei?” Cum puteau nemții să aibă un comportament plin de omenie cu un ziarist al statului român aliat? Asta nu puteau înțelege cei care erau programați să justifice doar Rezistența antihitleristă. Maestrului Gabriel Marcel, care-i prefațase *Ora 25*, i se părea “de-a dreptul monstruos să se vorbească cu simpatie despre germani”. “Uluitor, incredibil” -

acestea erau cuvintele cu care l-a întâmpinat maestrul.

– Trebuie să vă renețați cărțile dvs. anterioare (le considera „fasciste”). Să vă faceți *mea culpa*.

– Nu trebuie să fac nimic. Aliații dvs., rușii, au afundat țara mea în disperare și în sânge. Atunci dvs. erați aliați și frați de arme cu soldații sovietici care îi masacrau pe basarabeni! Ar fi fost monstruos din partea mea să nu mă revolt ori să colaborez cu ocupantul, – îi replica Gheorghiu.

Maestrul se încapățâna să susțină că numai adevărul lui era just și rezonabil. După articolul de desolidarizare a lui G. Marcel, s-a declanșat o îndelungată și furibundă campanie de presă. Inițiatorii ei nu s-au mulțumit până nu l-au făcut pe Gheorghiu “ofițer SS” și “instigator al masacrelor evreilor din Basarabia”.

Acum ni se pare firesc acest comportament al intelectualilor de stânga din Franța, pentru că am citit cartea lui Jean Sévillia *Terorismul intelectual* și alte studii despre lucrarea KGB-ului în Occident. Mecanica antifascismului, găselnița a comuniștilor, este periodic pusă în mișcare. Sévillia scrie că în 2001 doar 6% dintre ziariștii francezi nu se declarau alegători ai stângii. Închid paranteza.

O scriitoare disidentă din Argentina, Valeria Ocampo, a ajuns să-i spună, înlăcrimată, lui Gheorghiu că numele de român îi provoacă oroare și disperare; român, pentru ea, era sinonim cu omul care extermină evrei și poeți: “Voi, românii, l-ați trimis la camera de gazare pe cel mai bun prieten al meu [...] cel mai mare poet al României”. Șocat, Gheorghiu se interesează de soarta aceluiași poet, al cărui nume se termina în “-mann”. Mai târziu află din cartea englezoaicei Claire Sheridan că era vorba despre un bancher, care nu scrisese niciodată versuri în limba română și nu locuise în România, deși avea multe bănci acolo.

Chișinăul și groparii lui: partizanii

Dar ceea ce i-a enervat cel mai mult pe jurnaliștii francezi în cărțile lui Gheorghiu au fost omniprezența partizani basarabeni. Despre acei partizani istoricii de la Chișinău (cei care lucrează pentru comuniști) afirmă că au existat și au dezvoltat o mare activitate. De ce nu s-or fi grăbind să valorifice materialul arhivistic pe care-l tot culeg de ani de zile? Nu cumva, ca și în Franța postbelică, adevărul despre partizani este *tabu*?

Între timp, cărțile lui Gheorghiu ne permit să aflăm câte ceva despre identitatea acestor partizani și despre consecințele luptei lor împotriva României. Deși poate nici acum Occidentul nu vrea să se știe despre ei, e timpul să încercăm a

descălci niște ițe. Totuși cine au fost membrii acelor echipe de sovietici instrucți la Odesa, care în iunie 1941 au aruncat în aer aproximativ 80 de edificii din orașul Chișinău?

Aflăm și din cartea *Omul care călătorea singur* că pentru C.V. Gheorghiu Basarabia a rămas mereu “un pământ negru foarte drag”, pe care l-ar fi ales ca loc de trai. L-au impresionat basarabeni, pe care-i vedea mereu în genuncheați în biserici. Și Geo Bogza scria despre această “țară de pământ” și despre felul în care se duceau oamenii pe ultimul drum – cu sania trasă de boi și vara, prin țărână –, dar se simte că Bogza vâna subiecte picante pe aici, nu se implica sufletește.

Corespondent de război neînarmat, ajuns în iulie 1941 la Bălți, singur, fără a se alătura unei unități militare, Gheorghiu era printre primii români care vedea orașul cu toate casele arse, fără lumini și fără oameni. Numai pisici cu ochi fosforescenți mai rămăseseră pe acel loc. Nu exista încă un comandament românesc, ci numai un grup de soldați germani care dirijau circulația. Acești 5 oameni l-au primit cu amabilitate pe reporterul român și i-au dat permis de liberă trecere, pentru a putea opri orice mașină care se îndrepta către front. De la ei află prima dată că este primejdios să se deplaseze singur, “întrucât orașul nu a fost curățat încă de partizani”. Un localnic îi spune că nu a fost nicio luptă la Bălți și că detașamentele de partizani au dat foc orașului după retragerea armatei ruse și înainte de intrarea celei germano-române. “Au aruncat totul în aer, inclusiv case de locuit. Mii de oameni fuseseră ucși de explozii”.

Ajuns la Chișinău, reporterul aude peste tot aceeași propoziție: “Partizanii au făcut cel mai mare dezastru”. Întrebarea pe care o puneă tuturor era: “Cine sunt partizanii?”. Răspunsul primit îl șoca: “Civili basarabeni, organizați în detașamente înarmate. La retragerea trupelor sovietice ei formau ariergarda. Când Basarabia fusese ocupată de ruși, cu un an înainte, partizanii formaseră avangarda Armatei Roșii. Partizanii, în cea mai mare parte, erau evrei.” (p. 116)

C.V. Gheorghiu cere nume și fapte concrete, ca să nu cadă în vreo capcană. Se adevărește: află nume de milițieni sovietici, de comandanți ai detașamentelor de partizani – aproape toate evreiești. O trupă de actori evrei ai lui Eddy Thall transformase în scenă de teatru altarul bisericii frecventate în adolescență de C.V. Gheorghiu; deasupra frescelor se pictaseră scene profane.

După război, sovieticii au recidivat în același stil. Mi-au mărturisit unele persoane că, fiind studente, dansau în altarul bisericii Sf. Nicolae din Chișinău, transformat în scenă a Casei de Cultură a Institutului de Medicină; catedrala orașului, metamorfozată în Sală de expoziții, găzduia până

în 1988 tot felul de nuduri în locul icoanelor, iar biserica Sf. Haralambie fusese vopsită pe dinăuntru cu smoală după ce s-a sălășluit acolo teatrul Danco. Și subsemnata, abia după 1990 am aflat cu stupoare că făcusem ore practice de tragere la țintă cu arma în fosta capelă a Seminarului Teologic, preluată după 1946 de Universitatea de Stat. Mai închid o paranteză.

Acestea au fost realitățile constatate de reporterul revoltat, așa cum se poate revolta un ziarist la vârsta de 24 de ani. Indignarea lui era cu atât mai mare cu cât era foarte legat de prietenii lui din Ghișinău, mulți dintre ei evrei. După cum se știe, chiar soția lui Virgil Gheorghiu era evreică.

Numai preoții erau la posturile lor imediat după intrarea armatelor germano-române în Basarabia. Prin urmare ei au fost martori oculari ai pierderilor pricinuite de ocupanți și de partizani acestui pământ. Ei îl puteau ajuta pe Gheorghiu prin mărturiile lor. Dar unde erau preoții basarabeni după război? Refugiați în România pustiită de comunism sau deportați și uciși în spațiul de peste Prut.

Ce a fost mai dureros pentru C.V. Gheorghiu și pentru basarabeni: faptele ocupanților ruși sau lovitura de cuțit înfiptă în spate de cetățenii României?

“Un milion de basarabeni, aproape o treime din populație, a fost deportată de sovietici într-un singur an”, constatau românii în acele zile, și abia acum înțelegem că astfel se făcea loc de țară pentru... partizani. Atunci însă această strategie nu se vedea cu ochiul, și ziaristul Gheorghiu scria o carte despre martiriul în sine al populației Basarabiei. *Omul care călătorea singur* este impresionant nu doar ca raport făcut de autor pentru luminarea opiniei publice despre felul în care s-a scris o carte a sa, *Ard malurile Nistrului*. Romanul cuprinde mai multă materie primă decât presupuneam inițial, citind cartea de reportaje. Începem să înțelegem de aici de ce omul care apăra Basarabia rămâne de regulă singur. El zădărnicește, poate fără să-și dea seama, niște planuri ascunse bine.

Milan Kundera încearcă o metodă similară de construire a unui roman despre alt roman. Parcă o văd pe singuratica Tamina din *Cartea râsului și a uitării*: “Toți au uitat, iar eu nu!”

C.V. Gheorghiu este și acum, după moarte (survenită la 22 iunie 1992), atât de trist și de singur pe fundalul veseliei schizofrenice a inconștienților de pe ambele maluri ale Prutului.

În tinerețe îl frământa problema jumătăților de adevăr. Reporterii trimiși de părțile beligerante reflectă jumătățile aceluiași unic adevăr. Foarte sigur că niciun reporter sovietic ori american nu va vorbi despre românii omorâți de către partizanii din Basarabia, reporterul român se consideră

obligat să o facă, pentru ca adevărul să nu fie spus pe jumătate.

Întors din Basarabia, pleacă spre Crimeea. Armata Roșie tocmai o părăsea, retrăgându-se în Caucaz pe mare – rămăseseră doar unitățile de partizani. Aici avu ocazia să vadă efectele abandonate și utilajele de transport ale unei formațiuni de partizani. Rămăseseră și documente. C.V. Gheorghiu făcu acum descoperirea cea mai dureroasă: “Partizanii din Basarabia continuau lupta și în Crimeea. Și o demonstau carabinele, gamelele, hainele, gloanțele lor – toate de proveniență românească, cumpărate pe banii cetățenilor României.” Cu ele erau împușcați soldații români de către concetățenii lor cu nume străine. Și le notă în carnetul de reporter. Nu-i erau toate necunoscute. Ceru permisiunea de a lua cu el acte de identitate și alte documente ale partizanilor anti-români din Basarabia.

Ceea ce a pus atunci gaz pe foc poate fi citat acum tot cu oarecare prudență. La p. 234 C.V. Gheorghiu scrie: “Știa (în 1954, când scria aflându-se în Occident) că în România, chiar atunci, propria lui familie putea fi torturată de către partizanii care incendiaseră Chișinăul. Pentru că ei erau stăpânii României... Nu îl cerca niciun fel de ură față de ei, ci doar un sentiment de milă. Această victorie nu este accesibilă decât preoților și poezilor”. C.V. Gheorghiu era și poet și preot, și nu mai avea 24 de ani. Devenise un nume cunoscut în diaspora românească prin cărțile sale. Renegat public de G. Marcel, Gheorghiu este totuși arestat și condamnat în mod automat pentru că făcuse parte din categoria unor funcționari români. “Niciodată interogatoriul nu s-a purtat asupra a ceea ce am făcut eu ca individ”, citim la p. 214. Evenimentele din Franța anului 1968 reactivează agresiunile asupra lui. Nota dominantă a biografiei acestui om este suferința.

De ce ne prefacem a nu cunoaște suferința acestor personalități singuraticе?

Pentru că păcatele din ignoranță se pedesc mai indulgent. Ne facem iluzia aceasta.

Vintilă Horia afirmă într-un interviu publicat în revista *Oglindanet*: “Datorită martiriului sau suferinței exilului a fost posibilă această înflorire românească în literatură, artă, filosofie. Durerea exilului ne-a transformat în altceva. Strigătele noastre s-au auzit în toată lumea”. Nu suntem oare prea cinici prefăcându-ne că nu știm despre suferințele lor?

C.V. Gheorghiu scrie *Omul care călătorea singur* după 3 ani de închisoare în 14 lagăre americane. Învățase acolo să facă orice lucru cu răbdare și să aștepte. “M-au înfometat până într-atât, încât

seara mâncam pământ ori tencuială de pe pereți. Atunci soldații îmi ordonau să deschid gura cât se poate de larg și ei veneau și mă scuipau în gură, unul după altul. Am suportat totul. Când captivitatea mea a luat sfârșit, eu căpătasem puterea de a suporta toate umilințele”.

Din cauza lipsei vitaminelor ochii i-au fost invadați de excrescențe roșii de carne, care-i provocau dureri mari. L-au salvat pachetele cu mâncare ale unui preot catolic. Eliberat din prizonerat, și-a târât picioarele tot restul vieții – deprindere din anii de lagăr, când li se lua șireturile de la încălțăminte. Așa a ajuns la Paris – pe jos. Deseori, când era fotografiat de jurnaliști, scriitorul-preot apărea cu capul plecat: era sigur că în fața lui sunt săli arhipline cu străini, nu avea de văzut nici un chip drag. Ai lui au fost uciși sau deportați. De câte ori se gândea să rămână undeva, trebuia să plece. Nu întâmplător în 1957 scria extraordinara carte despre un Sfânt Părinte exilat, omorât prin mers forțat, fără popas - *Ioan Gură de Aur, atletul lui Hristos*.

Exilații noștri înțeleg poate cel mai bine semnificația cuvintelor *străin, înstrăinare*. C.V. Gheorghiu a fost toată viața insultat și de presa de stânga și de cea de dreapta. Nimeni nu a vrut să audă adevărul întreg al acestui străin.

Holocaustologii merg și mai departe, victimizându-i pe partizani. Noi ne prefacem chiar azi a nu cunoaște suferința celor care trec prin mari pericole înfruntând cu cuvântul învinuirile viclene aduse poporului nostru. Suntem siguri însă că vom plăti scump această lașitate, de la vladică până la opincă.

Vreau să atrag atenția că Al. Soljenițan se arată lipsit de onestitate și loialitate față de români, când în cartea sa *Două secole împreună* scrie des-

pre pogromurile din 1881 și 1905 în Zona de Rezidență, unde erau tolerați să locuiască evreii din Imperiul Țarist (Kiev, Odesa, Kamenîța, Vinița, Cernigov, Chișinău, Bălți) și din alte 24 de orașe din Imperiul Rus. “Violență barbară a creștinilor părăsiți”, scrie Al. Soljenițan definind pogromurile. În majoritatea cazurilor n-au fost însoțite de omoruri – erau jefuite dughenele și crășmele. La Kiev și Odesa au fost cele mai violente (soldate și cu morți), la Marea Neagră fiind implicați grecii, care erau rivali comerciali ai evreilor. Soljenițan afirmă însă că în 1882 cel mai dur a fost pogromul de la Bălți, unde, cică, a fost omorât un evreu. La Chișinău, datorită intervenției Bisericii, mișcarea ce era gata să izbucnească a fost “înăbușită în fașă”, dar în cazul populației Basarabiei numai intenția devine condamabilă. Citiți cartea *Două secole împreună* și vă convingeți că, atunci când este vorba de a evita suspiciunile evreilor sau răzbunarea lor, Soljenițan caută să le dirijeze, „politic corect”, dinspre ruși spre români. Nu mai are cinstea intelectuală și sufletească din *Arhipelagul Gulag*, unde poți găsi aprecieri obiective despre cecenii, românii și lituanienii din lagăre și închisori.

Am putea întoarce o afirmație a lui Soljenițan împotriva lui citându-l: “Dacă cineva crede că modul acesta de a prezenta istoria este obiectivă, atunci nu vom ajunge niciodată la adevăr”.

Reportajele de pe front ale lui C.V. Gheorghiu au fost folosite mai târziu de Marin Preda ca sursă documentară în romanul *Delirul*. Consecințele au fost aceleași: concentrarea atenției asupra lui Preda. Să moară Preda!

Să vedem cine va mai avea curajul să călătorească singur printre *tabu*-urile impuse românilor.

Periodicul Бессарабские областные ведомости – o sursă istorică valoroasă

În fondul serviciului Carte veche și rară, printre tipăriturile de documente patrimoniale (cărți, manuscrise, hărți ș.a.) un loc însemnat îl ocupă publicațiile seriale. Ele reprezintă cronica sau, dacă vrem, letopisețul vieții social-politice, economice și culturale al secolelor trecute, conținând materiale factologice, care prezintă interes pentru studierea trecutului istoric național. În acest sens, menționăm doar câteva titluri de ziare și reviste: *Viața Basarabiei*, *Din trecutul nostru*, *Luminătorul*, *Revista Societății Istorico-Arheologice din Chișinău*, *Candela*, *Școala Basarabiei*, *Cuvânt moldovenesc*, pe paginile cărora au fost abordate subiecte din domeniile enumerate mai sus și care au servit drept pistă de lansare a multor autori autohtoni.

Din acest șir de publicații face parte ziarul *Бессарабские областные ведомости*, care a fost editat la Chișinău în perioada de 17 iulie 1854 – 1 decembrie 1873 (din 5 februarie 1873 apare cu titlul *Бессарабские губернские ведомости*) și este considerat drept prima publicație periodică din Basarabia. Constituia organul oficial de presă al administrației țariste. Înființat din inițiativa guvernului, ziarul se subordona direct guvernatorului. Era compus din două părți: partea oficială și partea neoficială, având redactori speciali pentru fiecare diviziune. Ziarul apare în limba rusă, săptămânal (în ziua de sâmbătă) în 6-8 foi, în funcție de materialul adunat. Până în anii '60, ziarul cuprindea doar materiale oficiale.

Partea oficială a fiecărui număr cuprindea obligatoriu informațiile oficiale privitor la dispozițiile curente ale administrației țariste: circulare, ucazuri, comunicate, diverse hotărâri ale administrației locale. Materialele oficiale se publicau chiar și în partea neoficială: avize comerciale, informații privitor la căutarea persoanelor etc.

Pe parcursul perioadei de apariție, gazeta era cenzurată foarte aspru. Despre acest fapt menționează și cercetătorul B. Trubețkoi în studiile sale referitoare la istoria dezvoltării presei periodice în ținutul Basarabia. Gazeta era supusă de nenumărate ori sancțiunilor administrative pentru publicarea unor materiale și informații, ce nu conveneau administrației centrale imperiale, care conțineau critică la adresa unor instituții de guvernământ și a funcționarilor de stat. Erau inter-

Tatiana KULINSKI

Abstract: The newspaper *Бессарабские областные ведомости* (Bessarabian provincial information), was published in Chisinau during the period of July 17, 1854 – December 1, 1873 (beginning with February 5, 1873 it was entitled *Бессарабские губернские ведомости* (Bessarabian gubernial information). It is considered the first newspaper in Bessarabia. It was the official press organ of the tsarist government. The newspaper was established at the initiative of the government, and was under the governor's direction. It was composed of two parts: formal and informal, with special editors for each division. It was published in Russian weekly, on Saturdays. The articles were placed on 6-8 leaves, depending on the material gathered. Until the 60s, the newspaper contained only official materials. The official part of each number included obligatorily official information regarding the current provisions of the tsarist administration: provisions, communiqués, and various decisions of the local government. The official material was published even in the informal division of the newspaper, where commercials, information about lost persons, etc. were published.

zise articolele care conțineau declarații și opinii critice, materiale cu caracter polemic, în stil de foileton, anecdote. Nu se permiteau, de asemenea, și materiale cu caracter juridic, în care era oglindită desfășurarea proceselor de judecată. Era permisă publicarea doar a rapoartelor despre cazurile de judecată și hotărârile lor.

Din cauza cenzurării materialelor, conținutul compartimentului neoficial era foarte sărac, din care motiv de multe ori apărea problema de a nu se mai publica. De exemplu, în anul 1859, în cele 52 de numere cu un volum total de 470 pagini, partea neoficială alcătuita doar 19 pagini, iar în anii 1863 și 1864 partea aceasta lipsea.

Din 1869, gazeta apărea de două ori pe săptămână (miercuri și sâmbătă), iar în perioada 1884-1900, de trei ori. A suferit modificări atât formatul, cât și volumul publicației (în 4, iar uneori și în 6 pagini). În afară de aceasta, ziarul publica de 2 ori în lună suplimentul *Судебный отдел*. Începând cu 5 decembrie 1873 (nr. 96), *Бессарабские областныя ведомости* a început să apară cu titlul *Бессарабские губернскіе ведомости*. Acest fapt se datorea schimbărilor administrative locale, când Basarabia a primit statut de gubernie. Din acest an, intervenții radicale în editarea bisăptămânalului nu s-au produs.

În materialele prezentate în formă de anunțuri, găsim informații interesante referitoare la editarea sau punerea în vânzare a unor cărți, abonarea la unele publicații seriale, printre care menționăm *Одесский вестник* (aviz publicat în nr. 1 din 1855), *Земледельческая газета* (în nr. 2, 3, 4 din 1855), *Северная пчела* (în nr. 51 din 1855), prezentarea programelor editoriale ale unor seriale, de exemplu, ziarul *Лесоводство и охота*, (în nr. 3-4 din 1855).

În nr. 12 din anul 1855, într-un aviz de vânzare cu reduceri, sunt propuse operele lui C. Stamati (Basarabeanul): *Пари, или жена замышляет, а бес умудряет, Комета 1853 года*

или еще Митрофанушка, Черная дама, Скука холостяка или жених на бенефисе актрисы ș.a. Tot în același număr este publicată lista unor cărți și hărți geografice, transmise Obștei Surorilor de Caritate, pentru a fi propuse spre vânzare: Уманец, А. *Поездка на Синай с приобщением отрывков о Египте и о Святой Земле* (СПб., 1850); *Карта Крыма с планами Севастополя, Балаклавы, Евпатории и Перекопа* (СПб., 1855); *Карта Балтийского и Белого Морей, Швеции и Финляндии* (СПб., 1854); *Карта Прибалтийского края и всей Средней Европы* (СПб., 1854); *Карта Европейской и Азиатской Турции* (СПб., 1854); *Карта Костантинопольского Полка* (СПб., 1854). Din titlurile amintite, serviciul Carte veche și rară deține cartea lui C. Stamati *Комета 1853 года или еще Митрофанушка*.

În paginile ziarului este publicat un număr mare de materiale oficiale (dispoziții, ordine, decrete) ale organelor administrației centrale țariste, emise la adresa administrației locale din regiunile și guberniile Imperiului Rus. Tematica acestor materiale este diferită: interzicerea exportării cerealelor peste hotare prin granițele de apus și de sud ale Imperiului (nr. 19 din 1855), a spiritului și a vinului (nr. 3 din 1855), a fânului (nr. 5 din 1855), scoaterii peste hotare prin toate porturile de la Marea Neagră, Marea Azov și Dunăre a cârnii sărate și a tuturor felurilor de carne sau animalelor cornute în loc de carne (nr. 17 din 1854); interzicerea comercializării cărților de joc la un preț mai mare decât cel stabilit oficial (nr. 7 din 1855) ș.a.

Informațiile cu caracter oficial erau prezente în unele cazuri și în cadrul părții neoficiale.

Funcția de redactor al părții oficiale era deținută de guvernatorul Basarabiei. Astfel, în anii 1854, 1855 și 1867, partea oficială era semnată de viceguvernatorul Vinogradski, iar în unele cazuri, în locul viceguvernatorului, compartimentul respectiv era semnat de alte persoane, cum ar fi: Zaptoșnai (nr. 1-6, 8, 10 din 1854), I. Semighinovski, consilier și redactor al părții neoficiale (nr. 7-9, 16-18, 33-35, 44, 45 din 1855), Lepeșisski, consilier superior (nr. 25 din 1867).

Printre redactorii compartimentului neoficial s-au numărat literații C. Hanațki, Gh. Gore, istoricul A. Nacco ș.a. Gazeta a publicat materiale referitoare la poezia populară, obiceiurile și tradițiile moldovenilor, articole privind viața și opera lui D. Cantemir, A. Donici, V. Alecsandri, traduceri din operele lui C. Negruzzi, V. Alecsandri. La publicație au colaborat: A. Zașciuc, A. Filatov, I. Tanschi, C. Stamati-Ciurea, P. Sârțu, D. Surucean, I. Doncev. De exemplu, publicistul și bibliograful basarabean Ion Tanschi publică, în numărul din 20 octombrie a anului 1860, articolul cu titlul *Cântece populare moldovenești*, în care face o analiză detaliată a folclorului poetic național, prezentând publicului cititor și 15 cântece populare, traduse în limba rusă. Tema folclorului a fost continuată și de A. Filatov în ciclul său de articole *Poezia populară și literatura la moldoveni*, începând cu 25 martie 1861, consacrate analizei folclorului haiducesc și a cântecelor de horă, a culegerii de poezii *Doine* de V. Alecsandri și specificul liricii populare moldovenești. În numerele din 3, 10 și

17 iulie 1861, A. Filatov publică alte trei articole cu titlul *Povești moldovenești*. În anii 1867-1868, Gh. Gore publică ciclul *Despre cântecele populare*, alcătuite din opt articole. Tot în această perioadă, Gh. Gore popularizează creația scriitorilor de vază din Principatul Moldovei printr-un ciclu de articole intitulate: *Alexandru Donici: (Viața și operele lui)*, schița critico-literară *Vasile Alecsandri (operele lui)* etc. Ulterior, Gh. Gore publică o serie de articole în care accentuează problema valorificării creației populare orale în contextul folcloristicii europene. El redă detaliat în limba rusă conținutul baladei *Miorița*, încearcă, pentru prima dată în practica ziaristicii basarabene, să aprecieze unele aspecte ale etnografiei și culturii ținutului natal în articolele de sinteză: *Obiceiurile de nuntă ale moldovenilor, Școlile și învățământul în Basarabia*. Nefiind pe plac demnitarilor administrației basarabene, Gh. Gore este destituit în anul 1868 din postul de redactor.

Pe paginile ziarului *Бессарабские областные ведомости* găsim un număr considerabil de materiale cu caracter oficial, consacrate problemele legate de războiul din Crimeea (1853-1856), Manifestele țarului rus Nicolai I cu privire la necesitatea formării trupelor de rezervă, efectuării recrutării din guberniile din zona de răsărit, pentru a completa armatele rusești (nr. 12, 22, 1855); „Convenția cu privire la neutralitatea maritimă, încheiată între Măria Sa Țarul Întregii Rusii și Guvernul SUA de Nord din 10 iulie 1854” (nr. 13, 1855); „Despre acordarea privilegiilor pentru persoanele în rezervă cu grade inferioare, care intră în serviciul militar pentru a doua oară” (nr. 10, 1855); „Despre înrolarea voluntarilor în trupele căzăcești de la Dunăre” (nr. 29, 1855); „Despre acordarea unor privilegii tuturor persoanelor în grad, din cadrul direcției terestre și maritime, participante la război în legătură cu procesele civile” (nr. 30, 1855), „Decretele Senatului Guvernator cu privire la anularea recrutării evreilor din Regiunea Basarabia și Gubernia Tavria” (nr. 22, 1855) precum și mulțumirile țarului la adresa populației basarabene pentru ajutorul acordat în sprijinul armatelor participante la războiul din Crimeea, inclusiv locuitorilor din volostea Lăpușna (nr. 1), din orașele Chișinău (nr. 5), Ismail (nr. 19, 26), Chilia (nr. 21, 50), Reni (nr. 28, 31, 50), Bender (nr. 35), Akkerman (nr. 38), din județul

Soroca (nr. 50) ș.a.

În partea neoficială găsim materiale referitor la invențiile și descoperirile științifice de peste hotare din acea perioadă, spre exemplu: timpanul artificial din argint pentru pacienții cu deficiențe de auz, confecționat de către doctorul danez Toynbee (nr. 8, 1855); invenția fraților Jdanov, ingineri-tehnologi din Rusia, referitoare la producerea unui lichid utilizat pentru aerisirea încăperilor și lichidarea mirosurilor neplăcute (nr. 17, 1855); descoperirea unor metode de păstrare a laptelui, pentru care inventatorii francezi au primit premii bănești din partea Academiei de Științe din Paris, metodei de utilizare a făinei din cartofi pentru confecționarea obiectelor artistice din bronz și fontă (nr. 20, 1855) ș.a. O serie de articole sunt orientate spre popularizarea experienței din domeniul agriculturii sau industriei din alte țări precum: fabricarea în mod artificial a băuturii „madera” din cantități egale de suc de mere și miere (nr. 4); recomandarea tehnologiei de creștere a viermilor de mătase în condițiile Europei (nr. 8, 20); experiența de cultivare a orezului în Europa (nr. 17); cultivarea sfeclei de zahăr și combaterea dăunătorilor acestei culturi conform recomandărilor Academiei de Științe din Paris (nr. 20); recomandări pentru horticultorii amatori privind cultivarea pe o singură tulpină a florilor de diferite culori (nr. 20); cultivarea cartofului timpuriu cu o perioadă de creștere de șase săptămâni (nr. 21) ș.a, informații pentru agricultori.

Chiar dacă a avut o perioadă scurtă de apariție, ziarul *Бессарабские областные ведомости* a fost și este la mare căutare atât de către scriitori, cât și de cercetătorii literari. Actualmente ziarul prezintă valoare bibliofilă deoarece în republică se găsesc doar câteva numere din 1854, 1855, 1867, care sunt păstrate în fondurile serviciului Carte veche și rară al BNRM.

Pentru organizarea unei colecții integrale a ziarului este necesar de lărgit relațiile de colaborare cu bibliotecile științifice de peste hotare (Rusia, România, Ucraina), în vederea acumulării informațiilor referitoare la documentele patrimoniale naționale, inclusiv a celor ce țin de ziarul studiat, și obținerii lor în format electronic, contribuind astfel la îmbogățirea fondului serviciului și a colecțiilor bibliotecii.

Bibliografie

1. Bessarabskie oblastnye vedomosti. În: *Literatura și arta Moldovei: encicl.*: [în 2 vol.]. Vol. 1. Chișinău, 1985, p. 90.
2. Bessarabskie oblastnye vedomosti. În: *Presa basarabeană de la începuturi până în anul 1953: cat.* Chișinău, 2002, p. 77.
3. COVAL, Dumitru. *Din istoria jurnalisticii românești*. Chișinău: Știința, 1992, p. 212-225.
4. COVAL, D.V. *Periodičeskaâ pečat' i moldavskij literaturnyj process XIX veka*. Kișinev: Știința, 1987, p. 203-220.
5. DANILOV, Maria. *Presa basarabeană. Contextul imperial și specificul local (sec. XIX – înc. sec. XX)*. În: *Presa din Basarabia: analize, contexte, valori: (1854-2004)*. Chișinău, 2005, p. 11-24.
6. GRAMA, Steliana. Bessarabskie oblastnye vedomosti. În: *Chișinău: encicl.* Chișinău, 1997, p. 73.
7. TRUBECKOJ, Boris. *Istoriâ žurnalistiki Bessarabii: 1854-1916 gg: učeb. posobie*. Kișinev: Știința, 1978, p. 18-28.
8. TRUBECKOJ, Boris. *Iz istorii periodičeskoj pečati Bessarabii 1854-1916*. Kișinev: Știința, 1983. 272 p.

PROLOAGELE – SCRIERI LITERARE și CĂRȚI de ÎNVĂȚĂTURĂ

Noțiunea de „Proloage” provine din grecescul prolego (προλεγο), care înseamnă „cuvânt înainte; a alege, a deosebi”.

Proloagele sunt texte vechi de limbă română din secolele XVII – XVIII care au un evident și esențial conținut hagiografic- filocalic și sapiențial. Prin acest conținut, fiind deopotrivă prețuite de clerici și enoriași, legitimându-și rolul, valoarea și semnificația în acele secole când Biserica era singura instituție care se preocupa de viața spirituală și de cultura poporului. Izvorul principal al Proloagelor se află deci în scrierile patristice, în hagiografie și în textele etice vechi, având un rol cultural deosebit de important, alături de *Psaltire*, *Cazanii*, *Viețile Sfinților*, în procesul de înlocuire a limbii slavone din cultul Bisericii cu cea română. Ele sunt niște cărți ce cuprind, pe lângă „viețile” sfinților, și anumite fragmente ilustrând virtuți creștine și cuvinte de învățătură creștină. Aceste texte se citeau la biserică ori de câte ori se săvârșea Sfânta Liturghie, se mai citeau cu mult folos pentru minte și inimă în cadrul „școlilor” din tinda bisericii, adesea în casele clericilor dar și ale enoriașilor știutori de carte, precum și în chiliile mănăstirilor, unde se aflau numeroși frați doritori să-și însușească atât duhul, cât și slova sfințelor învățături creștine. *Proloagele* s-au bucurat de o largă circulație având și un rol deosebit în instruirea duhovnicească-morală a cititorilor de odinioară, dar și în îmbogățirea vocabularului limbii române .

În literatura Bisericii noastre, după cum este știut, *Viețile Sfinților*, pe lângă faptul că au circulat vreme îndelungată prin copii-manuscrise , s-au tipărit de mai multe ori. În Moldova, când Mitropolitul Varlaam a tipărit în 1643, la Iași, *Cazania*, s-au publicat, pentru prima dată în românește și câteva vieți de sfinți. Mitropolitul Dosoftei al Moldovei este cel care a tradus și publicat pentru prima dată în românește o lu-

Valentina FARMAGIU

Abstract: *Prologues are Romanian ancient texts dating back to XVII – XVIII centuries which have an obvious and essential hagiographic-Philocalic and sapient content. Via their content, valued by both clergy and parishioners, they played an important role, and had a great value and significance in the centuries when the Church was the only institution that was concerned with people's spiritual life and culture. The main sources of Prologues were the patristic writings, the hagiography and the ancient ethics texts which had a very important cultural role. The Prologues aroused a great interest in Moldova. Although the number of editions is not known, a considerable number of copies could be found in many religious sanctuaries in our country. They are still important sources of material and spiritual values. Each parish church had a library, and the books were listed in special inventories or catalogs according to which today we can identify the rare ancient books.*

crare specială consacrată Sfinților Bisericii Ortodoxe, *Viața și petrecerea Sfinților*, imprimată la Iași în patru volume (1682–1686), fiind cea dintâi operă în întregime hagiografică tipărită în limba română. Lucrarea a circulat în tot spațiul geografic românesc, secole la rând, din secolul XVII până în zilele noastre, adevărându-se o operă de referință a culturii vechi românești. După cum menționa Mitropolitul Veniamin Costachi, menirea și lucrarea duhovnicească a Vieților Sfinților este de a ne atrage și a ne călăuzi pe calea ce duce către împărăția cerurilor. Proloagele în limba română apar la Mănăstirea Neamțu, în jurul anului 1791, tălmăcite de pe originalul slavonesc prin sânguința Starețului Paisie, de către ierodiaconul Ștefan. Reeditarea *Proloagelor*, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea la Mănăstirea Neamțu, a constituit o remarcabilă realizare. Ele au ieșit de sub tipar, începând cu 13 februarie 1854 și până după 13 ianuarie 1855, în patru volume a câte trei luni în fiecare volum. În studiul de față vom prezenta pe scurt cele patru volume ale *Proloagelor*. Pe fila de titlu a primului volum citim: ”Întru slava sfintei, și ceii de o ființă, și de viață făcătoarei, și nedespărțitei Treimi. S-au tipărit acest Prolog, adică adunare în scurt din viețile sf(i)nt(ilor), în zilele prea blagocestivului, singur stăpânitoriului marelui domn și împărat Nicolae Pavlovici a toată Rossia ș. c. l., ș. c. l., ș., c., l. Cu blagoslovenia înalt prea osf(i)n(țitului) Arhiep(iscop) și Mitro(polit) Moldaviei și Sucevei și cavaler chiriu chir Sofronie. Prin osârduia prea cuviosului arhimandrit și stareț al sf(i)ntelor M(ă)n(s)tiri) Neamțul i Secul chir Natanail. Cu cheltuiala sf(i)n(ței) M(ă)n(s)tiri)Neamțul, acum întâiasă dată din nou tipărită, întru însăși a sa tipografie. Anul 1854”. Numai pe pagina de titlu a primelor două volume este menționat împăratul Nicolae Pavlovici a toată Rusia, pe următoarele două volume este deja menționat Grigorie Alexandru Ghica Voievod. Volumul este înzestrat cu o prefață: „Cu mila lui Dumnezeu către pravoslavnicii cititori” semnată de către Mitropolitul Moldovei Sofronie Miclescu, în care își exprimă deosebita mulțumire sufletească pentru faptul că prin „ajutorul lui Dumnezeu au ieșit din tipar” aceste vechi texte de limbă și credință românească „pentru obștescul folos”, putându-se astfel răspândi pe tot pământul românesc. Nelipsite de interes și semnificație sunt și cuvintele de adresare a Mitropolitului către cei păstoriți: „Vă îndemn pe voi, pe toți, fiii Bisericii Răsăritului, să aveți această carte și să o uneltiți nu numai prin sfintele Biserici, ci

și prin casele voastre: și nu numai tomul acesta, ci și pre celealalte tomuri următoare, care se vor tipări, și le veți avea de plin, pentru folosul sufletesc!” Și desigur, merită a fi reproduse mai jos ”Epigrama la Cartea aceasta” și ”Adresarea cărții către cititori,” publicate după predoslovie:

“Ca o iubitoare de osteneală albină,/ Ce umblă vara prin flori de grădină,/

Cartea aceasta miere duhovnicească, Întru sineși și Dumnezeiască./ Ca întru niște țevișoare de faguri,/ Prin ale ei file punând și rânduri/ Pe-ale Sfinților vieți și, încă, fapte,/

/ Care sunt slăvite și foarte minunate./ Adunați-vi cu toții și veniți,/ Pe ea îmbrățișați-o și o citiți,/ Câți viața veșnică o poftiți./ Și cu Sfinții, în veci, să viețuiți.”

“Despre Carte, către cititori,
Cu amândouă mâinile să mă apuce
Tot cel ce la ceruri voiește a se duce.
Că eu, pe cei ce, cu dragoste, mă iubesc,
Pe calea Sfinților îi povățuiesc,
Întru a Cerurilor Împărăție,
Ca acolo să se odihnească în vecie.”

Primul volum cuprinde lunile: septembrie, octombrie și noiembrie, adică lunile de toamnă, al doilea volum include lunile: decembrie, ianuarie și februarie—lunile de iarnă, volumul al treilea: martie, aprilie și mai—lunile de primăvară și în sfârșit ultimul volum cuprinde lunile de vară: iunie, iulie și august.

Răsfoind, în continuare , filele Proloagelor

din anii 1854–1855, am constatat că are aceeași schemă de organizare a conținutului ca și în cele moscovite, adică sub fiecare zi a anului apare una sau mai multe biografii ale sfinților urmate de povestiri sau texte explicative. Sunt, însă, departe de a da o reproducere exactă a tipăriturilor ruse, deoarece alcătuirii volumelor de la Neamțu au valorificat într-un mod specific materialul oferit de ele, acționând după următoarele principii, adică, se rețin biografiile sfinților mai cunoscuți, și ori de câte ori norme de compunere a *Proloagelor* o permit, se introduc întâmplări cu oameni de altă dată, a căror existență se interferează într-un fel sau altul cu cea a românilor. Astfel, alcătuirii nemțeni aveau o modalitate proprie de a selecta cuprinsul *Proloagelor*. Pentru înlesnirea studierii conținutului *Proloagelor* fiecare volum a fost înzestrat, la sfârșit, cu așa-numita Scară (cuprins) pentru fiecare lună.

La sfârșitul volumului patru, în colofon, atestăm tradiționala exprimare de mulțumire către Dumnezeu pentru ajutorul acordat la tipărirea acestor cărți și rugămintea către cititori de a li se ierta cu blândețe greșelile de ortografie sau de tipar. Subliniem și faptul, că textul *Proloagelor* a fost redactat în limba română literară, fără slavonisme, de către Ierodiaconul Ștefan, care a contribuit și la editarea celor patru volume ale operei Mitropolitului Dosoftei *Viața și petrecerea Sfinților*

Merită să fie prezentat aici și decorul tiparului care sporește valoarea și prestigiul acestor cărți. Menționăm că tipăriturile nemțene erau împodobite cu gravuri elegante, artistice, săpate în lemn care pentru ilustrarea cărții bisericești formează un prețios capitol de istorie a culturii românești. În cartea imprimată gravura era chemată să ia locul miniaturii, care constituia fala manuscrisului. Gravorii care au împodobit tipăriturile nemțene, semnându-și operele, sunt: Simeon Ierei, Ghervasie monah, Theodosie și mulți alții. Paginile de titlu ale celor patru volume sunt împodobite cu gravură în formă de poartă, chenarul căreia are în partea de sus-Troița, jos-Înălțarea Domnului iar prin părți cu medalioane ce reprezintă cetele Apostolilor, Patriarhilor, Mucenițelor etc. încadrate într-un bogat ornament vegetal, semnată de Theodosie monah. Pe verso paginii de titlu a primului volum atestăm gravura Înălțarea Domnului, săpată în lemn de Ghervasie monah, datată cu anul 1817 (una din primele gravuri ale lui). Tot de Ghervasie este semnat și frontispiciul, în format mare "Iisus Hristos", anul 1833. La capitolul de decor al primului volum mai menționăm, pe pagina întâi, gravura în chenar floral „Cununa anului”, ce reprezintă Sinaxarul (cununa) celor 12 luni, ce cuprinde viețile sfinților orânduite conform calendarului Bisericii Ortodoxe, care începe la 1 septembrie. În mijlocul cununii, în dreptul lunilor fiecărui anotimp sunt indicate zodiile respective și semnele belșugului: toamna-fructe; iarna-lemne; primăvara-flori; vara-cereale. În partea de sus a gravurii este plasat chipul lui Dumnezeu și un vers din psalmul 73 în limba slavonă: "Ты совершил всю зарю и солнце ты сотворил иси вся предели земли; жотву весну ты создал". Trebuie să știm că Biserica lui Dumnezeu prăznuiește la 1 septembrie Indictionul (de la latinescul Indictio), adică începutul anului nou bisericesc și Biserica mulțumește lui Dumnezeu pentru roadele de peste an și se roagă ca și noul an să fie roditor. Un mare maestru al săpatului în lemn pentru ilustrarea cărți a fost și Simeon Ierei căruia i se atribuie o seamă de frontispicii de pagină. Trebuie să remarcăm meritul deosebit în ilustrarea *Proloagelor* a lui Theodosie monah care semnează gravura Înălțarea Domnului (vol. 2-4) și mai multe miniaturi la sfârșit de pagină, fiind cel mai productiv și mai harnic gravor nemțean. Filele acestor volume sunt ilustrate cu numeroase frontispicii, cu viniete, gravuri splendide, cu titluri și inițiale împodobite cu flori și figuri biblice, care

de asemenea, reprezintă mici gravuri. Trebuie să menționăm, că aceste elemente de decor ne mărturisesc despre iscusința artistică, talentul, tehnica gravurilor și meșterilor tipografiei, care au consemnat tradiția seculară a tiparului existent la Mănăstirea Neamțu. Subliniem aici faptul că și legătoria de carte era de asemenea un meșteșug de veche tradiție românească. Cele patru volume ale *Proloagelor* sunt legate în carton acoperit cu piele maro, pe care sunt aplicate ornamente presate la rece iar pe cotor -titlul și numărul volumului, hârtie de culoare verzuie, fără filigran.

Un interes deosebit a suscitat prezența și circulația *Proloagelor* în Moldova. Deși nu se cunoaște tirajul lucrării s-au păstrat un număr considerabil de exemplare în locașurile religioase din țara noastră, care au fost și mai sunt încă depozite a numeroase și importante valori materiale și spirituale. Fiecare biserică parohială avea bibliotecă și cărțile erau trecute în inventare speciale sau cataloage după care putem identifica astăzi cărți de o vechime rară. De exemplu, Ștefan Ciobanu în lucrarea *Biserici vechi din Basarabia*, publicată în *Anuarul. Comisiunea Monumentelor istorice. Secția din Basarabia, Chișinău, 1924* atestă în biblioteca bisericii Sfântul Arhanghel Mihail din satul Dahnovici, județul Chișinău, pe lângă alte cărți bisericești și un Prolog de la Neamțu, anul 1854. La fel și părintele Paul Mihail în cartea *Mărturiile de spiritualitate românească din Basarabia*, Chișinău, 1993, pe lângă un număr impunător de mineie a mai atestat la Mănăstirea Căpriana *Proloagele* pe martie-iunie, Neamț 1855 și la Mănăstirea Hârbovăț, județul Orhei: *Proloage* (1855), volumele trei și patru (1855), iar la Mănăstirea Hârjauca, același județ se păstrau toate patru volume ale *Proloagelor* de la Mănăstirea Neamțu. La fel și în Mănăstirea Frumoasa, ținutul Orhei se păstrau toate cele patru volume ale *Proloagelor*. În biblioteca bisericii comunei Trușeni, județul Lăpușna se păstra un singur exemplar al *Proloagelor* pe lunile decembrie-februarie. În perioada închiderii mănăstirilor și bisericilor multe cărți s-au distrus și doar o mică parte a intrat în fondurile unor muzee și biblioteci. În prezent, în colecția Carte veche și rară a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova se păstrează cele patru volume ale *Proloagelor* imprimate în tipografia Mănăstirii Neamțu (1854-1855), aciziționate din biserica unui sat din raionul Ungheni în rezultatul unei expediții arheografice. Dincolo de importanța spirituală și culturală a vechilor noastre tipărituri, acestea

sunt și un remarcabil izvor de informații istorice, datorită numeroaselor însemnări marginale făcute pe spațiile albe ale filelor sau în interiorul scoarțelor. Notele manuscrise permit uneori urmărirea îndeaproape a celor care au fost proprietarii cărților de-a lungul vremii. Am spicuit câteva însemnări marginale cuprinse pe filele acestor cărți. În marea majoritate textele manuscrise sunt în limba rusă și sunt semnate de monahi și poslușnici. De exemplu, pe filele volumului întâi citim: „Прочитал 1898 года 19 марта Сымион Робул Послушник; Прочитал 1898 год 22 августа Монах Касиан; Я читал 1913 года февраля 3-4 дня Послушник Федор; Читал Василий 1917 июня”. Pe forțațul volumului al doilea al Prologului descifrăm următorul text: „1910. Пасха была 18 ап. Пасха никогда не бывает ранее 22 марта и не позднее 25 апреля. Расписался Димитрий Барбэ Нягрэ” și altă însemnare: „1905 года марта 2 дня получил сию книгу Пролог за говения Великого поста и расписался Димитрий Барбэ Нягрэ”.

Proloagele, deși modeste contribuții, fac parte din zestrea culturală a tuturor românilor, cu care noi, cei de azi, ne mândrim, dar avem și obligația să o cunoaștem și să o valorificăm.

Referințe bibliografice:

- Comisiunea Monumentelor Istorice. Secția din Basarabia. Anuar. Chișinău, 1924.
Mihail, Paul. Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia. Chișinău: Știința, 1993.
Proloagele. Craiova: Ed.Mitropoliei Olteniei, 1991.
Racoveanu, Gheorghe. Gravura în lemn la Mănăstirea Neamțul. București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1940.
Velculescu, Cătălina. Cărți populare și cultură românească. București: Minerva, 1984.

Cunoașterea locală și bibliotecile

În perioada de până la proclamarea independenței Republicii Moldova, în bibliotecile publice de la noi, ca și în acelea din toate republicile unionale, era în vogă, era chiar obligatorie o direcție de activitate numită „kraivedceskaia rabota”, „kraievedenie”. În cadrul bibliotecilor mai mari, sau, în termeni actuali, în centrele biblioteconomice din partea superioară a piramidei sistemului de biblioteci, funcționau secții numite „kraievedceskii otel”. De la 1992, au fost căutate variante de redefinire a acestor subdiviziuni și a acestei activități. La BNRM s-a recurs la termenul „moldavistică”. În alte părți a început să fie utilizată cu tot mai mare frecvență sintagma „cunoaștere locală”. Dacă prima opțiune se circumscrie unei tradiții acreditate de compunere prin derivare morfologică substantivală sufixală (moldav+istică după românică), cea de a doua este discutabilă. Or, în limba română (în limbajul științific) cuvântul (semnul) cunoaștere exprimă un concept care denotă (semnifică) un referent ce nu este determinat topografic (atât DEX-ul cât și DULR, sau DUILR îi atribuie acestui cuvânt două sensuri: 1. reflectare în conștiință a realității și 2. faptul de a poseda cunoștințe, informații. În primul sens, cunoașterea ține de psihicul omului, iar nu de vreun loc, în cel de al doilea – de intelectul, de memoria lui).

Schimbarea extensiunii semnului cunoaștere prin apariția conotației topografice a lui se datorează influenței sintagmei americane *local knowledge*. E cazul să remarcăm din capul locului dualitatea gnosemului *knowledge*, care poate fi tradus în limba română

(și nu doar) și prin cunoaștere, și prin cunoștințe. Să remarcăm aici că sensul 2.al lui cunoaștere din DEX este faptul de a poseda cunoștințe și nu cunoștințele ca atare, astfel încât cunoștințe (sensul) din *knowledge* nu e identic cu cel din cunoaștere. În lipsa unei interpretări clarificatoare și regulatorii, confuziile sunt iminente iar regula contextului este dificil de respectat.

Studiile de caz asupra fenomenului și exegezele asupra intensiunii, extensiunii și conotațiilor lui *local knowledge* scot în evidență faptul că aria de întrebuintare a sintagmei se intersectează, alteleori se suprapune cu acelea ale termenilor *traditional knowledge* și *indigenous knowledge*. Sinonimia și în unele cazuri, complementaritatea acestor trei termeni le-a permis specialiștilor să-i atribuie lui *local knowledge* statutul de termen generic. Iar cercetătorii Hilary Warburton și Adrienne Martin de la Institutul de Resurse Naturale din cadrul Universității din Greenwich, doi dintre cei mai mari experți mondiali ai fenomenului, au introdus în uzul științific expresia *Local people's knowledge* (LPK) in natural resources research, care le încorporează pe toate cele trei sus-menționate. E drept că această definiție se referă, nu fără temeii, cum vom vedea în continuare, la activitățile cognitive și pragmatice legate de strategiile de supraviețuire a populațiilor izolate, drept care, unii cercetători, atunci când abordează aceleași subiecte ca și cei doi savanți britanici, mai continuă să recurgă la termenul *local knowledge* care le include pe celelalte două. Totuși, LPK e mai indicat decât LK din considerentul că el satisface

Alexe RĂU, doctor în filosofie

Abstract: *Speaking again about libraries, there is nothing to do except to conclude what lies on the surface, namely, that libraries are not able to assume the task of organizing and running the local cognition, because of the simple reason that that is the prerogative of a community, and not of an institution, whatever it may be. In conclusion, kraievedenie and kraievedceskaia rabota are to be translated into Romanian as local history. The term Moldavistică is also appropriate, and even desirable for library centers of national level, especially for national libraries, because it signify a special level and character of this activity. The libraries in the territory could also use it. Some libraries could compose their own terms using local toponyms, but only in the case when they do not form words difficult to pronounce or unpleasant to hear when they are subjected to noun-suffix derivation, (with -istica or -ica: eg. orheistica, Unghenica). In general, abuses of this kind are undesirable.*

integral rigorile contextualității și exactității (nonambiguității și nonredundanței).

Ce este cunoașterea locală (LK sau LPK)? Predicabilul de sistem este, în opinia majorității cercetătorilor, cel mai cuprinzător și mai relevant. LK-LPK este, așadar, un sistem de cunoștințe, practici și reprezentări pe care o comunitate (o populație) le-a acumulat de-a lungul istoriei sale și continuă să le acumuleze în rezultatul interacțiunii cu mediul care o înconjoară și în care viețuiește și depune eforturi de a supraviețui. Acest sistem cognitiv include în structura sa de asemenea organisme cumulative, limbajul, observarea, măsurarea și clasificarea, modul de soluționare, validarea informației, transmiterea cunoștințelor. În termeni științifici vorbind, e un sistem ale cărui elemente sunt generarea, stocarea, aplicarea și comunicarea informației cognitive.

Ca tip de cunoaștere, LK-LPK este o *cunoaștere know-how* (a ști cum se face).

LK-LPK este *apanajul unei comunități*, în niciun caz al unei instituții (ceea ce exclude posibilitatea acoperirii unei astfel de misiuni de către o bibliotecă, de exemplu). Important e să remarcăm aici că ea nu se limitează la grupuri tribale, sau la locuitorii originari ai unei zone, nici măcar la populația rurală. LK-LPK ține de toate comunitățile mai mult sau mai puțin izolate care posedă cunoștințe locale, fie ele rurale, urbane sau chiar nomade, ori migratoare.

În *componenta de traditional knowledge* a sa, LK-LPK presupune că *subiectul cunoașterii* sunt *comunitățile izolate geografic* de restul lumii și de sistemul cognitiv universal (predicabil care face puțin probabilă existența unor biblioteci în mediul lor), cunoștințele se însușesc (învață), fiind transmise de cele mai multe ori pe cale orală (din gură-n gură), se pune preț pe înțelepciune și pe înțelepți. Spre exemplu, Warburton și Martin operează în studiile lor cu exemple luate din unele comunități agricole din Etiopia,

Uganda și din alte țări din lumea a treia. Desigur, ei nu au în palmaresul lor niciun exemplu din Europa.

Componenta indigenous knowledge a LK-LPK este asociată cel mai adesea cu niște persoane, lideri indigeni (cum ar fi, poate, șamanii) care au felul, maniera lor de a cunoaște și de a comunica ceea ce știu, greu sau imposibil de raportat la sistemul universal de concepte. De multe ori aceștia împiedică desfășurarea în mediul comunității lor a unor proiecte și programe oferite de organisme internaționale. În unele țări, conform relațiilor lui Warburton, cuvântul „indigen” are conotații negative, fiind perceput ca semnificativ al înapoierii sau al unor disensiuni legate de factorii etnici și politici.

Până la 1970, studiile consacrate cunoașterii locale erau rezervate mai mult antropologilor și etnografilor. În anii optzeci ai secolului trecut, în rezultatul mai multor expediții științifice în țările din lumea a treia, s-a conturat un cu totul alt tablou conținutal al LK în comunitățile izolate. S-a constatat, că nucleul tare al sistemului de cunoaștere locală îl constituie subiectele și problemele legate de *resursele necesare pentru supraviețuire*. Un nucleu know-how. Fapt care legitimează opțiunea IRS britanic pentru LPK. Cunoștințele locale sunt o parte a vieții oamenilor. Mai ales a vieții celor săraci, a căror existență se ține, aproape în întregime, pe abilități specifice și cunoștințe esențiale de dobândire a mijloacelor de subsistență.

Structura conținutală prioritară a LK-LPK descrisă de cercetători este următoarea:

- agricultură, cunoștințe legate de selectarea culturilor, culturi intercalate, calendarul agricol;

- zootehnie și medicină veterinară etnică, cunoașterea strategiilor de creștere a animalelor, a caracteristicilor și cerințelor șepțelului, a plantelor ce se utilizează pentru tratarea bolilor comune;

- utilizarea și gestionarea resurselor naturale, cunoștințe de gestionare a fertilității solurilor,

gestionarea durabilă a speciilor sălbatice;

- sănătatea, cunoașterea proprietăților plantelor utilizate în scopuri medicinale;

- dezvoltarea comunitară, partajarea cunoașterii, transmiterea cunoștințelor comune între membrii comunității și de la o generație la alta;

- eradicarea sărăciei, cunoașterea strategiilor de supraviețuire bazate pe resurse locale.

În interiorul comunității se disting trei niveluri de cunoaștere (cunoștințe) locale:

1. *cunoștințe comune*, deținute de cei mai mulți membri ai comunității; de exemplu, aproape toată lumea știe cum să gătească orez (sau alimentele de bază locale);

2. *cunoștințe distribuite* (cunoștințe comune deținute doar de o parte din membrii comunității; de exemplu, cei care cresc animale vor ști mai multe despre creșterea animalelor de bază decât cei fără animale);

3. *cunoștințe de specialitate* deținute de câțiva oameni care ar fi putut avea o pregătire specială sau o perioadă de ucenicie; de exemplu, doar puțini membri ai comunității vor deveni vindecători, moașe sau fierari.

O concluzie unanimă: cunoștințele locale fac parte din cunoașterea globală mai ales, și exclusiv prin datele particulare ce le adaugă la ilustrarea și disocierea conceptelor universale. În același timp, se impune și o a doua concluzie, care se bucură și ea de unanimitatea savanților, anume că sistemul de cunoaștere locală nu este exclusiv sau în mod necesar suficient pentru a face față provocărilor actuale cu care se confruntă oamenii. O dovadă în acest sens este faptul că actorii locali caută informații și concepte de oriunde s-ar putea, în eforturile lor de a rezolva problemele și de a-și atinge scopurile. Pentru persoanele implicate în procesele de cercetare și dezvoltare legate de comunitățile locale, este important de a vedea cunoștințele locale ca o componentă în cadrul unui sistem de inovare mult mai complex.

Revenind la domeniul biblioteconomic, nu ne rămâne altceva de făcut decât să tragem concluzia ce stă la suprafață, anume că bibliotecile nu au cum să-și asume misiunea de organizare și desfășurare a cunoașterii locale, chiar din simplul motiv că aceasta este apanajul unei comunități, nicidecum al unei instituții, oricare ar fi ea. Plus la aceasta, bibliotecile noastre nu pot să practice cunoașterea locală în virtutea faptului că în Moldova (ca și în alte țări europene) o astfel de cunoaștere nici nu există, de vreme ce sunt lipsă subiectul și obiectul unei astfel de cunoașteri. Or, nu au fost atestate în republica noastră nici comunități izolate de restul lumii, nici practici și culturi agricole, plante ori animale de unicat, nu mai există instruire orală, nu există nici practici supranaturale tribale folosite în comunicarea cunoștințelor ș.a.m.d.

Noi nu suntem ruși de sistemul universal de concepte cognitive, nici de informația caracteristică unei societăți a cunoașterii. Așa stând lucrurile, să vedem ce echivalente al lui „kraievedenie” și al lui „kraievedeskaia rabota” au ales biblioteconomiștii din țările Europei (le enumăr la întâmplare): Franța - histoire locale, Italia - storia locale, Portugalia - historia local, Spania - historia local, Anglia- Local History! (nu Lokal knowledge!), Lituania - vietos (locală) istorija, Polonia- lokalna historia, Serbia-lokalna historija, Cehia - mistni historie, Slovacia - miestne historie, Suedia - local historia, Bulgaria - mestnite istoria, Danemarca - local historisk ș.a.m.d. Desigur slavii de răsărit scriu altfel: Rusia - kraievedenie, Ucraina -kraeznavstvo, Belarus - kraiaznavstva. Să menționăm că la bieloruși, înseamnă cunoștințe,

nicidecum cunoaștere.

În concluzie, kraievedenie și kraievedeskaia rabota urmează să fie traduse la noi prin istorie locală. Este potrivit și termenul moldavistică, chiar e recomandabil pentru centrele biblioteconomice de nivel național, în special pentru bibliotecile naționale, pentru că el semnifică un nivel și un caracter deosebit al acestei activități. Ar putea recurge la el și bibliotecile din teritoriu. Unele din ele ar putea compune termeni proprii pornind de la toponimele locale, în cazurile când acestea, fiind supuse derivării substantivele sufixale (cu -istica sau cu -ica: orheistica, unghenica), nu se transformă în cuvinte greu de pronunțat sau neplăcute la auz. În general, abuzurile de acest fel sunt indezirabile.

Bibliografie selectivă:

Bebbington, A. J., Carraosco, H., Peraolbo, R., Ramon, G., Trujillo, J., Torres, V. Rural people's knowledge, farmer organizations and regional development: Implications for agricultural research and extension. În: Agricultural Administration (Research and Development) Network Paper, No. 41., London: Overseas Development Institute, 1993.

Blaikie, P., Brown, K., Stocking, M., Tang, L., Dixon, P., Sillitoe, P. Knowledge in action: lokal knowledge as a development resource and barriers to its incorporation in natural resources research and development. În: Agricultural Systems, 55(2). Greenwich, 1997, p. 217-237.

Dimitriu, C. Tratat de gramatică a limbii române. Iași, 2002.

Grenier, L. Working with Indigenous Knowledge: A Guide for Researces. Ottawa: IDRC, 1998. 325 p.

Guinand, Y. & Lemessa, D. Wild-food plants in southern Ethiopia: Reflections on the role of 'famine-foods' at a time of drought. UN-Emergencies Unit for Ethiopia. New York: UNDP, 2000. 226 p.

Oduol, W. Adaptive responses to modern technology: Kitui farmers in the semi-arid regions of eastern Kenya. In: Technology policy and practices in Africa. Ottawa: International Development Research Centre, 1995. 276 p.

Warburton, H., Martin, A. Local people's knowledge in natural resources research. Socio-economic Methodologies for Natural Resources Research. Catherham, UK: Natural Resources Institute, 1999. 328 p.

Warburton, H. & Martin, A. M. Local people's knowledge. Best practice guideline. Socio-Economic Methodologies Programme. London: DFID, 1999. 286 p.

Resurse electronice:

FAO Web site for Gender, Agrobiodiversity and Local Knowledge: [www.fao.org/sd/links/Traditional Knowledge Digital Library](http://www.fao.org/sd/links/Traditional%20Knowledge%20Digital%20Library) <http://www.tkd1.res.in/tkd1/langdefault/common/>

Sursele scrise – modalitate de îndoctrinare a românilor din RSSM în timpul primei ocupații sovietice

Mariana S. ȚĂRANU,
doctor în științe istorice

Considerații introductive. Regimul totalitar de ocupație a înfăptuit așa-numita „revoluție culturală”, prin care au fost distruse învățământul public, literatura, arta, cultura, tradițiile creștine. Zisa „revoluție culturală” avea menirea de a propaga ideologia marxist-leninistă – o garanție a asimilării depline a noului teritoriu. De asemenea, se intenționa a include definitiv Basarabia și partea de nord a Bucovinei în sfera de influență a culturii ruse și de a se educa ura față de România. În acest sens, au fost editate și difuzate la prețuri simbolice loturi impunătoare de cărți, a fost mărit tirajul ziarelor raionale și înființate ziare județene pentru zona basarabeană a RSSM, s-au deschis noi cinematografe mobile, teatre, biblioteci etc.

Literatura. Lucrări transnistrene difuzate în zona basarabeană a RSSM. Din primele zile de ocupație, din zona transnistreană, inclusă anterior în sfera de influență sovietică, au fost aduse în Basarabia mii de exemplare de cărți, broșuri etc., editate atât în limba română, cât și în limba rusă, care erau difuzate în instituții cu titlu gratuit. Tematica acestora reflecta întru totul principalele sarcini trasate de Partidul Comunist pe teritoriile ocupate: „lichidarea culăcimii și sarcinile lucrului de partid”¹, „zidirea societății socialiste”, „curățarea organizațiilor de partid moldovenești (1929-1930)”², „energia cosmosului și colectivizarea Moldovei”³, „muncitorii și țărani au cucerit puterea”⁴, „organizarea alegerilor organelor de partid” etc. Varianta română era scrisă într-un grai transnistrean rusificat, astfel încât citirea acestora era imposibilă. Toate lucrările aduse aveau un caracter propagandistic, multe fiind transmise lucrătorilor de partid și președinților sovietelor sătești pentru a fi studiate.

Lucrări publicate la Moscova. La indicația Kremlinului, istoricii din nou-creata republică unională RSSM prin scrierile lor urmau să justifice anexarea teritoriilor românești de la est de Prut și să găsească argumente precum că locuitorii Basarabiei ar avea legături străvechi cu popoarele est-slave. Mai mult, erau obligați să-și publice opera și în reviste științifice de circulație unională.

În acest sens, mai multe instituții din RASSM au fost transferate la Chișinău: Institutul de Istorie a Partidului al Obkomului Moldovenesc a fost transformat în Institut de Istorie a Partidului Comunist⁵, iar transferul respectivelor instituții presupunea în primul rând transferul de specialiști, ulterior arhive, biblioteci etc.

Abstract: *During the first Soviet occupation, through their editorial policy, the Kremlin authorities contributed to the emergence of a large number of works written in the spirit of Marxist-Leninist ideology, which tried to prove that the Romanian territories to the east of the Prut were inhabited mainly by Moldavians who were related to eastern Slavs, implying that these lands belonged to the Russian state. Thus, the Romanian state was permanently discredited. Moreover, all the works that approached the history of the region were written only by Transnistrian writers, who were educated in the spirit of Soviet imperial ideology. That shows that the occupants had no confidence in the Bessarabian population. In order to treat the events in the spirit of the imperial values and in accordance with the annexation interests of the USSR, all synthesis works which justified the expansion were edited in Moscow. With regard to domestic works, thousands of copies brought from the Transnistrian region were distributed free. In Chisinau only translations of various art works which had a propaganda purpose were published. The translation was made only by Transnistrian specialists.*

¹ B. Pozern, *Lichidarea culăcimii și sarcinile lucrului de partid*, trad. din rusă, Tiraspol, Editura de Stat a Moldovei, 1931, 59 p., 8 cop.

² *Despre totalurile curățării generale a organizației de partid moldovenești (anul 1929-1930)*, pregătirea pentru tipar de N. Gruman, Tiraspol, 1930, 43 p., fără plată.

³ I. Zvorodovschi, *Energia cosmosului în colectivizarea Moldovei*, Tiraspol, Editura de Stat a Moldovei, 1930, 45 p., 10 cop.

⁴ *Cum muncitorii și țărani au cucerit puterea și au zidit societatea socialistă*, Tiraspol, Editura de Stat a Moldovei, 1938, 82 p., 65 cop.

⁵ Wilhelmus Petrus van Meurs, *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, Chișinău, Arc, 1996, p. 200.

Acest lucru denotă următorul fapt: cadrele sosite la Chișinău, fiind formate în spiritul valorilor sovietice, al culturii proletare, prin activitățile ce urmau să le desfășoare corespundeau cerințelor trasate de Moscova.

Perseverent în îndeplinirea comenzii parvenite de la Kremlin s-a arătat a fi istoricul transnistrean Naum Narțov, care, chiar din primele zile ale ocupației, a editat la Moscova broșura *Sovetskaia Bessarabia i sovetskaia Bukovina* (Basarabia sovietică și Bucovina sovietică), în limbile rusă și română. Broșura a fost trimisă spre publicare la Moscova deja la 30 iunie 1940. Principala linie de subiect o constituia „salutarea eliberării Basarabiei”, de asemenea, erau preluate articolele publicate în ziarele unionale *Pravda* (Adevărul) și *Izvestia* (Știrea)⁶ la 29 iunie 1940. Broșura a fost tipărită în 100 000 exemplare și a fost difuzată cu titlu gratuit.

Câteva luni mai târziu, același istoric N. Narțov publică un material în revista moscovită *Istoriik marxist*, în care își permite, din partea poporului moldovenesc, să salute „eliberarea acestuia de sub jugul boierilor români”. Cu toate că autorul s-a avântat zelos în căutarea cuvintelor pompoase la adresa sovieticilor, respectivul material este difuzat mai puțin la Chișinău.

Tendința de separare a băștinașilor de originile lor firești se realiza prin promovarea conceptului existenței poporului moldovenesc deosebit de cel românesc și care ar avea legături strânse cu cel ucrainean. Grăitor în acest sens este volumul *Istoria norodului moldovenesc* realizat de un grup de colaboratori ai Institutului Pedagogic „T. Șevcenko” de la Ti-

raspol. Volumul conține 20 coli de autor. Apariția acestuia a fost mediatizată în presa de limbă română și rusă de la Chișinău. Ziarul *Moldova soțialistă* din 4 iunie 1941 menționa că pe paginile volumului „se tratează în chip nou problema dacică, arată comunitatea dezvoltării Rusiei de miază-zi-asfințit cu cnezatul moldovenesc, legătura strânsă a norodului moldovenesc cu norodul ucrainean”⁷.

Justificarea expansiunii asupra teritoriilor românești s-a realizat prin publicarea la Moscova, în variantă rusă, a unor lucrări ce au fost comercializate la prețuri simbolice în toate republicile unionale și distribuite cu titlu gratuit în bibliotecile publice. Este vorba de: *Istoria Basarabiei*, autor Batiușkov, *Crâmpie din viața Basarabiei* de Waisman, *Bucovina rusească* (ediția a doua, prima ediție 1897) și *Istoria Bucovinei*, autor Osip Țițilovici⁸.

În timpul primei ocupații sovietice (1940-1941), prin politica lor editorială, autoritățile de la Kremlin și-au adus contribuția la apariția unui număr mare de lucrări scrise în spiritul ideologiei marxist-leniniste, care încercau să demonstreze precum că teritoriile românești de la est de Prut ar fi locuite preponderent de moldoveni ce au tangențe directe cu slavii, lăsând să se înțeleagă că aceste teritorii aparțin statului rus și astfel discreditând permanent statul român. Mai mult, toate lucrările ce abordau istoria ținutului erau scrise doar de transnistreni educați în spiritul ideologiei imperiale sovietice. Aceasta denotă clar că ocupații nu aveau încredere în populația basarabeană, mai ales, în intelectualii basarabeni. În scopul tratării

evenimentelor în spiritul valorilor imperiale și în corespundere cu interesele anexioniste ale URSS, toate lucrările de sinteză care justificau expansiunea erau editate la Moscova.

Lucrări publicate la Chișinău. O politică editorială similară se realiza și la nivel local. Editura de Stat de la Tiraspol este transferată la Chișinău, păstrându-și denumirea „Editura de Stat a Moldovei”. Aceasta, fiind singura din întreaga republică, realiza toate comenzile ce parvneau.

Lucrările ce apăreau la nivel local se axau pe promovarea teoriei existenței a două popoare și a două culturi diferite: română și moldovenească. În acest sens și-a direcționat activitatea Institutul de Istorie, Economie, Limbă și Literatură a poporului moldovenesc de la Chișinău. Colaboratorii respectivei instituții, originari din Transnistria, editează două lucrări cu folclor transnistrean: *Cântece norodnice moldovenești și Zicători și șinghilituri vechi moldovenești*⁹, avându-i ca alcătuitoari pe transnistrenii Ion Ceban¹⁰ și Mitrofan Oprea¹¹. Prin intermediul acestora se încerca să se identifice folclorul basarabean cu cel transnistrean.

Plecând de la ideea că atenția primordială a autorităților sovietice ocupante o constituia formarea unui om nou, de factură sovietică, politica editorială a singurei edituri existente era orientată totalmente spre realizarea acestui deziderat. Astfel, lucrările apărute se refereau la: educația comunistă a tinerei generații¹², construcția socialistă în RSSM¹³ etc.

O atenție sporită se acorda educației tinerei generații în spiritul culturii sovietice, care se

⁶ Drept exemplu poate servi articolul „Trăiască Bessarabia și Bucovina sovietică”, în care se accentua că „norodul trudit al Bessarabiei, locuite și mai mare parte cu ucraineni, cum și locuitorii părții de la aniază noapte a Bucovinei, frații și surorile de un sânge a locuitorilor Ucrainei Sovietice se întoarnă în familia mare a noroadelor URSS”.

⁷ *Moldova soțialistă*, 1941, 4 iunie.

⁸ *Viața Basarabiei*, 1940, nr. 7-8, p. 536-537.

⁹ *Moldova soțialistă*, 1941, 23 mai.

¹⁰ Ion Ceban este originar din satul Culnaia Veche, raionul Kotovsk, regiunea Odesa. A absolvit Institutul Pedagogic din Tiraspol. În timpul primei ocupații sovietice, I. Ceban a deținut funcția de șef al Secției de limbă și literatură a Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice. În 1941 a participat la introducerea alfabetului rus.

¹¹ Mitrofan Oprea este originar din satul Tașlăc, raionul Grigoriopol. A fost numit redactor la Editura de Stat a Moldovei.

¹² *Despre educația comunistă. Referat la adunarea activului de partid a orașului Moscova la 2 octombrie 1940*, Chișinău, Editura de Stat a Moldovei, 1941, 32 p., 10 080 ex., 15 cop.; *ULCT din Uniunea Sovietică. Programa și Statutul Uniunii Leniniste Comuniste a tineretului din toată Uniunea*, Ediția I, Chișinău, Editura de Stat a Moldovei, 1941, 59 p., 30 000 ex., 30 cop.

¹³ I. Borisiuc, *Construcția socialistă în RSSM*, Chișinău, Editura de Stat a Moldovei, 1940, 35 p., 10 000 ex., 35 cop.; *Chemarea... către toți alegătorii, muncitorii, muncitoarele, colhoznicii și colhoznicile, către Armata Roșie, către inteligența sovietică*, Chișinău, Editura de Stat a Moldovei, 1940, 15 p., 30 000 ex., 10 cop.

identifica cu cea rusă. Având în vedere că pe atunci nici pe departe nu toți tinerii cunoșteau limba rusă, s-a practicat pe larg traducerea din rusă a mai multor lucrări artistice cu caracter propagandistic. Astfel, I. Cana a tradus romanele propagandistice *Născuți în furtună*¹⁴ și *Așa s-a călit oțelul*¹⁵, M. Pleșca și A. Mițul povestirea *Dubrovski*¹⁶, A. Lazareva a tradus povestirea *P. Morozov*¹⁷ scrisă de E. Smirnov¹⁸. Volumul *Povestiri din Borislav* de I. Franko, scrisă în limba ucraineană, a fost tradusă de L. Cornfeld¹⁹. Traducerile erau difuzate în școli și utilizate în timpul orelor de curs și, îndeosebi, la cursurile serale de lichidare a analfabetismului. Astfel, la baza formării tinerei generații se plasau principiile unei ideologii falimentare în timp.

Promovarea dezideratului precum că limba moldovenească ar fi diferită de limba română, dar și faptul că, începând cu luna februarie 1941, s-a trecut la grafia rusă, au determinat necesitatea editării unor manuale de limbă maternă. Țin să subliniez că, pe parcursul anului de studii 1940-1941, toate școlile au fost asigurate cu manuale de limbă română, numită de autoritățile sovietice moldovenească. Principalii autori ai acestora erau I. Ceban, M. Oprea și L. Barschi²⁰.

Rezultatul studiilor apărute denotă că toate lucrările aveau drept obiectiv transformarea limbii române într-un limbaj rusificat și ucrainizat și o falsă interpretare a istoriei, mimându-se prietenia de veacuri a moldovenilor cu popoarele rus și ucrainean. Atașamentul propus era direcția obligatorie a dezvoltării istoriei la nivelul întregii URSS.

Ziare. Difuzarea ziarelor. Imediat după ocuparea Mol-

dovei de la est de Prut de către Armata Roșie, deja la 30 iunie 1940, în a treia zi de ocupație, a apărut primul număr al ziarului *Basarabia sovietică*, în limbile română și rusă, care inițial a fost distribuit gratis. Noua ediție periodică, distribuită pe întreg teritoriul dintre Nistru și Prut, avea patru pagini, conținutul materialelor de limbă română fiind identic cu cel de limbă rusă. Acest ziar a apărut timp de trei luni, în iulie-septembrie 1940 (77 de numere), și pe paginile lui regimul comunist promova o amplă campanie antiromânească, paralel elogiind „măreția poporului sovietic și eforturile lui de salvare a populației de jugul românesc”.

Între timp, pe teritoriul din stânga Nistrului, se publica ziarul *Moldova soțialistă*²¹. Ziarul se edita în două limbi: română, în baza grafiei chirilice²², și în rusă. *Moldova soțialistă* era considerat organul de presă al Comitetului de Oblaste a PC(b)U, Comitetului Orașenesc al PC(b)U din Tiraspol și al Prezidiului Sovietului Suprem al deputaților și truiditorilor din RASSM. Funcția de redactor-șef o deținea L. Tereșcenko.

În scopul eficientizării politicii sovietice în regiune și manipulării concomitente a unui număr cât mai mare de oameni, autoritățile de la Kremlin au ordonat fondarea unui organ de presă republican bilingv, în care conținutul materialelor de limbă română să coincidă cu cel de limbă rusă. În aceste condiții, la 28 august 1940, a fost emisă Hotărârea CC al PC(b) din URSS conform căreia ziarul *Moldova soțialistă*, editat la Tiraspol, trebuia să-și extindă aria de difuzare și pe teritoriul dintre Nistru și Prut. În calitate de redactor-șef a fost numit C. Șcerbenko, ucrainean de naționalitate. Pentru a

asigura informarea unilaterală a publicului, au fost interzise celelalte publicații din regiune, inclusiv *Basarabia sovietică*.

Ziarul *Moldova soțialistă* în noul format era considerat organul de presă al Comitetului Central și al Comitetului orașenesc Chișinău a PC(b) și al Sovietului Suprem al RASSM. Menționăm că la Chișinău au fost transferați de la Tiraspol toți foștii angajați ai redacției. Ziarul și-a păstrat rubricile permanente și specificul, atât doar că deja însuma materiale și din spațiul dintre Prut și Nistru. *Moldova soțialistă* apărea în limba română pe baza grafiei latine (pentru spațiul basarabean), în grafia chirilică (pentru teritoriul transnistrean) și limba rusă. În pofida faptului că pe parcurs grafia latină a fost scoasă din uz, ziarul *Moldova soțialistă* era unicul organ de presă care a folosit-o chiar până la retragerea sovieticilor. Totul se făcea din motive practice: autoritățile comuniste de ocupație se îngrijeau ca toată populația să aibă acces la informațiile prezentate în mass-media, subordonată totalmente puterii, și nicidecum din alte considerente.

Pe teritoriul Moldovei de la est de Prut, în timpul primei ocupații sovietice, au fost editate 21 de ziare, inclusiv șapte de talie republicană, cu un tiraj de 122 000 exemplare, dintre care doar 13 apăreau în limba română²³.

Paralel, un mare accent s-a pus pe dezvoltarea presei locale. Practic fiecare unitate administrativ-teritorială își avea organul său de presă. Deja în luna februarie 1941 erau difuzate cinci ziare județene cu un tiraj de 30 000 exemplare și nouă ziare raionale, cu un tiraj de 23 000 exemplare: Dintre acestea, cinci erau destinate părții stângi a Nis-

¹⁴ *Născuți în furtună*. Roman, trad. din rusă de I. Cana, Chișinău, Editura de Stat a Moldovei, 1940, 207 p., 2000 ex., 6 rub.

¹⁵ N. Ostrovski, *Așa s-a călit oțelul*. Roman, trad. I. Cana, Chișinău, Editura de Stat a Moldovei, 1940, 387 p., 10 000 ex., 9 rub.

¹⁶ *Dubrovski* [Povestire], trad. din rusă de M. Pleșca și A. Mițul, Chișinău, Editura de Stat a Moldovei, 1940, 128 p., 2 000 ex., 2 rub. 25 cop.

¹⁷ Pionier sovietic care și-a denunțat părinții KGB-ului. Mai detaliat vezi: N. Nepomneșci, *Tainy sovetskoi epohi*, Moskva, Vece, 2006, p. 65-76.

¹⁸ E. Smirnov, *Pavlik Morozov*, trad. din rusă de A. Lazareva, Chișinău, Editura de Stat a Moldovei, 1941, 87 p., 10 000 ex., 1 rub.

¹⁹ I. Franko, *Povestiri din Borislav*, trad. din ucraineană de L. Cornfeld, Chișinău, Editura de Stat a Moldovei, 1941, 208 p., 6 500 ex., 6 rub. (Ulterior L. Cornfeld și-a atribuit pseudonimul Corneanu).

²⁰ Lev Barschi este originar din satul Culnaia Veche, raionul Kotovsk, regiunea Odesa.

²¹ În perioada 1 iulie 1924-1930 se numea *Plugarul roș*.

²² În 1938, sub pretextul că grafia latină nu este cunoscută majorității populației din RASSM și contribuie la românizarea limbii moldovenești aceasta a fost interzisă și înlocuită cu alfabetul chirilic.

²³ *Moldova soțialistă*, 1941, 17 iunie.

trului: *Calea bolșevică* – organul de presă al Sovietului Raional al Truditorilor din Grigoriopol; *Calea stalinistă* – Râbnița; *Colhoznicul prinistrean* – Slobozia; *Drumul leninist* – Camenca; *Lupta leninistă* – Dubăsari.

Tematica abordată în ziarele de la Chișinău. Conform ideologiei comuniste, presa periodică mai avea și sarcina de a cultiva ura față de românii de peste Prut.

În mod special, atrage atenția multitudinea de lozinci prezente în majoritatea ziarelor, lozinci care prin conținut fie că chemau oamenii la solidaritate cu alte popoare, incluse forțat în zona de influență sovietică, fie că preamăreau rolul dictatorului Stalin și al echipei sale, spre exemplu: „Trăiască și întărească soiuzul frățesc a URSS de alte naționalități!”, „Trăiască partidul de nebiruit a lui Lenin-Stalin!”, „Trăiască politica de pașe a guvernului sovietic!”, „Trăiască iubitul Stalin și saratnicul lui – tovarășul Molotov!”²⁴; „Trăiască prietenul și învățătorul, vojdilul truditorilor din toată lumea – marele Stalin!”²⁵ etc.

O atenție deosebită se acorda publicării biografiilor membrilor Biroului Politic de la Moscova. În mod special era familiarizat publicul cu biografiile lui Lenin, Stalin, Molotov ș.a., oferindu-le ca model de activitate politică.

Pagini întregi de ziar erau rezervate reflectării semnificației sărbătorilor organizate în cinstea diferitor evenimente ce urmau să consolideze regimul comunist: aniversarea a XXIII-a²⁶ de la lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917²⁷, aniversarea a XXIII-a a Armatei Roșii²⁸, Conferința a XVIII-a a PC(b) din URSS etc.²⁹. Paralel cu aceasta, în ziarul de talie republicană *Moldova soșialistă*

a fost înființată rubrica „Prin URSS”³⁰, prin intermediul căreia se crea stereotipul unui trai lipsit de orice griji în URSS și cel al promovării unei politici externe pacifiste³¹.

O altă linie tematică prezentă în presa de la Chișinău a constituit-o reflectarea transformărilor social-economice. Multiple articole erau destinate realizărilor și schimbărilor în baza modelului socialist.

Ziarele de circulație republicană și locală zilnic reflectau activitatea vreunei gospodării colective, insistând asupra avantajelor muncii în comun. În timpul lucrărilor agricole de primăvară-toamnă, pagini întregi erau rezervate sfaturilor practice referitoare la modalitățile lucrării pământului. Elocvent în această ordine de idei este ziarul *Moldova soșialistă* de la 11 mai 1941, în care, sub genericul „Să creăm condiții cât mai bune pentru creșterea semănăturilor”, se publică patru articole, fără a fi semnate: „Prășitu și plijitu în raionul Tiraspol”, „Am mântuit prășitul răsăritei”, „Semănatul a fost mântuit la vreme” și „Prășitul sfeclei de zahăr”³². În același context, atragem atenția asupra faptului că, în unele cazuri, articolele publicate cu această tematică erau semnate, însă numele de familie ale semnatărilor nici pe departe nu erau băștinașe. Spre exemplu, ziarul *Steagul roșu*, organul de presă al Comitetului Județean Soroca, la 2 aprilie 1941, publica trei articole la acest capitol: „Fericită și avută îi viața colhoznică”, autor Mișcișin, „Colhozul îi garanția vieții noastre avute”, autor M. Bernik și Ia. Boștenar, și „Gazeta de perete în școală”, semnată de Ia. Ghendler³³.

O atenție sporită se acorda pe paginile presei timpului creării și extinderii organizațiilor de

pionieri și comsomoliști locali. Aceste articole, de obicei, erau însoțite de fotografii ale celor promovați, precum și de scurte interviuri³⁴.

Multe pagini de ziar au fost acordate reflectării situației din sistemul de învățământ sovietic. Scopul era de a demonstra că sistemul sovietic de învățământ i-a încorporat pe toți copiii de vârstă școlară, astfel încât în câțiva ani va fi lichidat analfabetismul. Elocvente în acest sens sunt și titlurile articolelor din rubrica săptămânală a ziarului *Moldova soșialistă*. Spre exemplu, la data de 11 mai 1941, la rubrica „Să întâlnim examenele ghine pregătite” erau inserate articole: „Să întâlnim întâiul an școlar sovietic”, „Comsomoliștii înainte de examen”, „Întâile rezultate ale școlilor de sară”, „Luptăm pentru «ghine» și «otlicino»”³⁵, „Mai mult ajutor șercurilor de sineactivitate”³⁶. Firește toate lacunele din cadrul sistemului de învățământ erau trecute cu vederea.

În afară de funcțiile caracteristice presei sovietice: propagandă politică, modelarea mentalității și conștiinței, presa era direcționată să contribuie la crearea unei politici și culturi moldovenești, deosebită de cea română. Mai multe materiale de acest gen au apărut în lunile decembrie 1940-ianuarie 1941, înainte de a se interzice grafia latină și impunerea grafiei slave. Apogeul l-a constituit acticolul semnat de I. Ceban la începutul lunii iunie, publicat în mai multe ziare concomitent. Pe paginile acestuia, autorul menționa: „Să avem în vedere și altă latură a limbii și anume că az, când moldovenii au început zădirea socialismului alături de celelalte noroade frățești ale URSS intră și în limba moldovenească multe cuvinte, mai cu seamă ruse,

²⁴ *Moldova soșialistă*, 1941, 19 februarie.

²⁵ *Lupta leninistă*, 1941, 19 februarie.

²⁶ În istoriografia sovietică este tratată drept Marea revoluție socialistă din octombrie.

²⁷ *Moldova soșialistă*, 1940, 20 octombrie.

²⁸ *Pământ sovietic*, 1941, 11 februarie.

²⁹ *Ibidem*, 13, 16 februarie.

³⁰ *Moldova soșialistă*, 1941, 18 mai.

³¹ Cel de-al Doilea Război Mondial era în toi.

³² *Moldova soșialistă*, 1941, 11 mai.

³³ *Steagul roșu*, 1941, 2 aprilie.

³⁴ *Pământ sovietic*, 1941, 9 februarie; *Comsomolistul Moldovei*, 1941, 13 aprilie.

³⁵ Traducere din limba rusă: foarte bine.

³⁶ *Moldova soșialistă*, 1941, 11 mai.

născute de revoluție”³⁷. Acest argument banal avea drept scop convingerea băștinașilor precum că limba moldovenească ar fi deosebită de cea română.

Mult spațiu era acordat luptei cu religia³⁸.

E de menționat limbajul infect utilizat în presă. Imediat după ocupare, absolut toate ziarele și revistele sunt scrise doar în graiul transnistrean al limbii române, numit de autoritățile comuniste limba moldovenească³⁹. Pentru a fi mai elocvenți, propunem câteva exemple preluate din presa timpului: childă (exemplu), putință (posibilitate), ghine (bine), nică (mică), alcătuință (componentă), atâr-nare (atitudine), trebuitoare (necesară) etc.

E clar că autoritățile sovietice au folosit la maximum mass-media locală și republicană pentru a răspândi valorile sovietice pe teritoriile ocupate și pentru a-și atinge scopurile de sovietizare și distrugere a elementului românesc din regiune.

Reviste. Cu ocazia sărbătoririi Zilei Internaționale a oamenilor muncii – 1 mai – la Chișinău a fost editat și primul număr al revistei *Okteabri* – organul de presă al Comitetului Organizatoric al Scriitorilor Sovietici din regiune. Întregul număr era dedicat semnificației acestei sărbători și a rolului poporului sovietic în apărarea drepturilor oamenilor muncii, populația băștinașă fiind inclusă în noțiunea de „popor sovietic”. Editorialul a fost scris de E. Pașenko. Revista consta din două compartimente: poezie și proză. Publicului cititor i s-au propus creațiile poetilor: E. Bucov („Imn muncii”), B. Istru („De Întâi mai”) și P. Șilman („Întâi mai în trecut”). În ceea ce privește proza s-au remarcat autorii: M. Cahana-Ardeleanu („Mama soldatului”), A. Antohi

(„Moara din valea Căinarului”) și L. Șeptițchi („Pământ nou”)⁴⁰. Majoritatea autorilor au rămas necunoscuți până în prezent cititorului autohton, iar creațiile acestora constituiau niște mostre veritabile de ideologizare a băștinașilor.

Cu insistență paralel se promova o politică editorială antiromânească, uneori declanșată chiar sub forma unei isterii, căpătând caracter de ură împotriva întregului popor român. La orice sărbătoare, indiferent de caracterul acesteia, lucrătorii organizațiilor de partid de orice rang, în luările lor de cuvânt, rosteau cuvinte denigratoare la adresa României. Discursurile erau bogate în cifre, care aveau un singur scop: să demonstreze imaginarele realizări ale puterii sovietice în regiune și totodată să discrediteze politica României promovată în Basarabia în perioada 1918-1940. Semnatarii acestor articole erau posesorii unor nume de familie străine băștinașilor: Voronov, Borodin⁴¹ ș.a., dar majoritatea nici nu erau semnate.

O altă ipostază în care apare România în presa timpului de la Chișinău este ca o țară care nu are nicio grijă de propriii ei cetățeni. Ziarul *Schimbul leninist*, spre exemplu, publică un articol preluat din ziarul *Argus* de la București, intitulat „Starea grea a țăranilor români”, în care se menționează: „Pelagra, tuberculoza, râia îi omoară pe țăranii noștri. Copiii rar dacă ajung până la un an. Acei care trăiesc, cresc slabi, fără putere...”⁴². Același număr găzduiește și un alt articol, în care se promovează ideea că în România, în fiecare zi, sunt arestați mii de oameni și din lipsă de închișori la Slatina și Vaslui școlile au fost transformate în închișori⁴³. Alte subiecte ce ar reda situația din România lipsesc cu desăvârșire.

Astfel, românofobia se transformă într-o doctrină de stat. În aceeași ordine de idei era direcționată și politica editorială a ziarelor și revistelor difuzate pe teritoriul republicii.

Considerații finale. Toate acestea denotă că, în timpul primei ocupații sovietice, prin politica lor editorială, autoritățile de la Kremlin și-au adus contribuția la apariția unui număr mare de lucrări scrise în spiritul ideologiei marxist-leniniste, care încercau să demonstreze că teritoriile românești de la est de Prut ar fi locuite preponderent de moldoveni, care au tangențe directe cu slavii de est, lăsând să se înțeleagă că aceste teritorii aparțin statului rus. Astfel se discredita permanent statul român. Mai mult, toate lucrările ce abordau istoria ținutului erau scrise doar de transnistreni educați în spiritul ideologiei imperiale sovietice, fapt ce demonstrează că ocupanții nu aveau încredere în populația basarabeană. În scopul tratării evenimentelor în spiritul valorilor imperiale și în corespundență cu interesele anexioniste ale URSS, toate lucrările de sinteză care justificau expansiunea erau editate la Moscova.

În ceea ce privește lucrările autohtone, apoi erau difuzate cu titlu gratuit mii de exemplare aduse din regiunea transnistreană. La Chișinău se editau numai traduceri ale diferitor lucrări artistice scrise în scopuri propagandistice. Traducerile erau realizate doar de cadrele de peste Nistru.

Deopotrivă, un accent major s-a pus pe presa periodică republicană și locală. Și tematica abordată reflecta întrutotul politica promovată de autoritățile de la Kremlin pe teritoriile ocupate.

³⁷ *Steagul roșu*, 1941, 8 iunie; *Moldova socialistă*, 1941, 29 mai.

³⁸ Vezi detalii: Mariana S. Țăranu, *Persecuții religioase în Basarabia, în România liberă*, 2008, 20 octombrie.

³⁹ Este vorba de politica pentru promovarea unei culturi complet diferită de cea română, impunându-se astfel teoria falsă a „celor două limbi, două popoare, două culturi”.

⁴⁰ *Okteabri*, 1941, nr.1.

⁴¹ *Moldova socialistă*, 1941, 9 mai; *Pământ sovietic*, 1941, 12 februarie; *Sovetskaia Moldavia*, 1941, 11 ianuarie.

⁴² *Schimbul leninist*, 1941, 5 iulie.

⁴³ *Ibidem*.

Aspectul diacronic și tipologia serviciilor prestate de biblioteci în anii reformei bibliotecare și ai tranziției

Vera OSOIANU

Modelul Biblioteconomic Tradițional, în baza căruia au fost educați majoritatea bibliotecarilor care activează în prezent în Sistemul Național de Biblioteci, are la bază trei piloni: spațiile, colecțiile, personalul. Odată cu modernizarea tehnologiilor de informare și comunicare și extinderea internetului, devine tot mai evident că cei trei piloni nu mai sunt suficienți pentru a face față greutăților. Instituția bibliotecară trosnește din toate încheieturile și, pentru a o stabiliza, este nevoie de al patrulea pilon utilizatorul și chiar de al cincilea, serviciile pentru utilizatori. Cel de al patrulea pilon, utilizatorul, și eventual, al cincilea, serviciile pentru utilizatori, apar tot mai frecvent în dezbaterile profesionale din ultimul timp. De fapt, problema celui de-al patrulea pilon este tratată diferit. Liviu Dediu, de exemplu, în teza de doctor „Managementul serviciilor pentru utilizatori în bibliotecile contemporane”, susținută în anul 2010, consideră că „tehnologia informației reprezintă unul din cei patru piloni ai bibliotecii; ceilalți sunt colecțiile, personalul și amenajările”. Discuții vor fi multe, dar deja este clar că bibliotecă are nevoie de încă măcar un pilon sau „roată” pentru a schimba viteza.

Biblioteca, așa cum au cunoscut-o mai multe generații, axată pe spații, colecții și bibliotecar ca „paznic la porțile cunoașterii”, rezistă în timp, în aceeași formulă, de sute de ani. Venim deci dintr-o cultură biblioteconomică unde am fost învățați să fim mai mult custozi de publicații, decât promotori de informații și servicii. Puține s-au schimbat aici pe parcursul anilor. Marea schimbare începe să se contureze spre sfârșitul ultimului deceniu al mileniului trecut și este impulsionată, pe de o parte, de implementarea tehnologiilor de informare și comunicare în activitatea bibliotecară și, pe de altă parte, de schimbările survenite în comportamentul, necesitățile și așteptările utilizatorului.

Care au fost factorii ce au impulsionat plasarea pe prim plan a utilizatorului și a serviciilor pentru utilizator? În primul rând, aceasta se datorează faptului că în majoritatea țărilor dezvoltate are loc trecerea treptată la un nou tip de dezvoltare socială și economică: de la economia indus-

Abstract: *The study focuses on the development of the public services offered by public libraries in the years after the beginning of the library reform in Moldova. There are defined three periods which in Western librarians' opinion characterize the development of modern library. The evolution of the services in public libraries in Moldova is reflected in the documents that have regulated the domain of librarianship: The Strategic Model the National Library System of Moldova, Development Program of Libraries in Moldova (1997-2000), the project the Strategy of the Development of the National Library System for the period 2010-2020, etc.*

Particular attention is paid to the development of modern services based on the implementation of Web 2.0 technologies in the library activity, and the conception of new services – Library 2.0. According to the study the needs of the users of net generation is much greater than the libraries' possibilities: only 17% of the libraries have computers and about 10% of the libraries have Internet access. The conclusions contain ideas how to improve services both in the libraries that have already known the benefits of new technologies, and the libraries that have yet to introduce new technologies.

trială la economia serviciilor și globalizare. În al doilea rând, problema promovării serviciilor și diversificării acestora se pune mai serios în contextul trecerii de la Societatea Informației la Societatea Cunoașterii, când devine tot mai evident că biblioteca face cu greu față concurenței impuse de diverși promotori de informații și deci trebuie să găsească alte modalități de a interesa utilizatorii. Trecerea de la Societatea Informației la Societatea Cunoașterii pentru biblioteci ar însemna trecerea de la oferirea accesului la informații la oferirea cunoștințelor. În al treilea rând, nu este de neglijat nici faptul că implementarea TIC salvează timpul bibliotecarului, multe din sarcinile specifice activității bibliotecarului acum pot fi efectuate de către utilizator. Iar aceasta presupune alte roluri pentru bibliotecari. Mai multe servicii, mai multe activități de instruire, mai mult timp dedicat utilizatorilor.

Biblioteconomia occidentală definește 3 valori în schimbarea bibliotecii moderne:

1. Anii '80, când bibliotecile încep pregătirea bazelor de date bibliografice, care au stat la temelia OPAC-urilor. OPAC-urile se numără printre primele servicii oferite de biblioteci online. BNRM începe această activitate în anul 1991. Celelalte biblioteci încep procesul ceva mai târziu.

2. Anii '90 – primul deceniu al secolului curent, perioadă marcată de conectarea bibliotecilor la rețeaua globală Internet și apariția noilor medii digitale. În această perioadă, bibliotecile încep să dezvolte servicii noi, cum ar fi, pagini web ale bibliotecilor, servicii web de tipul „întreabă bibliotecarul”, acces la revistele electronice etc. Conform situațiilor statistice pentru anul 2010, din numărul total de biblioteci publice din Moldova doar 47 (3,4%) au pagini web. Biblioteca Congresului este conectată la rețeaua globală Internet în anul 1992. BNRM este conectată la Internet în anul 1997. În această perioadă, BNRM, BNC „I. Creangă”, bibliotecile universitare și științifice încep să fie dotate cu echipament și soft specializat. Începe activitatea de creare a rețelelor locale. În anul 2003, începe elaborarea Proiectului SIBIMOL (Sistemul Informatic Integrat al Bibliotecilor din Republica Moldova).

3. Al treilea val al schimbării este acum în plină dezvoltare și este marcat de utilizarea motoarelor de căutare precum Google (sau Google-tizare, cum se mai spune), a site-urilor YouTube, Flickr, rețelelor de socializare Facebook, Twitter etc. Aceste servicii demonstrează foarte clar că bibliotecile nu mai controlează sfera accesului la informații și cunoaștere. Dar pierderea este recompensată prin faptul că bibliotecile folosesc mediile noi pentru a promova evenimentele, serviciile, produsele proprii. Este tot mai evidentă o nouă tendință în relațiile dintre producătorii de informații și utilizatori. Utilizatorii găsesc de sine stătător informația, o evaluează și chiar contribuie la crearea conținuturilor digitale gen Wikipe-

dia, Knol, bloguri, rețele de socializare etc.

Recent Blogul OCLC QuestionPoint: 24/7 reference services (<http://www.questionpoint.blogs.com/>) a publicat un articol foarte interesant, care reprezintă o pledoarie pentru un serviciu național de referințe virtuale în SUA. Argumentele pro se bazează pe mai multe statistici comparative, ce se sprijină pe Rapoartele OCLC (2005 și 2010) *Percepția bibliotecii și a resurselor informaționale*. O cifră nu poate să nu lase bibliotecarii total lipsiți de grai. Dacă, potrivit raportului din 2005, 82% dintre utilizatori încep căutarea informațiilor accesând un motor de căutare și un procent începe de la pagina web a bibliotecii, conform raportului din 2010, 84% încep căutarea cu un motor de căutare și 0 % !!! (nimeni!) cu pagina Web a bibliotecii. Problema se complică prin faptul că tot mai mulți politicieni, factori de decizie administrativă și financiară consideră că informația de actualitate poate fi găsită în internet și tratează bibliotecile ca pe niște „depozite de cărți vechi”. Recent, la o întrunire a activului Consiliului Raional Cahul, președintele raionului, Gheorghe Vasilachi și-a exprimat public nemulțumirea față de activitatea bibliotecarilor, avertizându-i că trebuie să-și reorienteze activitatea și cât mai repede posibil.

Aceste avertizări sună foarte alarmant pe fonul situației de criză globală, care nu poate să nu afecteze și bibliotecile. Anglia este practic bulversată de deciziile autorităților locale, care, în încercarea de a economisi 6,5 miliarde de lire sterline, cât constituie deficitul bugetar, au decis să umble și la bugetele bibliotecilor și să închidă, pe alocuri, de la 20 la 50% din numărul total de biblioteci. Primarul orașului Londra, Boris Johnson, a anunțat intenția sa de a crea un trust de voluntari care să lucreze în biblioteci. O treime din bibliotecile Londrei sunt sub amenințarea de a fi închise. Ar putea să se adeverească prezicerea lui Tim Coates, expert britanic în politici, privind bibliotecile publice, care în studiul *Who's in charge?* (A cui este responsabilitatea?) avertiza, încă acum câțiva ani la publicarea studiului, că, dacă nu vor fi luate măsurile corespunzătoare pentru redresarea situației, în următorii 20 de ani bibliotecile publice ar putea să dispară în formula cunoscută de noi. La începutul anului, președintele Obama a propus Congresului SUA un buget pentru biblioteci cu 20 milioane dolari mai mic decât cel precedent. În aceste condiții, toată lumea caută posibilități să supraviețuiască, iar pentru biblioteci supraviețuirea rezidă în susținerea din partea utilizatorilor și în noi servicii pentru utilizatori, care să-i motiveze să vină la bibliotecă, să-i intrige, să-i uimească, să-i facă să se simtă utili comunității, să le dezvolte convingerea că biblioteca îi poate ajuta să găsească răspuns la toate întrebările și să simtă că, utilizând această instituție, își pot îmbunătăți calitatea vieții. Utilizatorul poate fi cel mai bun avocat al bibliotecii. Sperăm că exemplul Regatului Unit, unde soci-

etatea civilă și intelectualii s-au ridicat masiv în apărarea bibliotecilor, să fie o experiență reușită.

În aceste condiții, bibliotecile noastre chiar trebuie trezite din adormire. Este doar o chestiune de timp până va începe marea luptă pentru supraviețuire și la noi.

În prefața la lucrarea *Bibliotecile publice 2.0 din țările nordice*, (Nordic Public Libraries 2.0), elaborată special și difuzată participanților la Conferința IFLA 2010, Jens Thorhauge, directorul general al Agenției Daneze pentru Biblioteci și Media, menționează faptul că „Bibliotecile din întreaga lume sunt influențate de mediile digitale și schimbările din comportamentul utilizatorilor. Bibliotecile publice, în particular, trebuie să-și regândească rolul, serviciile și prioritățile. Dacă acceptăm că informația este în mâna noastră, «promovarea accesului» poate fi înlocuită de «facilitarea cunoștințelor» ca preocupare de bază a bibliotecilor. Și trebuie create un șir de servicii relative la bibliotecă în calitatea ei de loc de întâlnire, spațiu pentru învățarea neformală, activități culturale și evenimente”. În publicație sunt prezentate servicii noi oferite de biblioteca publică, bazate pe extinderea rapidă a noilor tehnologii sociale și pe ideea incluziunii și implicării active online a cetățenilor în contextul provocărilor generale. Aceasta este la moment preocuparea țărilor nordice, iar ele, în mare parte, dau tonul dezvoltării biblioteconomiei europene și, respectiv, practicile lor de calitate sunt demne de urmat.

Problema serviciilor va fi, de acum încolo, una foarte importantă și probabil axa de care va depinde rezistența bibliotecii în timp.

La nivel internațional problema utilizatorului și a serviciilor bazate pe necesitățile utilizatorului se pune mai accentuat în ultimul deceniu al secolului XX și începutul primului deceniu al secolului XXI. *Ghidul de dezvoltare IFLA-UNESCO. Serviciile bibliotecii publice* (ediția anului 2001) are un capitol aparte „Satisfacerea necesităților utilizatorilor” cu două subcapitole dedicate serviciilor și anume „Servicii pentru utilizatori” și „Acces la servicii. Edificiile de bibliotecă” (unul dintre cei trei piloni, despre care vorbeam mai sus), care apar aici, doar ca parte integrantă a acestui capitol și sunt tratate, în special, prin prisma asigurării serviciilor de calitate pentru utilizatori. Aceeași viziune este perpetuată și în ediția anului 2010, completată și revăzută, a Ghidului.

Situația nu este prea diferită nici la noi. Sigur, cu câțiva ani întârziere. Începând documentarea pentru această temă, am studiat mai multe documente elaborate în anii de după începutul reformei bibliotecare: cadrul legislativ, programele Simpozionului Științific Anul Bibliologic, *Bibliotecile publice din Republica Moldova: situații statistice* din mai mulți ani, diverse programe și strategii de dezvoltare a bibliotecilor etc.

La 24 decembrie 1991, la doar câteva luni de la Declararea Independenței, a fost aprobat,

printr-o hotărâre a Colegiului Ministerului Culturii și Cultelor al Republicii Moldova, **Modelul Strategic Sistemul Național de Biblioteci din Moldova**, care prevedea modificări principiale în structura și dirijarea bibliotecilor, completarea colecțiilor, formarea profesională a cadrelor de bibliotecă, economia de bibliotecă. Prioritatea strategiei a fost crearea bazei legislative și documentare pe care avea să se înalțe biblioteconomia națională aliniată la normele și principiile biblioteconomice internaționale. Programul guvernamental de dezvoltare a Sistemului Național de Biblioteci al Republicii Moldova, anexat Modelului Strategic al SNB, prevedea, printre altele, proiectarea și construirea unor noi edificii, dezvoltarea colecțiilor, instruirea personalului. Problemele ce țin de utilizatori și servicii pot fi desprinse doar printre rânduri. O scăpare a strategiei? Deloc nu. La acea vreme, era încă în plină dezvoltare Modelul Biblioteconomic Tradițional, axat pe spații, colecții și personal, despre care menționam mai sus. Deci, Modelul strategic a fost elaborat în stilul clasic al biblioteconomiei tradiționale. Începutul reformei bibliotecare de la noi n-a avut ca țintă clară serviciile bibliotecare.

Nici **Programul de dezvoltare a bibliotecilor în Republica Moldova (1997-2000)**, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 610 din 2 iulie 1997, nu are un compartiment care să reflecte problemele utilizatorilor și a serviciilor. De fapt, acest program repetă structura Programului de dezvoltare aprobat în anul 1991, cu excepția compartimentului Relații internaționale, care aici lipsește.

Abia în proiectul Strategiei de Dezvoltare a Sistemului Național de Biblioteci în perioada 2010-2020, compartimentul “Informatizarea bibliotecilor” include și obiectivul “Extinderea volumului de servicii oferite de biblioteci”.

Începutul reformei vine pe fonul unor servicii statice, accesul deschis avea să fie acceptat cu greu de bibliotecarii ce țineau sub lacăt cărțile mai valoroase și mai solicitate, ne mai vorbind de cărțile ținute la index în bibliotecile mari, cenzurate din punct de vedere ideologic. Că cenzura ideologică avea mai târziu să fie înlocuită de cenzura economică, care a dăunat la fel de mult dezvoltării, este altă poveste. Deschiderea spre lumea occidentală a adus o mișcare de idei mult mai intensă. Bibliotecarii care au avut norocul să vadă altă lume, alte țări și să cunoască alte biblioteci au venit cu idei, unele implementate cu succes, altele rămase după ușă să-și aștepte rândul. Schimbarea la față a bibliotecilor basarabene s-a accentuat, mai ales în primul deceniu al acestui secol, odată cu primele proiecte de informatizare.

Ciclul de publicații *Bibliotecile publice din Republica Moldova: situații statistice* demonstrează că, în ultimii ani, bibliotecarii au fost foarte inventivi în privința serviciilor oferite tradițional, precum: consultarea documentelor în sălile de

lectură, împrumutul la domiciliu, împrumutul interbibliotecar, mai noul serviciu de referințe unde se regăsesc serviciile bibliografice și de informare, serviciile de informare comunitară etc.

Bibliotecile publice au acumulat experiențe deosebite în a oferi servicii tradiționale de bibliotecă atât servicii cu caracter individual: convorbiri, liste, informații, cât și servicii destinate grupurilor de utilizatori sau publicului larg: prezentări și lansări de cărți, discuții, serate de întrebări și răspunsuri, treceri în revistă etc. Aici imaginația și creativitatea s-a manifestat la cote maxime. După primele proiecte de informatizare finanțate de Fundația SOROS, serviciile tradiționale au fost completate cu servicii mai noi, precum centre de informație juridică, informație din domeniul businessului, sănătății, centre de informație agricolă etc.

De mai puțin interes s-au bucurat serviciile, bibliotecă-club, bibliotecă-cafea-internet, bibliotecă-teatru, bibliotecă-librărie, experimentate cu succes de alte biblioteci publice din lume. La capitolul servicii tradiționale, bibliotecile stau destul de bine. Ele rămân și în continuare să ocupe un loc important în activitatea bibliotecilor obișnuite cu serviciile axate pe promovarea cărții și a informației. Dar, deja este evident că se impune necesitatea unor servicii moderne, inovative, care să corespundă necesităților tuturor utilizatorilor, atât celor educați în spiritul biblioteconomiei tradiționale, cât și utilizatorilor din generația net.

Dacă urmărim programele Simpozionului Științific Anul Bibliologic, în anii de început, găsim oglindite toate aspectele ce țin de organizarea activității bibliotecare, structură, legislație, instruire, activitățile de promovare a cărții și doar foarte superficial sunt tratate aspectele ce țin de serviciile moderne pentru utilizatori și de promovarea acestora. Către a doua parte a deceniului precedent, la Simpozionul Științific Anul bibliologic 2006, care are loc la 28 martie 2007, cu genericul Situația actuală și proiectele de perspectivă ale domeniului bibliotecar, se pune problema imaginii, într-o comunicare prezentată de dna Lidia Sitaru, BPR Orhei, și problema serviciilor în comunicarea „Serviciile de bibliotecă pentru copii în fața exigențelor” prezentată de dna Claudia Balaban. Tot aici apare ideea de bibliotecă – centru al comunității, în comunicarea dnei Maria Furdul, BPR Telenești, „Biblioteca Publică – centru istoric al comunității”. Anul Bibliologic 2007 a avut ca temă Implementarea tehnologiilor informaționale în bibliotecile Moldovei: situația la zi (relația de corespondență în paradigma destinație echipament – resurse informaționale – servicii informaționale). Aici, pentru prima dată, este prezentată o temă axată pe utilizarea tehnologiilor Web 2.0 în asigurarea serviciilor pentru public, și anume „Blogs. Social bookmarking and tagging”. Comunicarea a fost prezentată de Laura Kaspari Hochtman, responsabil de resursele informaționale, Ambasada SUA în Varșovia.

Problema diversificării serviciilor pentru utilizatori ca factor de imagine se pune mai serios pe parcursul anului 2009 – Anul promovării imaginii bibliotecii publice în comunitate, an când se conturează tot mai mult conștientizarea rolului aparte pe care îl are în formarea imaginii pozitive a bibliotecii, modernizarea și diversificarea serviciilor, posibilitatea bibliotecii și abilitățile bibliotecarului de a satisface necesitățile de informare și documentare ale utilizatorului. La Simpozionul Științific Anul Bibliologic 2009, unde au fost făcute totalurile anului promovării imaginii, dna Maria Rapcea, directoarea BPR Criuleni, prezintă comunicarea „Modernizarea și extinderea serviciilor în BPR „T. Isac”, Criuleni. Se vorbește concret despre serviciile noi, implementate în baza tehnologiilor de informare și comunicare. O altă comunicare semnificativă, prezentată în cadrul Anului Bibliologic 2009, a fost „Promovarea imaginii bibliotecii publice: forme și tehnici bazate pe Biblioteca 2.0”, autor Ludmila Pânzaru, director adjunct BM „B. P. Hasdeu”. Fiind vorba de Biblioteca 2.0 este clar că se face referire la promovarea, în primul rând, a serviciilor axate pe utilizator.

Anul promovării imaginii a activizat preocupările bibliotecilor de studiere a nivelului de satisfacție a utilizatorilor vizavi de serviciile oferite de bibliotecă și necesitățile de lectură, informare, documentare etc. ale acestora. Rezultatele eficiente în activitatea individuală sunt condiționate de cunoașterea utilizatorilor. Recent, într-un interviu televizat cu Gabriel Liiceanu despre importanța lecturii, Andrei Pleșu susținea că „nu poți face recomandări decât cuiva pe care îl cunoști foarte bine”. Bibliotecarii trebuie să țină cont de aceasta mai ales în activitatea individuală cu utilizatorii și mai ales atunci când se apucă să recomande niște cărți.

Anul bibliologic 2010 ar trebui să fie o linie de demarcare și să dea start dezvoltării și diversificării serviciilor, pentru că Biblioteca 2.0, care a constituit tema prioritară în activitatea bibliotecilor pe parcursul anului 2010, reprezintă o combinație de instrumente și atitudini, o nouă modalitate de promovare a serviciilor interactive de bibliotecă, centrate pe necesitățile utilizatorilor, prin intermediul noilor tehnologii internet și care se bazează pe exploatarea inteligenței colective în crearea conținuturilor și atragerea utilizatorilor în activitatea bibliotecii și în viața comunității. Biblioteca 2.0 este o nouă șansă pentru îmbunătățirea imaginii bibliotecii, chiar mai mult decât atât, pentru rezistența în timp a bibliotecii. Reușita acestei noi mișcări va depinde de faptul cum vom folosi această platformă interactivă pentru a interesa utilizatorii, cum vom ști să axăm resursele infodocumentare pe interesele utilizatorului.

Bibliotecile care nu dispun de tehnologii vor încerca și în continuare să exploateze la maximum posibilitățile oferite de serviciile tradiționale, situând în centrul activității bibliotecii uti-

lizatorul, necesitățile și așteptările lui. Bibliotecile care au cunoscut avantajele oferite de TIC trebuie să acumuleze experiențe și când va fi cazul să întindă mâna celor care vin din urmă. Vorbim de 17% de biblioteci informatizate și un pic mai mult de 10% conectate la internet din numărul total de biblioteci publice. Nu este mult, dar este un nucleu serios. S-ar putea întâmpla ca procesul de informatizare a bibliotecilor să nu țină prea mult doar de imaginație. S-ar putea întâmpla să ne lovească un noroc și să prindă contur proiectul de informatizare a bibliotecilor promis de Uniunea Europeană, despre care ministrul culturii, domnul Boris Focșa, a vorbit la sfârșitul anului trecut. Și atunci să ne întrebăm: Suntem pregătiți?

În același timp, numărul utilizatorilor internet crește destul de repede. Conform studiului sociologic realizat de Centrul de investigații sociologice și marketing „CBS-AXA” în perioada 28 ianuarie-8 februarie 2011, pe un eșantion de 1030 persoane și publicat în luna februarie 2011, 22% dintre respondenți utilizează internetul zilnic, 6% o dată sau de câteva ori pe săptămână, 3% o dată sau de câteva ori pe lună, 3% mai rar decât o dată pe lună, 67% niciodată. Este vorba de aproximativ 34% de utilizatori internet. Potrivit unei informații din Wikipedia, la sfârșitul anului 2009, în Moldova erau înregistrați 1 295 000 utilizatori internet, sau aproximativ 29,9% din populația țării. Pentru comparație, aproximativ 26% din populația țării utilizează serviciile bibliotecilor publice.

Tehnologiile Web 2.0, blogurile, rețelele de socializare oferă posibilități enorme bibliotecilor, ne ajută să interacționăm cu utilizatorii, să oferim cunoștințe de-a gata. Pe site-ul www.slideshare.net, de exemplu, poți plasa prezentări PR, comunicări, documente, documente video, clipuri video etc. Un exemplu remarcabil de implicare a utilizatorilor în crearea cunoștințelor este Wikipedia. Cele mai prestigioase lucrări și publicații fac referire la această enciclopedie online.

Tot mai mulți bibliotecari folosesc Tehnologiile Web 2.0 pentru a promova serviciile, evenimentele, produsele etc., au conturi pe diverse rețele de socializare. Este importantă implicarea bibliotecarilor din spațiul rural: Ecaterina Ciubuc, Sadova, raionul Călărași; Maia Bălan, Bilicenii Vechi, Sângerei, etc.

Este tot mai evident că, pentru a-și păstra pozițiile, bibliotecile trebuie să-și asume responsabilități noi. Printre serviciile foarte importante pe care le pot oferi bibliotecile se numără formarea culturii informaționale a utilizatorilor și instruirea utilizatorilor, în special în vederea utilizării tehnologiilor de informare și comunicare. Despre importanța acestui serviciu vorbește și faptul că este inclus în Standardul internațional de statistică și, respectiv, bibliotecile vor trebui să raporteze realizările obținute la sfârșit de an.

La începutul anului curent, a fost publicat un nou studiu OCLC despre impactul economic,

social și cultural al bibliotecilor din SUA “How libraries Stack Up: 2010”. Este al doilea studiu la această temă, primul a fost efectuat în anul 2003. Așa cum mediul economic curent are un impact asupra bugetelor bibliotecilor, iar rata utilizării bibliotecilor (în SUA) este în creștere, un accent deosebit este pus pe rolul bibliotecilor în promovarea asistenței persoanelor care caută un serviciu și sprijinul oferit micului business. Informațiile prezentate în raport includ statistici despre diverse servicii oferite de biblioteci, cu mare priză la public: biblioteci ca resurse pentru micul business; biblioteci ca promotori ai serviciilor gratuite pentru comunitate, precum acces Wi-Fi; instruire în vederea utilizării tehnologiilor; spații pentru întruniri; servicii de asistență în procesul de căutare a unui loc de muncă și în dezvoltarea carierei etc. Statisticile prezentate în raport întregesc imaginea pozitivă pe care o au bibliotecile publice în SUA:

- 300 000 de americani sunt ajutați zilnic în biblioteci să-și caute o slujbă;
- De 2,8 milioane ori, în fiecare lună, proprietarii de mici afaceri folosesc resursele bibliotecilor pentru susținerea businessului;
- Cea mai mare parte dintre bibliotecile publice oferă acces Internet gratuit utilizatorilor. Aproape 12 000 de biblioteci publice oferă acces Wi-Fi gratuit;
- 5 400 de biblioteci oferă instruire în vederea dezvoltării abilităților de utilizare a tehnologiilor. În fiecare zi, 14 700 persoane participă la activitățile de instruire;
- În fiecare zi americani împrumută de la biblioteci 2,1 milioane de DVD-uri.

Cu asemenea rezultate este firesc că două treimi (151 milioane) dintre americani au card de bibliotecă; pe parcursul anului, americanii vizitează mai des bibliotecile decât merg la film sau jocuri sportive (1,4 miliarde vizite la bibliotecă, 1,3 miliarde vizite în sălile de cinema, 218 milioane participări la evenimente sportive).

Bibliotecile publice din alte țări au acumulat deja destulă experiență privind implicarea în instruirea pe tot parcursul vieții și, în special, alfabetizarea informațională a utilizatorilor, instruirea utilizatorilor în vederea utilizării tehnologiilor de informare și comunicare etc. Deși încă destul de modeste, unele începuturi se întrezăresc și la noi. Ore de instruire a utilizatorilor în vederea utilizării TIC încearcă să ofere bibliotecile publice raionale din Anenii Noi, Fălești, Ungheni, Cahul, biblioteca publică din s. Crihana Veche, Cahul, precum și alte biblioteci care au beneficiat, începând cu anul 2000, de susținerea financiară a Fundației SOROS-Moldova, a altor organizații, pentru implementarea proiectelor de informatizare.

Modernizarea spectaculoasă a tehnologiilor va spori și în viitor importanța alfabetizării informaționale a cetățenilor. De operativitatea găsirii

și accesării informației depinde în mare măsură calitatea vieții. Oamenii acționează și iau decizii în dependență de informația de care dispun. Cultura informațională include cunoștințele de orientare biblioteconomică și cultura lecturii și presupune dezvoltarea unui complex de cunoștințe, abilități și deprinderi suplimentare, inclusiv:

- Cunoștințe despre ce reprezintă procesul de informatizare, care sunt caracteristicile specifice societății informaționale și cum acestea influențează viața oamenilor;

- Orientarea în normele legale privind răspândirea și utilizarea informației, asigurarea accesibilității informației, ocrotirea proprietății intelectuale;

- Orientarea în resursele informaționale tradiționale și electronice;

- Capacitatea de a crea instrumente proprii de căutare;

- Capacitatea de a folosi căile formale și neformale de comunicare pentru obținerea informației;

- Capacitatea de a difuza cunoștințe noi.

Avantajele oferite de tehnologiile de informare și comunicare sunt unanim recunoscute de profesioniștii domeniului din toata lumea, iată de ce în ultimele două decenii și chiar mai mult, bibliotecile depun eforturi pentru a-și ajusta activitatea tehnologiilor. Strategiile de dezvoltare actuale sunt marcate de necesitatea de adaptare, inovații, învățarea pe tot parcursul vieții.

Pe fonul modernizării excesive a tehnologiilor, se conturează tot mai evident inegalitatea digitală dintre localități, biblioteci, persoane, care au acces și abilitățile necesare pentru a beneficia de tehnologiile moderne și cei care nu se pot bucura de acestea. În scurt timp se va contura o nouă categorie de analfabeți – analfabeții digitali.

Salvarea bibliotecii o constituie utilizatorii săi, o nouă interacțiune cu aceștia, serviciile bibliotecii trebuie să fie centrate pe utilizator, iar biblioteca să fie plasată în centrul comunității.

În dezbaterile profesionale din țările occidentale apare tot mai frecvent conceptul de „bibliotecă nouă”. În acest concept, colecțiile și clădirile nu mai sunt puncte de referință. În centrul conceptului sunt situate necesitățile utilizatorilor, în contextul Societății Cunoașterii. „Biblioteca nouă” implică dezvoltarea serviciilor noi de bibliotecă, bazate pe interacțiunea dintre biblioteca virtuală și biblioteca fizică și pe relațiile interactive dintre utilizatori și bibliotecă. Biblioteca nouă trebuie să fie acolo unde este utilizatorul: pe web, acasă, la serviciu, în asociații și cluburi, în grădinițe, în școli, în magazine. Mai nou, biblioteci pot fi întâlnite în metrouri, în aeroporturi – oriunde sunt utilizatorii.

Serviciile noi necesită o nouă organizare și o nouă infrastructură. Aici este partea slabă a bibliotecilor noastre. Deoarece, în rest, cu puțină voință și efort lucrurile se rezolvă și exemplu poate

servi biblioteca din Crihana Veche, Cahul.

Pentru a rămâne relevante în comunitate, bibliotecile trebuie să:

- integreze serviciile bibliotecare în viața de zi cu zi a cetățenilor;

- să ofere conținuturi digitale, muzică, filme, jocuri;

- să ofere servicii noi atât în spațiul bibliotecii, cât și online. În spațiile bibliotecii oamenii trebuie să se întâlnească, să comunice și să participe. Spațiile pot fi folosite la diverse dezbateri și activități;

- biblioteca trebuie să dezvolte oferte relevante tuturor membrilor comunității. Pentru aceasta bibliotecile trebuie să lucreze în parteneriat cu instituții adiacente, iar relațiile cu acestea trebuie să fie permanente.

Bibliotecile din unele țări elaborează pliante de felul *50 de lucruri pe care le poți face la/ sau împreună cu biblioteca*. BM „B. P. Hasdeu” a elaborat un pliant *70 de lucruri pe care le poți face la bibliotecă*. De observat că aici sunt lucruri care anterior erau considerate că nu fac parte din prioritățile de activitate ale bibliotecii. Acum se consideră că tot ce poate fi de interes pentru membrii comunității trebuie să fie de interes și pentru bibliotecă.

O problemă specifică tuturor bibliotecilor este publicitatea produselor și a serviciilor oferite. Pentru ca să fie folosite, serviciile trebuie să fie cunoscute. Bibliotecile publice din Danemarca au derulat recent proiectul „Vânătoarea după nonutilizatori”. Nonutilizatorii au mărturisit că nu vin la bibliotecă pentru că au uitat de existența ei. Mesajul a fost următorul „Acum că ne-ați amintit de existența dumneavoastră vă vom vizita mai des”. Biblioteca publică din Topeka, SUA, face publicitate serviciilor oferite prin interfața paginii web. Compartimentul Programe și Servicii dezvoltă toate serviciile mai importante de care utilizatorul poate beneficia: ore de computer, bibliotecă mobilă, utilizarea computerului și printarea materialelor, liste de literatură personalizate, servicii pentru persoane în etate, calendarul evenimentelor, program de știri, spații pentru întruniri etc. Toate acestea reclamă bibliotecarilor o nouă gândire, noi modalități de activitate.

Acum, când este clar că viitorul bibliotecii publice este sfera serviciilor și că serviciile pentru public vor constitui preocuparea principală în activitatea de mai departe a bibliotecii, să nu trecem cu vederea un moment foarte important. Biblioteca publică prin menirea ei este garant al protecției sociale în cultură. Aceasta înseamnă că serviciile bibliotecii publice trebuie să fie în principiu gratuite, moment consfințit și în Manifestul IFLA-UNESCO pentru biblioteca publică, care specifică: „Utilizarea bibliotecii publice trebuie să fie în principiu gratuită”. În Finlanda, de exemplu, Legea cu privire la biblioteci are un capitol special „Serviciile gratuite ale bibliotecii”. La noi au fost făcute și unele tentative de perce-

pere a taxelor pentru unele servicii, dar, în linii mari, serviciile de bază au rămas, în marea lor majoritate, gratuite. Legea RM “Cu privire la bibliotecă” specifică în capitolul 4, “Drepturile și obligațiunile beneficiarului”, că “Utilizatorii pot beneficia în bibliotecă și de servicii contra plată, în conformitate cu legislația în vigoare”, ceea ce ar însemna că în principiu serviciile sunt gratuite, cum prevede Manifestul IFLA-UNESCO, dar pot fi percepute și unele taxe. Există deci o ușă deschisă și trebuie să avem mare grijă ca această deschidere să nu înghită serviciile obligatorii care trebuie să fie gratuite. Serviciile moderne precum accesul la internet, foarte solicitate și care ar putea favoriza schimbarea în bine a imaginii bibliotecii, sunt, în cele mai multe biblioteci, contra cost, lucru justificat prin greutatea de ordin financiar, dar total nedrept, dacă luăm în considerare faptul că internetul este un alt mijloc mai modern de accesare a informației, de multe ori a celei mai actuale și deci utile pentru utilizatori.

Valorile bibliotecii publice promovate de IFLA includ:

- Asigurarea accesului liber la informații;
- Sprijinirea instruirii pe tot parcursul vieții;
- Stimularea imaginației și a creativității copiilor și tineretului;
- Sprijinirea dialogului intercultural și a diversității culturale;
- Sprijinirea tradițiilor orale și a moștenirii culturale;

- Lichidarea inegalității digitale.

Pe aceste valori ar trebui să se axeze și serviciile pentru public oferite de biblioteci. Am întâlnit undeva ideea că numărul de cititori în bibliotecă depinde de nivelul de cultură al națiunii, dar problema ar putea fi pusă și invers.

Probleme de rezolvat:

Bibliotecile trebuie să elaboreze **strategii de diversificare și extindere a serviciilor**, care să prevadă îmbunătățirea serviciilor existente și dezvoltarea de servicii noi, axate pe necesitățile utilizatorilor. Orice strategie a bibliotecii, privind serviciile pentru utilizatori, trebuie să reflecte:

- prioritățile de dezvoltare ale societății și, implicit, ale comunității,
- recomandările Manifestului și a Ghidului IFLA-UNESCO,
- necesitățile utilizatorilor din aria de servire, în special a grupurilor cu necesități speciale și mai ales a utilizatorilor-copii cu necesități speciale.

O altă problemă este **modernizarea infrastructurii**. Nici acum, majoritatea bibliotecilor nu au copiatoare, imprimante, faxuri etc. În anul 2010, numărul de computere a crescut doar cu 74. Dar deja este un progres pentru că în anul 2009 au fost achiziționate doar 26 de computere. Toate acestea în timp ce bibliotecile din alte țări deja cumpără cititoare de cărți electronice, împrumută DVD-uri, CD-uri.

Formarea profesională continuă a bibliotecarilor. Pornind pregătirea acestui material, am consultat încă o dată site-urile cu care am lucrat mai frecvent pe tot parcursul anului trecut și, mai ales site-ul www.library20.org, care publică diverse materiale despre bibliotecari și internet, medii sociale, Web 2.0 etc. Mi-a atras atenția comentariul unui profesionist cu grad științific în domeniu, care menționa: “Cu cât învăț mai mult despre Biblioteca 2.0, cu atât știu mai puțin” (I’m a [doctoral candidate](#) (information science/ University of North Texas) and the more I learn about Library 2.0, the less I know. That is probably a good thing, right?). Ideea este destul de veche, dar atunci când este vorba de tehnologii devine extrem de actuală. Tehnologiile se modernizează atât de rapid, că este foarte greu să ții pasul cu evoluția lor și, respectiv, din același motiv bibliotecă devine foarte dinamică. Nu în zadar bibliotecarii se numără printre cei mai stresați profesioniști. Întotdeauna s-a considerat că un bibliotecar trebuie să știe mai mult decât știe cel mai versat cititor. Acum, în varianta ideală, un bibliotecar ar trebui să știe mai mult decât știe cel mai inițiat membru al comunității. Este bine să ai un computer pe masă, dar este și mai bine să știi ce să faci cu el. Instruirea pe tot parcursul vieții pentru bibliotecari ar putea însemna: învățăm ca să putem ajuta pe alții și ne bucurăm că putem ajuta.

Concluzii

Bibliotecile care încă nu au tehnologii trebuie să plaseze utilizatorul în centrul activității bibliotecii, să scuture praful de pe metodele deja testate de servire, să adopte servicii noi, folosind toate posibilitățile și imaginația.

Bibliotecile care deja au cunoscut puterea tehnologiilor trebuie să caute și să găsească modalități de implicare a utilizatorilor în activitatea bibliotecii și în viața comunității, să învețe a fi un exemplu pentru cei care știu mai puțin ca ei, să fie deștepți și să învețe de la cei care știu mai multe decât ei.

Bibliotecarul de azi deja are de făcut față utilizatorului născut în Era Digitală. Din numărul total de utilizatori unici (839.1) care au folosit în anul 2010 serviciile bibliotecii publice, 378.1, sau 45%, sunt copii de până la 16 ani, copii care n-au cunoscut viața fără internet. Destul de mare este și procentul tineretului, dar și a altor categorii de vârstă, care au cunoscut avantajele tehnologiilor. Și atunci problema bibliotecilor este enormă. Numai cu resursele infodocumentare tradiționale nu putem convinge pe nimeni că bibliotecă este locul potrivit, unde utilizatorul poate comunica, crea, unde poate să-și organizeze, cu folos, timpul liber, unde poate primi ajutor, atunci când acesta este necesar.

Bibliotecarii trebuie să se scoale de la mesele de referință și să fie mai prezenți acolo unde pot fi de folos, să fie disponibili prin poșta electronică, conversații online, Facebook, Twitter etc.

Anul care s-a scurs ne-a demonstrat că și în

domeniul nostru sau mai ales în domeniul nostru, pot fi făcute lucruri extrem de utile, folosind tehnologiile Web 2.0, că este suficient să ai în față un computer conectat la internet ca să fii conectat cu restul lumii, să fii în centrul comunității profesionale, să fii la curent cu ce se întâmplă în domeniu, să poți interveni, cere, sugera, comunica. Iar această experiență trebuie transmisă utilizatorilor și atunci când vor ști că biblioteca poate fi locul care să-i unească cu lumea (o Lume 2.0 care nu stă să aștepte), să le deschidă noi orizonturi, vor privi cu alți ochi biblioteca și bibliotecarul.

O idee care ar trebui scoasă în evidență este că diferența dintre bibliotecile de la noi și cele de pe alte meridiane nu constă în bibliotecari, sunt mulți care vor și pot face lucruri utile, diferența constă în posibilități, în spații, dotări, echipamente. Bibliotecile care dispun de toate acestea nu rămân în urma colegilor noștri din alte părți. Pentru a scoate biblioteca pe altă traiectorie, avem nevoie de implicarea statului.

Pe data de 2 ianuarie 2011, am primit de la wordpress.com informația despre situația (statistică) a **Blogului de biblioteconomie și știința informării** în anul 2010. O evidență de invidiat! Este uluitor să vezi situația ca în palmă: număr de postări, număr de comentarii, inclusiv la fie-

care postare în parte, număr de imagini anexate, articolele mai citite, de câte ori a fost accesată o postare, de pe ce site-uri a fost făcută intrarea pe blog, ce site-uri au fost accesate de pe Blogroll sau de pe adresele indicate în postări, ce termeni au fost accesați în motoarele de căutare pentru a se ajunge la blog etc. Accesând **Site States**, pot fi văzute toate postările în ordinea descrescândă a numărului de accesări. Atâta timp salvat! Iar acest timp poate fi utilizat pentru a dezvolta noi servicii pentru utilizatori.

Pentru a reuși, a fi mai atractive, a găsi parteneri și a se lăsa găsite, bibliotecile trebuie să se facă cât mai vizibile în internet. Poate este prea dur spus, dar astăzi dacă nu ești în internet aproape că nu exiști. Recent m-a sunat directoarea unei biblioteci publice din Lituania. Căuta o bibliotecă dintr-un orașel de aproximativ 25 mii de locuitori, un potențial partener pentru un proiect european. Mi-a spus că în internet n-a găsit nimic. Motivul? Puțină informație despre bibliotecile noastre plasată în internet este doar în limba română. Am accesat site-ul lor și am constatat că au informație în trei limbi, inclusiv în limba engleză. Sigur, șansele să-i găsească cineva sunt mult mai mari. Traducătoarele online? Încă nu-și fac datoria cum trebuie. Deși sunt o soluție.

Referințe

IFLA public library service guidelines. 2nd, completely rev ed./edited by Cristine Koontz and Barbara Gubbin. 2010. 150 p.

Nordic public libraries 2.0/ Danish Agency for Libraries and Media. 2010. 112 p.

Managementul serviciilor de bibliotecă <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/pagina2.asp?id=cap11>

Managementul serviciilor pentru utilizatori în bibliotecile contemporane

http://www.kosson.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=270%3Amanagementul-serviciilor-de-diu&catid=46%3Aevenimente-in-focus&Itemid=53&lang=en

Legea Republicii Moldova cu privire la biblioteci <http://bnrm.md/web/docs/dd/nat/1/27.pdf>

<http://www.oclc.org/reports/stackup/default.htm>;

www.oclc.org/reports/stackup

Pleșu & Liiceanu – despre cărți și citit – TVR 1 - 13.02.2011

http://www.youtube.com/watch?v=njpoWRUhbQ0&feature=player_embedded#at=585

Mijloacele de recondiționare a serviciilor prestate de bibliotecile publice.

Tehnologiile Web 2.0 și serviciile Bibliotecii 2.0

Biblioteca publică este un sistem de servicii în sprijinul utilizatorului și abordează primirea și orientarea utilizatorului, formarea lui, accesul și regăsirea informației. Biblioteca modernă trebuie să ofere servicii corespunzătoare necesităților utilizatorilor și să fie interesată (prin intermediul compartimentului de marketing al produselor și serviciilor) permanent de redefinirea sarcinilor și obiectivelor bibliotecarului, astfel încât acesta să se afle „în serviciul utilizatorului”, contactul bibliotecar-utilizator având o importanță strategică în asigurarea calității produselor și serviciilor.

Serviciile bibliotecii trebuie să fie adaptate la diversele necesități ale comunităților din zonele rurale și din cele urbane¹. Activitatea din bibliotecile publice abordează atât dezvoltarea serviciilor tradiționale oferite publicului în mod obișnuit (împrumutul, consultarea de documente etc.), cât și serviciile noi pe care biblioteca le poate dezvolta odată cu introducerea noilor tehnologii bazate pe internet în activitatea și operațiunile ei zilnice, atât pentru bibliotecar, cât și pentru utilizator.

Tehnologiile informaționale contează pentru cetățeni, contribuind la modernizarea societății. Schimbările tehnologice care se produc în societate afectează toate domeniile vieții și biblioteca le face față prin diversificarea serviciilor pe care le oferă. În materie de funcții și servicii, perspectiva bibliotecii se modifică în mod esențial. Dacă până la începutul erei digitale utilizatorul era un simplu consumator de conținut, odata cu evoluția tehnologică, relația bibliotecă – utilizator devine una de parteneriat. Pentru început, biblioteca devine producător de conținut (prin paginile web produse, documentele distribuite în sistem open acces etc.), pentru ca în prezent să joace din ce în ce mai mult rolul expertului tematic (ca individ prin blogul propriu) sau chiar de bibliotecar (prin serviciile 2.0). Dacă la început biblioteca era percepută prin sintagma de resursă de aplicare a principiilor simple „caută” și „acesează”, implicit căzând în umbra marilor servicii de căutare web (Google), acum ea trebuie să fie văzută ca un nivel superior de existență a bibliotecii tradiționale în ideea de facilitator al interacțiunii și colaborării între utilizatori. Biblioteca trebuie să asigure funcții de su-

Ecaterina DMITRIC

Abstract: *Along with the evolution a new user, i.e. 2.0, the public libraries in Moldova need to pass all the stages of understanding and study of new technologies, in order to satisfy the needs and to cope with the skills of a modern user, who is their consumer, partner, critic, editor and creator.*

Web 2.0 tools have emerged as the result of the development of information technologies, and we can not develop without a change in attitude, because the role of human resources is fundamental. Library 2.0 can function only with professional librarians who are enthusiastic, willing to make changes and possess information technology skills. The services Library 2.0 offer the possibility to create a user-oriented library, and a way to satisfy users' requirements.

¹ Manifestul IFLA/UNESCO pentru biblioteca publică, 1994.

port pentru asigurarea colaborării între utilizatori prin platforme proprii (pagină web și/sau integrare cu platforme exterioare (tehnologiile Web 2.0), în scopul formării de comunități (pe specialități, interese etc.) în jurul colecțiilor gestionate. O asemenea structură de servicii adiționale servește, de fapt, drept diferențiator, îndepărtând biblioteca de sintagma de depozit de informație și motor de căutare, transformând-o în ceea ce trebuie să fie, un centru de distribuire a informației, indiferent de formă, mediu sau locație.

Care ar fi mijloacele de recondiționare a serviciilor prestate de bibliotecile publice din RM în era cunoașterii, în era tehnologiilor informaționale, în era când există posibilități gratuite ale Webului 2.0 de a plasa biblioteca în centrul utilizatorilor 2.0, în era când ai drepturi și parcă totul e permis? Cum ajungi să folosești tehnologiile Web 2.0 în bibliotecă când nu ești dotat cu echipamentul necesar? Și cum parcurgi câteva etape de la Web 1.0 la instrumentele Web 2.0, 3.0 etc.? Sunt doar câteva probleme cu care se confruntă bibliotecarii de la noi. Pașii esențiali pentru soluționarea lor ar fi:

1. Informatizarea bibliotecilor;
2. Instruirea personalului;
3. Adoptarea instrumentelor Web 2.0 adecvate.

Datele statistice² privind infomatizarea bibliotecilor în 2010 arată:

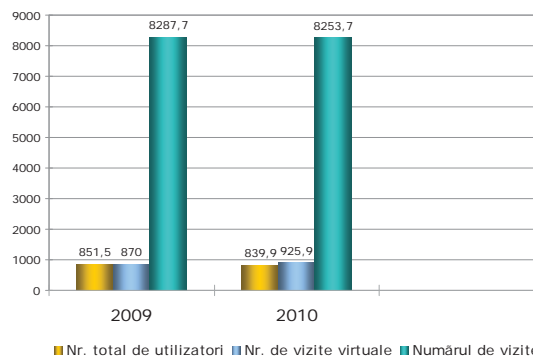
- Numărul total de biblioteci publice – 1380
- Biblioteci care dețin calculatoare – 234 (17,2 %)
- Conectate la Internet – 147 (10,8 %)
- Biblioteci care dispun de site personal – 47
- Foarte puține biblioteci dispun de catalog electronic online.

De serviciile bibliotecilor publice, în anul 2009, au beneficiat 851,5 utilizatori (Tabela 1), iar în 2010 numărul fiind de 839,1, cu 12,4 mai mic. Acest factor este influențat de evoluția tehnologiilor informaționale. Dacă e să enumerăm după raioane, atunci se constată că în aproximativ 60 % din tot sistemul de biblioteci publice al RM numărul de utilizatori este în descreștere.

Bibliotecile publice, în anul 2009, au înregistrat 8287,7 vizite, dintre care 50,6 % au fost efectuate de copii până la 16 ani, numărul de vizite virtuale fiind de 870,0. În anul 2010, numărul de vizite tradiționale este de 8253,7, dintre care 51 % ale copiilor de până la 16 ani, numărul vizitelor virtuale fiind de 925,9, cu 55,9 mai multe în comparație cu anul 2009. Menționăm faptul că din numărul total de vizite virtuale pe republică

84,7 % aparțin rețelei BM „B. P. Hasdeu”, 4,9 % Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, 8,4 % BNC „I. Creangă” și doar 2 % bibliotecilor publice din raioanele RM.

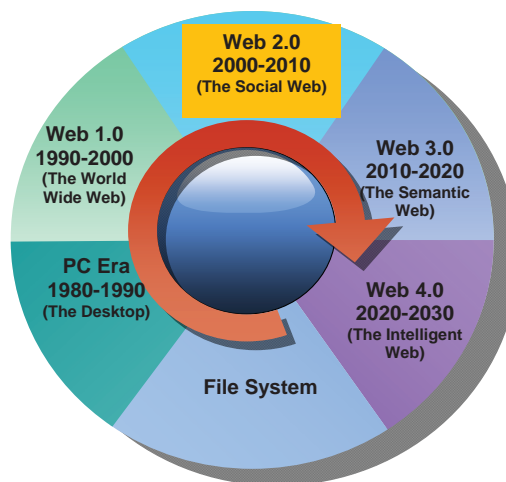
Tabela 1

Deoarece BNRM, BNC „I. Creangă” și rețeaua Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” sunt printre primele biblioteci conectate la internet, numărul de vizite virtuale aici este în creștere și aceasta demonstrează că bibliotecile publice din RM pot să se integreze în mediul 2.0.

Conform ritmului de răspândire a internetului, Republica Moldova ocupă locul al patrulea printre țările europene, această rată constituind 40%³. Evoluția utilizatorilor 2.0 în RM este posibilă și prin faptul că apar tot mai multe bloguri și tot mai mulți cetățeni și instituții care au cont pe rețele de socializare. La nivel european, media populației care nu folosește internetul este de 26%⁴.

În următoarea schemă⁵, care arată o prognoză a evoluției internetului, este vizibilă și etapa Web 3.0, webul semantic.

² Raport statistic centralizator privind activitatea bibliotecilor publice în anul 2010.

³ Internetul în Republica Moldova a devenit mai popular decât televiziunea. Disponibil: <http://totul.md/ro/expertitem/882.html> accesat la 14.07.2011.

⁴ Evoluția digitală, șansa de a asigura creșterea economică. Disponibil: <http://www.newspad.ro/Evolutia-digitala-sansa-de-a-asigura-cresterea-economica.439903.html> accesat la 14.07.2011.

⁵ Making Sense of the Semantic Web. Disponibil: http://novaspivack.typepad.com/nova_spivacks_weblog/2007/11/making-sense-of.html accesat la 14.07.2011.

Din punct de vedere științific, mijloacele de recondiționare ar însemna o cale de readucere în stare de funcționare a unui sistem, a-l repara sau

a-l renova pentru a putea fi utilizat. Tipurile de servicii de bibliotecă se clasifică în 2 categorii:

Servicii directe (față în față) / Tradiționale	Servicii indirecte (de la distanță) / Moderne
<p>Servicii informaționale</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Acces liber la toate documentele ▪ Consultarea colecțiilor în săli de lectură ▪ Împrumut la domiciliu ▪ Împrumut interbibliotecar ▪ Serviciul de referințe ▪ Activități culturale ▪ Servicii de acces (internet, baze de date, documente electronice, programe de calculator etc.) ▪ Servicii speciale <p>Servicii de informare și cercetare bibliografică</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Activitatea bibliografică și asistență informațională ▪ Realizarea de bibliografii și biobibliografii <p>Servicii de asistență și îndrumare</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Asistență și identificarea publicațiilor în cataloage și baze de date <p>Servicii culturale</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Manifestări culturale ▪ Saloane și expoziții de carte 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Catalogul electronic ▪ Site-ul bibliotecii și serviciile bibliotecii online (etapa Web 1.0) ▪ Expoziții virtuale ▪ Documente full-text (biblioteca digitală) ▪ Biblioteca 2.0 (Tehnologiile Web 2.0) ▪ OPAC 2.0

Serviciile Bibliotecii 2.0

Aplicațiile Web 2.0 nu sunt o tehnologie în sens propriu, ci mai ales o regrupare de servicii și aplicații, realizate grație dezvoltării pe Internet a numeroase instrumente aplicative. Formula Web 2.0 + Biblioteca = Biblioteca 2.0 este deja bine cunoscută și în mediul nostru încă din 2009, când tema Seminarului Național al Managerilor de Biblioteci Publice a fost „Biblioteca 2.0 – o nouă generație de biblioteci” și anul 2011 declarat anul utilizatorului (în special utilizatorului 2.0). Odată cu dezvoltarea Webului 1.0, bibliotecile s-au făcut

remarcate prin deținerea site-urilor personale, catalogului electronic, deținerea de baze de date locale sau online. Dezvoltarea Webului 2.0 oferă posibilitatea de a lărgi serviciile bibliotecii și a fi mai aproape de utilizatorii 2.0. Cele mai solicitate servicii 2.0, utilizate pentru biblioteci, sunt: wiki-urile, blogurile, rețelele de socializare, OPAC 2.0, fluxurile RSS, rețelele video și foto, Google, IM/Chat, Podcast, Marcaje, Rețele gaming (virtual word – servicii pentru bibliotecile pentru copii).

Serviciile Bibliotecii 2.0 se bazează pe următoarele idei:

Principii	Forme	Necesitate
<ul style="list-style-type: none"> • Comunicare • Conectare • Creare • Inovare • Colaborare 	<ul style="list-style-type: none"> • Biblioteca fără bariere • Biblioteca invită la participare • Organizarea serviciilor de bibliotecă axate pe utilizator • Editarea pentru toată lumea: bloguri și wiki • Managementul informației: RSS și sindicalizare de conținut • Organizarea de cunoștințe: Folksonomie • Informații la cerere: Personalizare 	<ul style="list-style-type: none"> • Pentru a satisface nevoile de informare ale începătorilor digitali • Pentru a înțelege mai bine utilizatorii 2.0 • Pentru a ține pasul cu schimbările din biblioteconomie • Pentru a inova și renova serviciile bibliotecii • Pentru a forma comunitățile de utilizatori în jurul bibliotecii • Pentru a transforma bibliotecile în domenii relevante pentru utilizatorii 2.0 • Pentru a face bibliotecile mai diversificate • Pentru a face biblioteca disponibilă oricând și oriunde • Pentru a susține principiul liberului acces la resurse de cercetare și educaționale • Pentru a ne simți bibliotecari competenți

Primele încercări de implementare a tehnologiilor Web 2.0 în bibliotecile publice din Republica Moldova

Rețeaua BM „B.P. Hasdeu” și-a propus realizarea unui plan de implementare a serviciilor bazate pe Web 2.0 și demonstrează că tinde să devină și poate fi numită Bibliotecă 2.0. Implementarea serviciilor bazate pe Web 2.0 la BM a inclus elaborarea unui program de instruire a bibliotecarilor și efectuarea lui, însoțind procesul cu postări pe blogul Echipa Hasdeu, publicarea articolelor cu tematica respectivă în revistele *BiblioPolis*, *Magazin bibliologic* ș.a., cu acordarea consultațiilor bibliotecarilor.

Conform datelor statistice din raportul de activitate al BM „B.P. Hasdeu”, rezultă că cele mai utilizate instrumente Web 2.0 în rețea sunt:

- Blogurile BM (28 la număr) cu 2 272 de postări pe parcursul anului de referință și 154 695 de vizite;
- Youtube cu 267 de videoclipuri vizualizate de 5 360 de ori;
- Flickr cu 2 915 de imagini vizualizate de 3 400 de ori.

Direcția Cercetare și Dezvoltare în Biblioteconomie a BNRM, funcțiile căreia țin de coordonarea activității bibliotecare din Republica Moldova, gestionează un blog din aprilie 2010. Blogul www.clubbibwordpress.com a fost creat pentru toată comunitatea bibliotecară din RM și oferă informații din domeniul biblioteconomiei, fiind accesat de peste 31500 ori (la 01.03.2010). Acest blog a fost conceput ca un spațiu virtual de informare și comunicare profesională și este o formă de comunicare foarte rapidă și eficientă, ținând la curent bibliotecarii cu noutățile și evenimentele breslei bibliotecare, cu mișcarea de idei în domeniu, cu practicile de calitate, aparițiile editoriale recente etc.

Site-ul <http://www.slideshare.net/cdbclub> oferă posibilitatea postării prezentărilor PowerPoint, documentelor Word și PDF, documentelor video etc. Posibilitatea de a crea o minibibliotecă de specialitate online. Acest site este gestionat, de asemenea, de către Direcția Cercetare și Dezvoltare în Biblioteconomie. O inovare de acest gen este și *Dicționarul online de terminologie standardizată în domeniul informațional, biblioteconomic și editorial* (<http://dic.andries.eu/>), autor Alla An-

drieș, specialist principal în serviciul Dezvoltare în biblioteconomie.

Bibliotecile publice din teritoriu s-au antrenat și ele în activitățile de asimilare a tehnologiilor Web 2.0 și implementare în activitatea serviciilor de bibliotecă, blogul fiind cel mai popular instrument Web 2.0, urmat de rețelele sociale. La etapa actuală în RM gestionează un blog următoarele biblioteci publice:

Biblioteca Publică Raională „M. Sadoveanu” Strășeni: <http://bibmsadoveanu.wordpress.com/>

Biblioteca Publică Raională „D. Cantemir” Ungheni: <http://bprungheni.wordpress.com/>

Biblioteca Publică Raională „M. Sadoveanu” Soroca: <http://regv.wordpress.com/>

Biblioteca Publică Bravicea, Călărași: <http://bibliotecabravicea.wordpress.com/>

Biblioteca Publică Biliceni Vechi, Sângerei: <http://bybiblioteca.wordpress.com/>

Biblioteca Publică Orășenească Ialoveni: <http://www.bibialoveni.com.md/>

Biblioteca Publică Crihana Veche, Cahul: <http://bpcrihanaveche.wordpress.com/>

Biblioteca Publică Sadova, Călărași: <http://bibsadova.wordpress.com/>

Biblioteca Publică Raională „V. Alecsandri” Telenești: <http://bpotelenesti.wordpress.com/>

Problema tehnologiilor în RM rămâne a fi o problemă majoră în ceea ce privește conectarea și oferirea serviciilor Bibliotecii 2.0 pentru utilizatori.

Odată cu evoluția unui nou utilizator, adică 2.0, bibliotecile publice din RM au nevoie să treacă toate etapele de cunoaștere a noilor tehnologii, să le conștientizeze, să le învețe, ca să ajungă la necesitățile și aptitudinile utilizatorului modern, care are rolul de consumator, partener, critic, editor, creator.

Instrumentele Web 2.0 au apărut în urma evoluției tehnologiilor informaționale și nu putem face nimic fără o schimbare în atitudine, rolul resurselor umane fiind fundamental. Biblioteca 2.0 este posibilă cu bibliotecarii profesioniști, entuziasmați, dispuși schimbărilor, cu abilități de utilizare a tehnologiilor informaționale. Serviciile Bibliotecii 2.0 oferă crearea unei biblioteci orientate spre cererea utilizatorului și o modalitate de a ajunge la cerințele lui.

Referințe bibliografice

1. *Biblioteca publică. Linii directoare IFLA/UNESCO pentru dezvoltare*. Ch.: Epigraf S.R.L., 2007. 92 p.
2. *Ghidul serviciilor oferite de bibliotecile publice din comunitățile rurale și orașele mici*. Realizat în cadrul proiectului Biblioteca publică – furnizor de servicii pentru comunitate. Proiect finanțat de Biroul Băncii Mondiale în România prin Programul de Granturi Mici, București, 2007. Disponibil: <http://ro-gateway.ro/node/318971/comfile/download/Ghid%20servicii%20BP.pdf>
3. *Cumperi ceva?* Mergi în magazinul online. Disponibil: <http://www.pcforum.ro/viewtopic.php?t=7191>
4. *Making Sense of the Semantic Web*. Disponibil: http://novaspivack.typepad.com/nova_spivacks_weblog/2007/11/making-sense-of.html
5. OSOIANU, Vera. Biblioteca 2.0 – o nouă generație de servicii bibliotecare: rezultatele Anului Bibliologic 2010. Disponibil: <http://www.slideshare.net/cdbclub/ab-2010-rezultate>
6. *Raport de activitate al BM „B.P. Hasdeu” pentru anul 2010*.
7. *Raport statistic centralizator privind activitatea bibliotecilor publice în anul 2010*.

Scrisul ca sistem supraordonat.

2. Teoria lui Ștefan Lupașcu și zeuxilogia

Aceste domenii, a căror specificitate ar fi astfel deschisă unei gândiri fecundate de psihanaliză, sunt numeroase. Problema limitelor fiecăruia e cu atât mai reductibilă, cu cât ea n-ar trebui supusă nici unei opoziții conceptuale admise. În primul rând, ar fi vorba de:

1. O psihopatologie a vieții cotidiene, în care studiul scrisului nu s-ar limita la interpretarea lui lapsus calami și ar acorda originalității acestuia mai multă atenție decât Freud însuși („Greșelile în scris de care mă ocup în momentul de față seamănă într-atât cu lapsusul din vorbire încât nu ne pot furniza nici un punct de vedere nou”, G. W., II, cap. I), ceea ce nu l-a împiedicat să pună problema juridică fundamentală a responsabilității în fața instanței psihanalizei, de pildă în legătură cu acel lapsus calami ucigaș (ibki);

2. O istorie a scrisului, domeniu imens în care până acum nu s-au făcut decât lucrări pregătitoare; oricât de admirabile ar fi, ele oferă prilejul, dincolo de descoperirile empirice, unor speculații dezlănțuite;

3. Devenirea-literară a literalului. Aici, în ciuda câtorva tentative ale lui Freud și ale unora dintre succesorii săi, o psihanaliză a literaturii care să respecte originalitatea semnificativului literar nu există încă. Faptul nu e deloc întâmplător. Până acum nu s-a făcut decât analiza semnificativului literal, adică ne-literar. Dar asemenea probleme trimit la întreaga istorie a formelor literare înseși și la tot ceea ce în ele era hărăzit să îngăduie această confuzie;

4. În sfârșit, pentru a continua să desemnăm aceste domenii după frontiere tradiționale și problematice, este vorba de ceea ce am putea numi o nouă grafologie psihanalitică, ținând seama de contribuția celor trei tipuri de cercetare pe care tocmai le-am delimitat cu oarecare aproximație. Melanie Klein deschide probabil calea în ceea ce privește formele semnelor și, chiar în grafia alfabetică, reziduurile ireductibile pictografice ale scrisului fonetic, precum și investirile la care sunt supuse gesturile, mișcările literelor, ale rândurilor și ale punctelor, elementele aparatului scriptural

Alexe RĂU,
doctor în filosofie

Abstract: *As a self phenomenology, the writing has two modes of expressing itself: from the point of view of exteriorization it is the product of the consciousness, and from the point of view of expression it is the product of the unconscious. Primordial unconscious expression had its source in divine impulses. The latter are also addressed as a kind of writing, an inner and invisible one. This system, related to time and the pulsation we create or perceive inside of us during the act of perception and performance was named zeuxilogy (from the Greek word Ζευξίλογια which means engaging. Thus zeuxilogy is the discipline of pulsations combination), a system that accurately describes our performances as creatures who are empowered to create and act, by the instrumentality of giving intentions to the pulsations, types of time. Although in the process of its genesis the writing falls under the categories of necessity, in the frame of disjunctive analogy, in its phenomenal duration the writing is a chain of causes and effects. Via the mechanism underlying its implementation, by the way it expresses the human inner world, and through it, the time, space and universe in which it is integrated, the writing is a superordinate system of signifiers. The writing forms are the parts (elements) that make up this system and express faithfully the stages of human's ontological development, of the phenomenal synchrony and diachrony, and of its creation and inner state. The writing is the system of the traces of the human spirit and the universe.*

(instrument, suprafață, substanță) etc, un text precum *Role of the school in the libidinal development of the child* (1923) indică direcția (cf. de asemenea Strachey, *Some unconscious factors in reading*), întreaga tematică a Melaniei Klein, analiza constituirii obiectelor bune și rele, a sa genealogie a moralei ar putea lămurii, dacă o urmărim cu prudență, problema arhiurmei, nu în esența ei (nu are așa ceva), ci în termeni de valorizare sau devalorizare.

Cum, de pildă, să faci să comunice, pe scena istoriei, scriitura hieroglifici (Artaud) cu ceea ce se spune în *Numere* despre femeia însetată care bea pulberea de cerneală a legii; sau, în Ezechiel, despre acel fiu al omului care își umple măruntaiele cu lesea devenită în gura lui la fel de dulce ca mierea? [1, p. 314-315].

Dar această definiție nu poate fi suficientă și dacă nu are un pandant în chiar structura ființei umane, a psihicului ei. În lumina filosofiei corpului, a ontologiei pontyene, această pereche, acest pol simetric ar trebui să se afle situat în interiorul uman. Altfel spus, dacă în contextul conceptului de corp-element-principiu interiorul face un tot întreg cu exteriorul, iar vizibilul cu invizibilul, atunci srisul ca exteriorizare trebuie să fie o vizualizare a unui alt scris care se produce în invizibil. Am putea explica acest fenomen și pe baza teoriei lui Ștefan Lupașcu despre universul psihic. În acest caz vom recurge iminent la explicarea prin metoda structurală. Organizarea sistemului nervos se întemeiază pe dialectica sistemului aferent și pe cea a sistemului eferent. Sistemul eferent, din punct de vedere neurologic, este ansamblul proceselor constitutive prin influxuri nervoase, care merg de la recep-

torii senzoriali la centrul rahidian, bulbari, cerebeloși, thalamici, hipotalamici și cerebrali. Adică, din exterior spre interior. Să remarcăm că influxul nervos pe care se pivotează vectorul aferenței, mecanismele sale neuro-chimice intracelulare și simpatice, unda de negativitate sau potențialul de leziune care îl caracterizează poate fi considerat analog cu ceea ce scrie Freud despre trasarea pistei în materia neuropsihică. Organele de simț care generează influxurile aferente se manifestă ca analizatori care disting diversitățile senzoriale, dar sunt în același timp și niște selectori. Receptorii senzoriali, ca urmare a centrilor ierarhizați, până la ariile cerebrale, în scizura lui Rolando, nu se deschid tuturor stimulilor, nu permit actualizarea sub impactul tuturor excitațiilor, indiferent de ce fel de undă sonoră, ce lungime de undă atinge centrul auditiv sau centrul vizual. Există praguri liminare [2, p. 93-95]. Prin sistemul aferent conștiința înregistrează asemănările dintre lucruri, omogenitatea. Acest fond de identitate, de continuitate, de omogenitate apare în cursul influxurilor aferente ca ceva pe care se sprijină senzațiile. Dar acest ceva se prezintă ca mai mult exterior senzației, ca dincolo de ea, în spatele ei, ca aparținând mai mult organelor de simț. În plus, omogenitatea ca atare este factorul morții, iar orice univers exterior este în sistemul aferent și dialectica sa, un potențial de leziune, o moarte potențială, iar starea T se dezchilibrează. La care psihicul va reacționa antagonic prin actualizarea eterogenității senzoriale. La amenințarea morții printr-o omogenizare ce tinde să se actualizeze, va începe actualizarea eterogenității începând de la receptori până la centri și scizura lui Rolando, adică a tot ce se

numește viață.

Vectorul influxului nervos eferent ce se declanșează prin această reacție este îndreptat din interior spre exterior. Sistemul eferent este inversul celui aferent, el reflectă deosebiriile dintre lucruri, eterogenitatea, aici manifestându-se în actu principiului lui Pauli referitor la proprietățile eterogenizante, individualizatoare ale electronului în câmpul materiei neuro-psihice. De acum influxurile eferente vor pleca din centrul interior spre organele motoare, spre placa nervoasă și mușchi. „Ele vor declanșa operațiile motrice (mișcări ale ochilor, ale gurii, brațelor, mâinilor, degetelor etc.) plecând tot de la scizura lui Rolando, pe fața adiacentă – conturul unui bărbat cu capul în jos și cu picioarele în sus, de-a lungul acestei importante scizuri, simbolizează punctele din care pleacă influxurile eferente, în față și pe celălalt versant al punctelor senzoriale, provocând senzațiile influxurilor eferente” [3, p. 99].

Toate aceste mișcări, declanșate de influxurile eferente, simple sau complexe, pun în mișcare un fel de plan motor spațio-temporal, de semipotențializare și semiactualizare în celulele nervoase centrale, în starea T. Dar acest plan, acest proiect constituie prin însăși definiția sa un dat omogen, o identitate, ca o operație care nu trebuie să varieze pentru a reuși. Acest plan se va ciocni de eterogenitatea senzorială. El va potențializa, deci, această eterogenitate pentru a-și putea actualiza omogenitatea sa. E vorba de actualizarea unei invariante față de starea sa potențială din centrul. În sistemul eferent, invarianta trebuia să se afle la capătul celălalt al structurii neuro-psihice.

În consecință, dialectica sistemului eferent – operațiile

motrice și acțiunea – este inversul operațiilor senzoriale și ale cunoașterii.

Avem, astfel, aici, un sistem care integrează într-o structură ierarhică cu vectori reversibili elementele (organele de simț, centrii periferici, scizura lui Rolando, centrii cerebrali și invers până la organele motrice), subordonat regulii imanenței și regulii variației diacronice. Un sistem cu elemente interioare și exterioare, integrate printr-un proces dialectic unitar. Scrierea internă și cea externă sunt semnificația și expresia sistemelor aferent și eferent. Elementele constitutive ale semnelor acestui scris polarizat și în același timp integrat. Scizura lui Rolando, această oglindă neuronală care inversează cele două dialectici, a avut impact și asupra scrierii. Or, sunt cunoscute în formele timpurii scrierea inversă, de la dreapta la stânga, necesitatea de a citi anumite artefacte cu elemente de scriere contra acelor ceasornicului, inversarea inițială a semnelor grafice inspirate de natură (de exemplu, aleph-ul). „Codul” acestui sistem ne dezvăluie faptul că scrierea exterioară este o reflectare a scrierii interne realizate de psihicul uman, așa încât ea este o expresie sine qua non a interiorului uman.

Scizura lui Rolando, însă, reflectarea au intrat în exercițiu pe măsura trezirii conștiinței odată cu retragerea treptată a sacralității. Drept care își face loc aici interogația despre cum se producea exteriorizarea semnelor în perioada de tranziție. Lupașcu scrie că materia neuropsihică e o structură contradictorie, ondulatorie și corpusculară, care amintește constituția datelor microfizice, a unui câmp de unde și corpusculi [4, p. 96], iar atunci când explică natura sistemelor aferent și eferent re-

curge la sintagma „lungime de undă”. Ondulatoriul, precum se știe, are și sensul de pulsatoriu. Există opinia că Spiritul absolut, Creatorul Divin al Lumii, și-a pus în aplicare codurile creațiilor sale, modulându-le prin impulsuri [5, p. 46]. În perioada de tranziție către intrarea în exercițiu a conștiinței, ființa umană se manifesta grație impulsurilor ce veneau de la Spiritul Sacru.

Ca fenomenologie a sine-lui, scrisul are două moduri de manifestare: ca exteriorizare el este produsul conștiinței, iar ca exprimare, al inconștientului. Exprimarea inconștientă primordială își avea sursa în impulsurile divine. Acestea din urmă sunt abordate și ele ca un fel de scriere, una interioară, invizibilă. Acest sistem, care ține de timp, de pulsațiile pe care le plămădim sau le percepem în interior în perioada dintre percepție și act a fost denumit zeuxilogie (de la cuvântul grecesc Ζευυλογια, care înseamnă înjugare – de aici zeuxilogie, disciplina îmbinării pulsațiilor), un sistem care descrie fidel care sunt performanțele noastre ca ființe abilitate să creeze, să acționeze, prin nemijlocită intenționare a pulsațiilor, forme de timp [6]. E o descoperire care are, zice autorul ei, datele unei întâlniri cu un limbaj necunoscut, făcut pe potriva oamenilor, pe care Dumnezeu l-a ținut în latență, ori fusese știut iar mai apoi risipit prin dispariția vreunei tradiții ezoterice. Ori, gramatica funcționarismului pulsatoric (zeuxilogia) va fi fost cunoscută și mai înainte, perpetuată prin inițiere și nu în literă scrisă, ceea ce a făcut cu puțință dispariția sa. În noul sistem pulsațiile sunt semnificate de zeuxeme (element grafic al sistemului de scriere al zeuxilogiei). Prin zeuxeme pure se caută contextul exprimării de sine și se efectuează teauriza-

rea acestei expresii. Se constituie așadar un fel de hermeneutică a expresiei sinelui, dar și a structurii etnice din care faci parte ca element. Alăturarea zeuxemelor ajunge să creeze sintaxe pulsatorice depășind organismul fenomenal cunoscut.

Ontologia zeuxilogiei pornește de la începerea lucrurilor, când totul era un continuum. Prima fază de continuum a fost nemișcarea, omogenitatea. A doua e legată de intrarea în timp, sau de „pornirea timpului”. A treia e continuumul de apogiatură. Zeuxilogia ține și de intenționalitatea interioară de a purifica timpul de spațiu.

Actualmente, zeuxilogia este gândită ca o cultură paralelă. Pentru o așezare terminologică, sunt definite patru moduri ontologice ale zeuxilogiei: poetic, de dezvoltare, suprarealist și unitativ. Gramatica zeuxilogică începe să devină obiect de cercetare și de studiu în lumea muzicii, în care purificarea timpului este o caracteristică imanentă.

Universul este pulsatoriu. Omul ca parte integrantă, ca element al Universului este și el o ființă pulsatorie, iar impulsurile subliminale care îl transgresează și stau la baza intenționalității sale interioare, atunci când sunt înregistrate în conformitate cu gramatica zeuxilogică, contribuie la dezvăluirea interiorului și la materializarea invizibilului caseinic. Protoscrierea a fost generată în mare parte de acestea.

Deși în actul genezei sale scrisul cade sub incidența categoriei de necesitate, în cadrul analogiei disjunctive, în durata sa fenomenală scrisul este un lanț de cauze și efecte. Prin mecanismul care stă la baza realizării sale, prin felul în care exprimă interiorul uman și, prin el, timpul, spațiul și universul în care este integrat, scrisul e un sistem supraordonat de semni-

ficanti. Formele scrisului sunt părțile (elementele) ce alcătuiesc acest sistem și expimă fidel etapele evoluției ontologice a omului, a diacroniei și sincroniei fenomenale, a devenirii și a stării interioare ale acestuia. Scrisul este sistemul urmelor lăsate de spiritul uman și de univers.

Referințe:

1. Derrida, Jacques. *L'écriture et la différence*. Paris: Seuil, 1967. 483 p.
2. Lupașcu, Ștefan. *Universul psihic: sfârșitul psihanalizei*. Iași: Institutul European, 2000. 255 p.
3. Supra
4. Supra
5. Aleph în fața oglinzii (2). În: *Magazin bibliologic*. Chișinău, 2003, nr. 4 p. 43-47.
6. Pogorilovschi, Andrei. O parabolă. În: *ARC: Litere. Arte*. Chișinău, 1994. nr. 3-4. p. 151-159.

Istoria apariției filigranelor și prezența lor în cărțile de proveniență străină în colecțiile serviciului Carte veche și rară al BNRM

Veronica COSOVAN

În istoria culturii, de-a lungul vremilor, a existat o tendință pentru cercetarea cărților vechi. Specialiștii dintotdeauna au fost preocupați de apariția primelor cărți și dezvoltarea tipografiilor, mai cu seamă a celor din orașele europene¹, începând cu perioada incunabilelor și până mai târziu. Atenția acordată în Europa occidentală centrelor tipografice, implicit tipografilor, se poate urmări ușor în diferite lucrări apărute de-a lungul timpului. În acest context, pot fi enumerate lucrări de mare anvergură, cum ar fi opera lui Ludwig Hain, *Repertorium Bibliographicum ad annum 1500*, Stuttgart, 1828, lucrare completată de autorii Konrad Haebler sau M. Maittaire; *Annales typographici ab artis inventae origine ad annum M.DCLXIV*, Hagae-Comitum-Amstelodami-Londini, 1719-1741; *Typenrepertorium der Wiegendrucke*, Halle, 1924. Mai aproape de anii noștri, a apărut dicționarul lui Anne Rouzet, *Dictionnaire des imprimeurs, libraires et éditeurs des XV-e et XVI-e siècles dans les limites géographiques de la Belgique actuelle*, Nieuwkoop. B. de Graaf, 1975. Cercetând sursele istorice ce cuprind activitatea, locul, perioada în care a existat o tipografie sau alta, obținem date cu referire la tirajul și cererea pieții de carte la acea vreme, precum și date despre calitatea, formatul și proveniența hârtiei care era utilizată pentru editare.

Cât privește anul de ediție, nu toate lucrările în sec. XV-XVIII erau datate sau erau datate greșit în mod intenționat, pentru a duce în eroare cenzura aspră de la acea vreme. Multe ediții care au rezistat timpurilor au suferit unele daune, cum ar fi distrugerea foii de titlu, pe care, de regulă, se imprimă datele despre locul și anul ediției. Ca ajutor la identificarea anului de publicare, în așa cazuri, este studierea filigranelor.

Filigranul este marca transparentă a producătorului de hârtie imprimată în structura hârtiei, în timpul procesului de fabricație. Noțiunea de filigran e constituită din 2 cuvinte latine: *filum* – ață și *granum* – grăunte, care pune în evidență finețea și sensul ornamentului aplicat în filigran.

Abstract: *A watermark is a translucent design impressed on paper during manufacture and visible when the paper is held to the light. The word watermark is composed of two Latin words: filum – thread and granum – grains, which emphasize the finesse of the watermark ornament. At first the information and documents on watermarks and the history of paper was accumulated by paleography. The filigranology as an auxiliary science of the history science emerged in the late nineteenth – early twentieth centuries. It studied the paper watermarks in order to determine their origin, the date of manufacture, quality and paper format. Filigranology helps paleography, bibliology and philology to locate, date and authenticate ancient documents. Filigranology also deals with the history of paper and the factories that produced it. That is why, the synonym of the word filigree is papermark or watermark.*

¹ În Europa, pentru prima dată a fost pus începutul editării cărților de către Johann Gutenberg din Mainz în 1440-1450.

Inițial materiale cu referire la filigrane și istoria hârtiei se acumulau cu studiile din domeniul paleografiei².

Filigranologia, ca știință auxiliară a istoriei, s-a conturat la sfârșitul secolului XIX-începutul secolului XX, studiază mărcile de hârtie pentru a le stabili proveniența, data fabricării, calitatea și formatul hârtiei. Filigranologia vine în ajutorul paleografiei, bibliologiei și filologiei pentru localizarea, datarea și verificarea autenticității documentelor vechi. În sfera de cercetare a filigranologiei intră, de asemenea, și istoricul hârtiei și al fabricilor care o produceau. De aici vine și sinonimul filigranului de marcă de hârtie sau marcă de apă³.

Primele lucrări în domeniul filigranologiei aparțin italianului Aurelio Zonghi și ale germanului Ernst Kirchner. S-a remarcat în ramura respectivă și cercetătorul elvețian Charles-Moïse Briquet, care a publicat, în 1907, monumentală lucrare *Les Filigranes: dictionnaire historique des marques du papier*. Nu pot fi trecuți cu vederea nici specialiștii ruși: N.P. Lihacev, I. Laptsev, K.Ia. Tromonin ș.a. Pe teritoriul românesc, printre primii care s-au afirmat în acest domeniu a fost Bogdan Petriceicu Hasdeu, care, în lucrarea sa *Cuvinte din bătrâni*, editată la București în 1878⁴, a inclus 32 de documente vechi, cu reproducerea a 23 filigrane de pe hârtia lor.

Filigranele apar la sfârșitul sec. XIII și este o invenție pur europeană întâlnită pe hârtia fabricată în exclusivitate în Europa. Pe hârtia de proveniență orientală filigranele lipsesc. Primul filigran atestat documentar datează cu anul 1282 și reprezintă o simplă cruce. Acest element este vizibil cu ajutorul tehnicii speciale, dar și privind în zăre la hârtie.

Producătorii de hârtie utilizau filigranele drept semn distinctiv pentru a diferenția producția proprie de cea a concurenților. Mărcile de hârtie erau necesare și consumatorilor, în cazul dat tipografilor, deoarece cu ajutorul filigranelor se diferențiau formatul și calitatea hârtiei.

Multe filigrane sunt însoțite de litere sau reprezintă litere, cuvinte, abrevieri – acestea nu sunt altceva decât inițialele numelor fabricanților de hârtie. Regula dată a fost instituită în baza hotărârii judecătorești din 1567 emisă în Franța, hotărâre care în 1582 a fost sancționată de Henri al III-lea din dinastia Valois, rege al Franței între 1574-1589 și rege al Poloniei între 1573 și 1574 cu titlul de Henric de Valois.

În cadrul serviciului Carte veche și rară, an de an, ne ocupăm de valorificarea documentelor existente în fond, proces care finalizează prin realizarea cataloagelor de colecții. Actualmente se studiază istoria, apariția și varietatea filigranelor pe cărțile vechi prezente în fondurile serviciului. Procesul de cercetare a demarat cu examinarea

documentelor din colecția “Cărți vechi în limbi străine editate până la 1725”. În urma examinării cu atenție a documentelor, am constatat că hârtia care a fost utilizată este de diferită proveniență: hârtie italiană, franceză, olandeză, germană și poloneză. Studiind lucrarea lui Charles Briquet, am observat că unele mori de hârtie din diferite țări europene au împrumutat adeseori filigrane una de la alta, adaptându-le în conformitate cu caracteristicile statale respective. Hârtia de proveniență italiană avea imprimată ca marcă foarfeca, căinele, inorogul, capul de taur, coroana. De altfel, Italia a fost prima țară care a pus în circulație filigranele în orașul Fabriano. Hârtia cu filigranul foarfecă a fost intens folosită în secolul al XV-lea. Numai între anii 1437-1513 se cunosc 66 de variante ale mărcii respective. Lucrarea cu asemenea filigran, din serviciul Carte veche și rară, datează cu anul 1551 și se intitulează *Categoriile lui Aristotel*, fiind editată la Veneția.

În sec. al XIV-lea, Italia era cel mai important exportator de hârtie în toată Europa. Principala cale de distribuție era flota comercială dislocată în orașul Genua. În acest oraș aspirau să ajungă majoritatea comercianților europeni și nu numai. După datele cronicarului venețian Martin da Canale, spre sfârșitul sec. al XV-lea, Franța a reușit să retragă câteva din piețele de desfacere Italiei, anume în această perioadă începe să se răspândească, cu o iuțeală nemaipomenită, hârtia de proveniență franceză, încât reușește să marginalizeze hârtia italiană pe piața de realizare europeană. Cea mai veche fabrică de hârtie era amplasată lângă orașul Troyes din regiunea Champagne. Multiplele modele ale mărcilor de hârtie franceză au specificul lor. Cele mai des întâlnite filigrane franceze sunt: Cerbul – reprezenta emblema lui Carol al VI-lea (1380-1422), Strugurele de poamă – a cunoscut o variație uimitor de mare; fiind împrumutat de la italieni. Același lucru îl putem afirma și despre filigranul floare de crin, care a circulat peste 100 de ani în diferite forme. În dependență de forma acestui filigran se clasifica și calitatea hârtiei.

Floarea de crin = Fleur de lis este simbolul heraldic al Franței din cele mai vechi timpuri.

² Atestat ca termen în 1708.

³ Primele mori funcționau cu ajutorul apei, de obicei apa provenea din râuri pe malurile cărora erau amplasate morile.

⁴ Lucrare depistată în fondurile Bibliotecii Științifice Centrale a Academiei de Științe a RM.

Potrivit istoricului francez Georges Duby, cele trei frunze reprezintă clasele sociale medievale: cei care au lucrat, cei care au luptat și cei care s-au rugat.

În sec. al XVII-lea, în Olanda, era la mare căutare hârtia franceză, mai ales pentru a tipări edițiile de lux. Drept mărturie poate servi scrisoarea renumitului tipograf Daniel Elzevir, din 1662, în care vorbește despre hârtia franceză ca fiind cea mai calitativă din câte a văzut dânsul la acea vreme. Serviciul Carte veche și rară deține o ediție elzeviriană, editată la Amsterdam în 1746. Filigranul acestei cărți reprezintă un strugure de poamă pe scut cu o coroană și o cruce. Cea mai veche variantă cu strugure de poamă a fost identificată de Ch. Briquet, care a dat-o cu anul 1420, cea mai modernă cu anul 1784. Printre cele mai rar întâlnite filigrane franceze se numără și mărcile fabricanților de hârtie Edmon Denise, Jaques Lebe, Jean Martin, Picars, cărora le-a fost consacrat un studiu aparte de renumiții filigranologi Midoux și J.H. Stoppelaar. O mare parte din filigranele franceze au ca bază ornamente de origine italiană. De exemplu, filigranul „două chei încrucișate” a fost depistat prima dată în Italia și simboliza cheile sf. apostol Petru. Însă Stoppelaar a identificat pe documentele franceze o altă redare a acestui filigran, cheile fiind plasate paralel. Varianta dată este considerată de proveniență franceză.

Identică este și istoria apariției și circulației filigranului „urcior”, care a apărut în Italia în primul pătrar al secolului XIV, însă în cea de-a doua jumătate a secolului XV a fost însușită de fabricanții francezi și utilizată de ei până la sfârșitul secolului XVII. Acest filigran este redat în două moduri: cu o toartă și cu două toarte. Prima variantă apare mai devreme, în schimb cea de-a doua e utilizată începând cu secolul XV și circulă până în a doua jumătate a secolului XVII.

Hârtia franceză a fost folosită și de tipografia ruși și polonezi. Cu toate că Rusia deținea mori de hârtie, cea mai renumită tipografie rusească la acea vreme, tipografia Sinodală (1553), prefera să cumpere hârtie de proveniență străină, mai cu seamă franceză, pentru editarea lucrărilor. De sub teascurile acestei tipografii au ieșit circa 500 de titluri de carte, majoritatea de cult, printre care *Apostolul* și *Ceasovnicul* lui Ivan Fiodorov.

Apariția morilor de hârtie în Germania datează cu anul 1324 în Ravensburg – centru comercial comun al Italiei și Germaniei, datorită relațiilor diplomatice dintre aceste țări. Baden este un alt oraș german în care a fost descoperită a doua ca vechime moară de hârtie (1356). Printre angajații respectivei mori erau și italieni. Se consideră că anume ei au introdus ca filigran „capul de taur”, întâlnit des pe edițiile italiene, însă a fost adaptat cu mici deosebiri de germani. Pentru hârtia de proveniență germană e caracteristic filigranul „porc sălbatic”. Anume acest animal este cel

mai des întâlnit pe stemele multor orașe precum Schweidnitz, Eberbach, Eberstadt ș.a. Filigranul cu stema orașului Basel⁵ a fost utilizat în teritoriul plasat de-a lungul râului Rin, de la începutul secolului XVI până în secolul XIX. Modelul utilizat reprezintă o stilizare a părții superioare a toiagului episcopal.

Polonia a început să producă hârtie în a doua jumătate a sec. XVI. Un studiu aparte în ceea ce privește filigranele acestei țări a fost făcut de filigranologul rus Tromonin. Caracteristic mărcilor de carte poloneze sunt stemele familiilor de nobili. Această constatare i-a pus pe gânduri pe mai mulți specialiști. Unii cred că membrii familiilor respective doar au comandat publicarea anumitor ediții, dar n-au fost întemeietori de mori de hârtie.

Olanda, în decurs de câteva decenii, a utilizat hârtia fabricată în Franța și Italia, fapt constatat documentar de Stoppelaar. Întemeierea morilor de hârtie începe în sec. al XVI-lea, însă abia în sec. XVII (1650) olandezilor le reușește să se integreze pe piața de desfacere europeană. Acest fapt s-a datorat situației economice și politice nestabile din Franța. Filigranele olandeze ca formă nu sunt variate. Printre cele mai cunoscute sunt: „Stema orașului Amsterdam” și „Pro Patria”, ambele reprezentând o compoziție foarte compusă. Hârtia cu stema orașului Amsterdam pentru prima dată a fost atestată cu anul 1630, circulând până în anul 1808. Important în determinarea anului apariției acestui filigran o au literele care însoțesc imaginea, indicând astfel familia fabricantului sau comerciantului de hârtie. Rareori specialiștii atrag atenția la prezența coroanei deasupra scutului și la numărul de cruci de pe coroană. „Pro Patria” o reprezintă pe zeița Atena cu sceptor în mână alături de un leu cu sabie (stema olandeză), fiind împrejmuțată de un gard. Ambele filigrane au fost împrumutate de producătorii ruși, care le-au schimbat simbolistica. Dacă în varianta olandeză leul e reprodus cu fața spre gard, ceea ce înseamnă că stă la straja hotarelor, alegoric reprezentate de gard, atunci în varianta rusă leul stă cu fața spre zeiță, care e redată în mai multe variante. Pe documentele din cadrul serviciului nostru a fost depistată varianta olandeză.

Este interesantă istoria apariției filigranului „cap de clovn”. Se consideră că pentru prima dată acesta a fost utilizat în Anglia, însă, după abdicarea monarhiei în 1645, revoluționarul englez Cromwell a ordonat tuturor producătorilor de hârtie ca în loc de coroană să fie aplicat ca marcă capul de clovn.

În Evul Mediu, pentru producătorii și consumatorii de hârtie filigranul era un indiciu al formatului, calității și valorii estetice a hârtiei. Cumpărătorii erau la curent cu mărcile de hârtie existente și de aceea procurau tipul concret de hârtie. De exemplu, pe hârtia cu filigranul crinul

⁵ important centru cultural din Elveția, unde, în 1516, marele cărturar și umanist olandez Erasmus a făcut prima traducere a Noului Testament în limba latină.

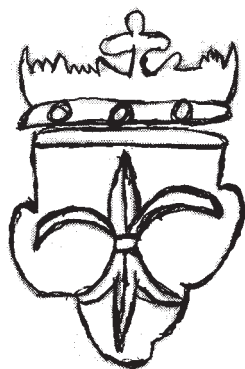
heraldic erau editate documentele de importanță statală, oficiale. Pentru lucrările destinate oamenilor de rând se folosea hârtia cu filigranul „cap de clovn”, însă o scrisoare scrisă pe astfel de hârtie se considera o insultă la adresa celui vizat. Mesajele de dragoste erau scrise pe hârtie cu filigranul german „All monde papier”, ce reprezenta o doamnă cu mâna întinsă în care ține un trandafir, iar alături stă un cavaler cu un pocal în mână. Marinarilor le era plăcut să primească scrisori pe hârtie cu ancoră și corabie.

Astăzi sunt cunoscute sute de mii tipuri de filigrane. Pentru a determina apartenența, producătorul, moara de hârtie, meșterul și perioada în care au apărut, savanții le supun unei analize minuțioase comparându-le cu exemplele din cataloagele deja existente. Astfel, se determină cu

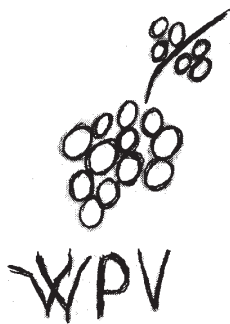
aproximație anul de ediție al lucrării. E știut că stocurile de hârtie nu se rețineau mult în depozite, maxim 8-10 ani. Există și tipuri de hârtie fără filigrane, în acest caz specialiștii se orientează după intervalul dintre verjeuri, liniile ce sunt perpendiculare față de cotorul cărții, vizibile, ca și filigranele, privind foaia în zare. Din 1330 până la sfârșitul sec. XIV, hârtia avea 5 verjeuri cu patru intervale, sec. XV – 8 verjeuri, sec. XVI – 12 verjeuri. De aici putem trage următoarea concluzie: cu cât distanța dintre verjeuri e mai mare, cu atât cartea este mai veche.

La moment, în cadrul serviciului nostru, au fost cercetate circa 200 de documente vechi. În anexa ce urmează sunt redată doar câteva exemple de filigrane întâlnite cel mai des.

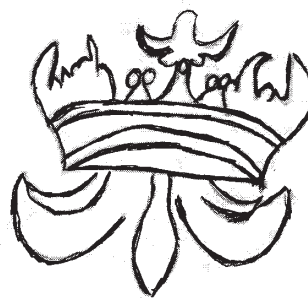
Anexă

1

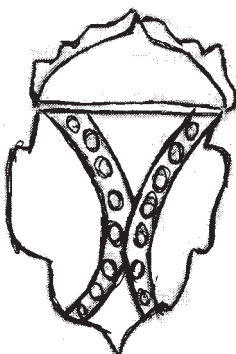
2

3

4

5

6

7

8

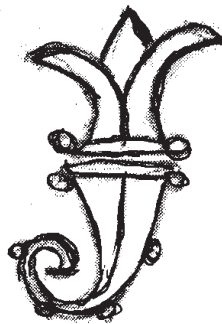
9

10

11

12

13

14

1. Filigran pe hârtie franceză „Crinul heraldic pe scut cu coroană” depistat în lucrarea *Миняя месяца май*. Москва: Московский Печатный Двор, 1645.

2. Filigran francez „Strugure de poamă” depistat în lucrările *Voyages Célèbres...*, t. 2, Amsterdam, 1727 și *Les histoires d'Herodote*, Ryer-Pares, 1645.

3. Filigran francez cu elemente „Crinul heraldic încoronat” depistat în lucrarea elzviriană *Antiqve musicae...*, vol. 1, Amsterdam, Elzevir Ludovic, 1652.

4. Filigran „Trifoiul”, apartenență neidentificată, depistat în lucrarea *Lettres sur les Matieres du temps*, pars 1-3, Amsterdam, 1688.

5. Filigran de origine poloneză depistat în lucrarea *Acta eruditorum...*, Leipsik, 1694 (primul jurnal științific european).

6. Filigran „Figură de om”, apartenență neidentificată, depistat în lucrarea *Practicorum observatorum...*, Salisburg, 1687.

7. Filigran „Stema orașului Amsterdam”, de origine olandeză, depistat în lucrările *Codex Canonum...*, Paris, 1687 și *Magazin für die neue Historie und Geographie angelegt* de Friedrich

Büsching, Halle, 1782, pe paginile căreia pentru prima dată a fost publicată lucrarea lui D. Canteмир *Descrierea Moldovei* în limba germană.

8. Filigranul olandez „Pro Patria” depistat, de asemenea, în lucrarea *Magazin für die neue Historie und Geographie angelegt* de Friedrich Büsching, Halle, 1782.

9. Filigran pe hârtie franceză „Urcior cu o toartă” depistat în lucrarea *Миняя месяца январь*. Москва, Московский Печатный Двор, 1664.

10. Filigranul olandez „Cap de clovn” depistat în lucrarea *Les histoires d'Herodote*, Paris, 1663.

11. Filigran „Ancora”, origine neidentificată, depistat în lucrarea *Ceasoslov mare...* a lui Mihail Strelbițki, Dubăsari, 1794.

12. Filigran „Stema orașului Balle” de origine germană, depistat în lucrarea *Theatri humanae Vitae...*, vol. 5, s. I., s. a.

13. Filigranul „Foarfeca” de origine italiană, depistat în lucrarea *Categoriile lui Aristotel*, Veneția, 1551, scrisă în limba greacă.

14. Filigran neidentificat „Biserica” depistat în lucrarea elzviriană *Stephani Byzantini...*, Lugduni, 1694.

Bibliografie

1. BRIQUET, Charle-Moise. *Les Filigranes: Dictionnaire Historique des Marques du Papier*. Volumes I-IV. Leipzig: Hiersemann, 1923, XXIV, 2313 p. [Versiune on-line].
2. HEITZ, Paul. *Les filigranes des papiers contenus dans les incunables strasbourgeois de la Bibliothèque impériale de Strasbourg*. S.l., 1903. 34 p.
3. ГРОЗДАНОВИЋ-ПАЈИЋ, Мирослава. *Рукописне књиге манастира високи Дечани. Књига друга: Водени знаци и датирање*. Београд, 1995, XXVI. 202 p.
4. КЛЕПНИКОВ, С.А. *Филиграны на бумаге русского производства XVIII – начала XX века*. Москва: Наука, 1978. 238 p.
5. LAUCEVICIUS, E. *Popierius Lietuvoje XV-XVIII a.* Vilnius: Mintis, 1967. 287 p.
6. МАЦЮК, О.Я. *Папір та філіграні на українських землях (XVI - початок XX ст.)*. Київ: Наукова Думка, 1974. 293 p.

ÎNDRĂGOSTIT DE CHIȘINĂU, IUBIND PE CHIȘINĂUIENI

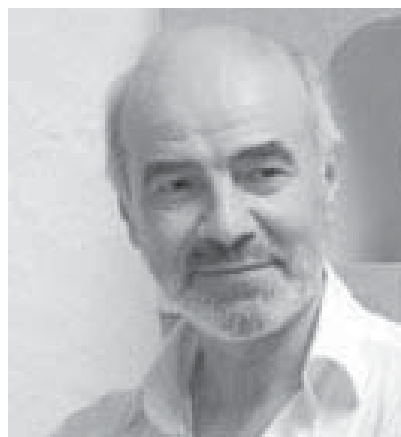
Ion Teodorescu-Sion (1882, Ianca, jud. Brăila – 1939, București), unul dintre marii artiști români, a avut o contribuție deosebită la salvarea Școlii de Arte Frumoase din Chișinău. În 1921, când pentru prima oară artiștii basarabeni au fost invitați să participe la saloanele oficiale din București, Ion Teodorescu-Sion a văzut lucrarea lui Alexandru Plămădeală *Disperarea*. Profund impresionat, el a întrebat pe doi bărbați ce stăteau în preajma lucrării și care, după părerea lui, erau niște hamali, cine este autorul lucrării. Unul dintre ei a răspuns: „Eu”.

Alexandru Plămădeală nu arăta ca un artist în viziunea pictorului bucureștean, dar prietenia lor s-a înfiripat pe loc și a durat până la moarte. Această prietenie a scos de multe ori din impas Școala de Arte Frumoase din Chișinău. De câte ori încerca Ministerul Culturii și Cultelor, ori Primăria Chișinău să atenteze la spațiul școlii, la finanțare, la suveranitatea instituției, Ion Teodorescu-Sion, pe atunci funcționar de stat, intervenea prompt și într-un fel sau altul își ajuta prietenul, care era prieten al școlii, astfel ajutând și școala.

În memoriile Olgăi Plămădeală mai multe pagini îi sunt dedicate. În momente tensionate, când părea că nimeni și nimic nu mai poate salva

Iurie COLESNIC

Abstract: *Ion Teodorescu-Sion (1882, Ianca, Braila County - 1939, Bucharest), one of the major Romanian artists, had a special contribution to the saving of the School of Fine Arts in Chisinau. He had a close relationship with Bessarabia. He often came to Chisinau, always visiting the School of Belle Arte, which he valued much. He was interested in the progress of each talented student, held lectures about art, and offered students valuable advice. Thanks to his personal intervention, the School of Belle Arte in Chisinau received a ministerial annual grant, thus being able to function properly.*

școala, intervenea I. Teodorescu-Sion: „...autoritățile au cerut de la toți funcționarii instituțiilor de stat să jure credință României, aceasta se referea și la profesorii Școlii de Arte Frumoase. Este cunoscut faptul că în România regală erau eliberați din serviciu toți basarabenii care nu depuneau acest jurământ. Așa s-a întâmplat și la Școală.

Peste câteva zile, în cabinetul lui A.M. Plămădeală a apărut un român năsos, oarecare Simionescu, și a declarat că este numit director al Școlii de Arte Frumoase. El a prezentat ordinul de numire în calitate de director și ordinul primăriei de transmitere urgentă a tuturor actelor instituției. După aceea, Simionescu a declarat că tot personalul școlii va fi concediat și va aduce de la Iași profesori români, care-l vor ajuta să formeze la Chișinău o școală cu adevărat românească. Vorbind acestea, el rotea într-una degetul arătător sub nasul lui Alexandru Mihailovici. Plămădeală s-a înfuriat și l-a expulzat din incintă. Preîntâmpinând toți colaboratorii «despre pericolul apărut», el a încuiat școala și a plecat la București. Acolo a povestit lui Sion tot ce s-a întâmplat și împreună au mers la ministru. Sion a raportat cu indignare că absolvenții Școlii de Arte din Iași, care nu s-au remarcat ca artiști plastici, «nuliți» și «impositori», își fac de cap la Chișinău și vor să arunce în stradă pe toți profesorii Școlii de Arte Frumoase.

În cele din urmă, ministrul a dictat o scrisoare adresată primarului de Chișinău, ca primăria să nu se amestece în treburile de învățământ ale Școlii de Artă și cu atât mai mult să-și asume răspunderea de-a selecta cadrele pedagogice după bunul său plac. Același mesaj a fost transmis Ministerului de Interne, în a cărui subordine se afla Primăria Chișinău. În consecință, tot personalul școlii a rămas la locurile lor, dar instituția a fost trecută din categoria celor de stat la categoria celor care primesc doar subsidii din partea statului...

În anul 1926, această frumoasă prietenie a dat Școlii de Artă din Chișinău posibilități financiare nebănuite. I. Teodorescu-Sion, care comunica mult cu A. Plămădeală, pe când acesta se afla la București, unde se turna în bronz monumentul lui Ștefan cel Mare, a reușit să obțină sporirea finanțării din partea statului și, în felul acesta, au

început să fie salarizați profesorii ciclurilor teoretice și chiar studenții să primească burse.

I. Teodorescu-Sion s-a atașat definitiv de Basarabia, când s-a căsătorit cu basarabeanca Elena Evreinov, elevă a Școlii de Arte din Chișinău. Fiind un spirit vesel, inventiv, câteodată pășea chiar peste limitele bunului-simț. Alexandru Plămădeală plecase într-o excursie la Paris, lăsând acasă mama bolnavă, dar având ferma înțelegere ca, dacă situația se înrăutățește, să i se dea o telegramă cu un conținut adecvat: „Mama se simte rău”. Ion Teodorescu-Sion, sosind la Chișinău și negăsindu-și prietenul, a aflat această parolă și a dat o telegramă la Paris, făcându-l pe Plămădeală să nu-și mai termine excursia. Dar asemenea lucruri la oameni de asemenea calibru sunt de iertat. Plămădeală în mai multe rânduri a executat câteva portrete ale lui Teodorescu-Sion. Moartea ilustrului pictor l-a amărât profund, fiindcă, în atmosfera românească înainte de război, pentru Alexandru Plămădeală această prietenie valora cât o rază de lumină pură. Destinul a făcut ca peste un an să dispară și Plămădeală.

Olga Plămădeală a publicat un necrolog în revista *Viața Basarabiei* (1939, nr. 5, p. 74), din care desprindem un regret sincer: „Cu Basarabia Teodorescu-Sion era strâns legat. Venea des la Chișinău, vizitând întotdeauna Școala de Belle Arte, pe care o prețuia mult. Se interesa îndeaproape de progresul fiecărui elev talentat și ținea conferințe despre artă, dând elevilor o comoară întreagă de sfaturi și îndrumări. Grație intervențiilor sale personale, Școala de Belle Arte din Chișinău primea anual o subvenție ministerială, încât a putut funcționa în condiții optime...

Fig. 1. Teodorescu-Sion și Plămădeală.

...Prin moartea lui Teodorescu-Sion, tineretul nostru artistic a pierdut un mare prieten și protector”.

UN SALVATOR AL ȘCOLII DE ARTE FRUMOASE DIN CHIȘINĂU

Poeții mari au vocația de a fi și funcționari excelenți, cum au fost, de exemplu, Eminescu – bibliotecar, Alecsandri – ministru de externe, Goga – diplomat ș.a.

Poetul Ion Minulescu n-a fost o excepție. În virtutea funcțiilor pe care le deținea la Ministerul Culturii, a fost implicat direct în procesul de salvare de la dispariție a Școlii de Arte Frumoase din Chișinău. În acest sens, ne-am putea aminti de unele momente din acea perioadă, deoarece memoria atinge lucrurile și ele învie, iar evenimentele capătă parcă mișcarea de odinioară și timpul, ca prin miracol, se scurge nu înainte, ci înapoi.

Din acea derulare a amintirilor vom reține o serie scurtă de momente, care au vărsat mai multă lumină asupra a două mari personalități – Ion Minulescu (6.I.1881 – 11.IV.1944, poet, prozator și dramaturg) și Alexandru Plămădeală (9.X.1888 – 15.VI.1940, sculptor și pictor).

Au avut norocul să se întâlnească în Chișinăul mic și lăncezit din anii interbelici. Și dacă unele nuanțe ale memorabilelor întâlniri au și pălit, apoi ceea ce s-a păstrat neatins capătă astăzi corole de mit...

Iurie COLESNIC

Abstract: *Ion Minulescu was for many years the leader of the Arts Department of the Ministry of Culture. It had to know all the artists and the art schools which existed at that time. He knew very well the School of Arts in Chisinau, also known as Plamadeala's School of Fine Arts. The fame of that educational institution was twice as great. The inspector of the Ministry of Culture, a wonderful painter Ion Teodorescu-Sion proposed in the 20s to reform the Academy of Arts in Bucharest following the model of that educational establishment. He came to this conclusion after visiting the modest school. His proposal aroused great stir in the capital and caused enough trouble to its director Alexandru Plămădeală. Its opponents proposed even to liquidate the school that was, in their opinion, a hotbed of Bolshevism. The Romanian security also agreed to this, and provided evidence.*

Without taking into account the praise and criticism the school continued to exist. The ministry, surprised by such vitality, decided in 1931 to include it in the list of schools subsidized by the state. To do this, Ion Minulescu came to Chisinau. His mission was to transfer the School of Arts Hall from under the direction of the town hall under the direction of the Ministry of Culture. The problem was quite complicated. But because of his great reputation even the bureaucracy became more lenient.

Ion Minulescu a condus mai mulți ani Direcția de Arte a Ministerului Culturii. Era în obligațiile lui să cunoască artiștii și școlile de artă, care activau pe atunci. Școala de Arte din Chișinău, cunoscută și sub numele de Școala de Arte Plastice a lui Plămădeală, nu era pentru el o necunoscută. Faima acestui așezământ de învățământ era dublă. Inspectorul din Ministerul Culturii și tot el minunatul pictor Ion Teodorescu-Sion a propus în anii '20 ca Academia de Arte din București să fie reformată după modelul acestei școli. Aceasta era concluzia lui făcută în urma inspectării modestului așezământ de învățământ. Propunerea a stârnit mare valvă în capitală și a generat destule neplăceri directorului Alexandru Plămădeală. Adversarii lansează chiar ideea lichidării școlii, care, de fapt, li se părea un focar al bolșevismului.

Siguranța română era de aceeași părere și, din când în când, aducea dovezi la acest capitol, ceea ce era, de fapt, reversul medaliei...

Fără să țină cont de laude, fără să țină cont de critică, școala, scripuiind anumite surse, continua să existe. Ministerul, mirat de o asemenea vitalitate, hotărăște în 1931 s-o înscrie în rândul școlilor subsidiate de stat. Pentru a face acest lucru, la Chișinău a sosit Ion Minulescu. Misiunea lui era de a trece Școala de Arte din subordinea primăriei în subordinea Ministerului Culturii. Problema era destul de complicată. Dar în fața unei vedete literare de primă-mărime chiar și birocrăția s-a făcut mai indulgentă.

Cu atât mai mult că nici poetul nu era dintre persoanele care să dea indicații și să aștepte ca ele să fie discutate... Primăria a acceptat toate condițiile puse, și-a luat obligația să subvenționeze parțial școala și s-o asigure cu carbuni pentru iarnă. Problemele pentru a căror rezolvare Plămădeală ar fi cheltuit luni sau poate chiar ani de zile, s-au limpezit în câteva clipe.

Era și firesc ca un asemenea mag să fie invitat în atelierul sculptorului, pus în capul mesei și tratat ca un oaspete foarte drag. Cât timp au discutat, Plămădeală s-a folosit de prilej și i-a trecut profilul pe hârtie, iar de pe hârtie l-a trecut pe os, obținând în felul acesta o miniatură excepțională. Olga Plămădeală, soția sculptorului și martora acestei întâlniri, a caracterizat lucrarea în cauză drept una dintre cele mai bune de acest gen.

Plămădeală, care însușise modelul de comportare a demnitarilor de mare calibru, folosește momentul pozării în scopul său și, făcând o reclamă deosebită, obține de la Minulescu promisiunea că două absolvente ale școlii din Chișinău își vor continua studiile în Belgia. Poetul și-a onorat cuvântul dat: două absolvente, respectiv Claudia Cobizeva și Elisaveta Ivanovskaia, plecând în străinătate aveau în buzunar subvențiile Ministerului Culturii. Ivanovskaia s-a căsătorit și a rămas să locuiască în Bel-

gia, iar Claudia Cobizeva s-a întors și a atins un înalt nivel profesionist, lucrând în tihnitul Chișinău.

Miniatura pe care Minulescu o luase cu sine la București a avut și ea parte de o soartă deosebită. Olga Plămădeală scrie în memoriile sale că scriitorul, fiind la un congres în Anglia, la Londra, a cedat insistențelor unui colecționar și i-a vândut lucrarea.

În 1991 am vizitat casa maestrului din București. Fiica lui, Mioara Minulescu, și-a amintit că în casa lor se vorbea despre Plămădeală, se vorbea despre Basarabia. Mi-a prezentat câteva miniaturi cioplite în os, executate cu măiestrie, dar cea pe care aș fi dorit s-o văd neapărat lipsea...

În 1933, Ion Minulescu vizitează și inspectează din nou Școala de Arte din Chișinău. Ministrul Aurel Vlad îi dă misiunea de inchiizitor, poruncindu-i să închidă școala. Motivul oficial era lipsa de fonduri financiare. Motivul neoficial îl constituiau rapoartele Siguranței.

Necazul lui Plămădeală nu avea margini. Rodul muncii lui de ani de zile trebuia să piară într-o singură clipă. Indispus la culme, el arde o injurătră. Soția lui scrie: „Alexandru Mihailovici n-a putut face nimic mai bun decât să injure pe ministru și a făcut-o atât de virtuos, încât l-a entuziasmat pe Minulescu, care se dădea în vânt după expresii originale. Îi era și lui ciudă pe ministru că l-a trimis într-o deplasare atât de dificilă”. Chibzuind câteva zile, el găsește de cuviință să-i spună directorului următoarele cuvinte: „Ei vor să facă din mine călăul acestei școli, n-o să le reușească. Eu o să trec școala în subordinea primăriei, iar mai departe veți exista cum vă va duce capul.”

Minulescu s-a ținut de cuvânt și de data aceasta. Școala lui Plămădeală a supraviețuit datorită subsidiilor locale.

S-au păstrat câteva fotografii din acea vreme. Cei ce pozează sunt triști și indispuși. Așa era culoarea epocii, în care prevala motivul nesiguranței... (Iurie Colesnic, *Mitologia amintirii*, în *Sfatul Țării*, nr. 220-224, anul 1992)

Despre aflarea lui Ion Minulescu la Chișinău foarte emoționant mărturisește scriitorul Dominte Timonu, în cartea sa *Scara din umbre și lumină* (Chișinău, 2008), unde-i dedică un medalion literar, intitulat *Ion Minulescu*, din care spicuim o secvență:

„...L-am cunoscut acum trezeci și doi de ani, venind în zilele de sărbătoare cu alți mânuitori ai condeiului și declamându-și versurile încovoiate de șale ori mișcându-se greoi pe scena urbei noastre, întocmai ca în:

«Un bătrân și o bătrână –
Două jucării stricate –
Merg ținându-se de mână».

L-am admirat apoi în fața unui pahar cu vin chihlimbariu, aducând laude binecuvântatei licori de pe dealurile din împrejurimi, ori întrecându-se în duelări epigramistice cu ceilalți condeieri. L-am însoțit în peregrinările lui pe străduțele înguste și potolite ale bătrânei urbe, pe care le străbăteam cu pas domol, vorovind despre multe și mărunte. Pe vremea aceea, Ion Minulescu era director general în Ministerul Artelor, dar nu lăsa să se observe, să se întrevadă cât de cât «directorul» sau «maestrul». Îl călăuzeam pe ulițele înguste și potolite ceasuri întregi, dându-i câte o explicație despre obiceiul oamenilor din părțile acestea, ori cerându-i câte un sfat din tainele meșteșugului, așa cum socoteam că-i șade bine unui învățacel ca mine în ale scrisului...”

Manifesto per la lettura

MANIFESTO PER LA LETTURA

PERCHÉ?

Questo documento nasce dall'attività e dalle riflessioni che un **gruppo di insegnanti, bibliotecari, editori, librai e rappresentanti di associazioni e istituzioni** hanno svolto negli ultimi anni nell'**Associazione Presidi del libro e nell'Associazione Forum del libro**.

Vogliamo richiamare l'attenzione sull'**importanza e sull'urgenza di alcune iniziative concrete e nello stesso tempo significative per la promozione della lettura**. Non pensiamo certo di condensare in poche pagine una politica della lettura, ma vorremmo che si cominciasse bene. Per questo a chi leggerà il manifesto chiediamo, oltre alla firma anche suggerimenti e proposte.

LA LETTURA: UNA RISORSA PER L'ITALIA

L'Italia condivide con Grecia e Portogallo un triste primato europeo: il più basso indice di consumi culturali. Dai musei ai teatri, dai giornali ai libri fino al computer e a Internet, gli italiani – stregati dalla televisione e dal cellulare – si distinguono per difetto. Non c'è da stupirsi che il Paese sia risucchiato da un alto tasso di analfabetismo di ritorno. Non ci si può neanche meravigliare che ne risenta lo sviluppo sociale ed economico del Paese. Le politiche pubbliche messe in opera fin qui non hanno brillato né per qualità né per quantità degli interventi. Istruzione, formazione e ricerca sono da sempre nei programmi elettorali di (quasi) tutti i partiti, ma poi... c'è sempre qualcosa di più urgente. Se si considera la politica per la lettura, la situazione è ancor più grave: in molti casi... non se ne parla neppure! Negli ultimi anni si è costituito un Istituto per il Libro e poi, al cambio di governo, un Centro Nazionale del Libro, ma – almeno fino ad oggi – alle due sigle non ha corrisposto un'azione

significativa. Lo scenario muta quando si considerano gli interventi in sede locale: alcune Regioni e alcuni Comuni hanno cercato di promuovere interventi efficaci e originali (ad esempio nel settore delle biblioteche), ma quasi mai coordinati tra loro e questi esempi non sono stati imitati. Il tema della promozione della lettura è presente anche in alcuni documenti delle associazioni di categoria dei librai e degli editori oltre che degli insegnanti e dei bibliotecari, ma è mancato un confronto serio tra i diversi punti di vista, in particolare di coloro che operano in una logica di servizio pubblico e di quelli che si muovono all'interno del mercato. Nel 2001 nasce in Puglia il movimento dei **Presidi del libro**, che subito dopo si diffonde in altre regioni. L'idea che lo muove è semplice: riunire gruppi di lettori, nelle città grandi e piccole, che mettano in comune la passione per i libri e che facciano rete tra loro per sostenersi sia nei rapporti con le istituzioni locali sia con le case editrici e i mezzi di comunicazione. I Presidi, dopo tre anni di attività organizzano nel 2004, a Bari, il primo **Forum del libro e della lettura "Passaparola"** e invitano i protagonisti di alcune delle più rilevanti esperienze di promozione della lettura a confrontarle. Per la prima volta si incontrano bibliotecari e librai, animatori di festival e insegnanti, editori e responsabili di associazioni culturali, imprenditori e banchieri, esperti e rappresentanti di esperienze straniere. L'incontro sviluppa uno straordinario moltiplicatore di energie e rivela – come scrive Umberto Eco dopo il Forum – “una geografia di splendide invenzioni”, che va avanti e ottiene risultati, nonostante tutte le difficoltà sopra descritte. A questa Italia si sono rivolte e si rivolgono le parole dei Presidenti della Repubblica Carlo Azeglio Ciampi e Giorgio Napolitano durante gli incontri del 2004, del 2005 e del 2006 a Bari e, del 2007, a Cagliari.

È dall'insieme di queste considerazioni e di queste esperienze, sommariamente richiamate, che matura la "simpatia e la sintonia" tra diverse persone che operano nel mondo del libro e che si ritrovano nell'**Associazione Forum del libro** istituita nel 2006.

Al centro ci sono alcune idee semplici su come promuovere la lettura in maniera efficace e innovativa.

Ad esempio:

1. Promuovere la lettura dei libri è una leva formidabile per l'innovazione e lo sviluppo economico e sociale del Paese.

È stata la considerazione comune al centro dei lavori del secondo Forum di "Passaparola", anche attraverso le testimonianze di illustri studiosi come Enzo Cipolletta, Giuseppe De Rita, Tullio De Mauro. La correlazione tra gli indici di lettura dei libri e quelli dello sviluppo sociale ed economico è fortissima sia confrontando paesi diversi sia all'interno delle diverse aree geografiche italiane. La questione del libro si configura quindi come una **grande questione civile nazionale**.

2. Esistono in Italia straordinarie esperienze di promozione della lettura, che possono essere validi esempi per una politica efficace.

Non c'è bisogno solo di interventi dall'alto, spesso improvvisati e dispendiosi. Ci si può invece ispirare a concreti casi di successo, sia all'estero (in particolare in alcuni paesi europei) sia in Italia. Alcune delle migliori esperienze di promozione della lettura si trovano in provincia e a volte in piccole realtà (molte di queste si sono presentate negli ultimi quattro anni al Forum della lettura Passaparola da noi organizzato). Piuttosto che investire grandi cifre in campagne pubblicitarie per la lettura, sarebbe di grande interesse utilizzare queste esperienze come moltiplicatori, attraverso la opportuna valorizzazione e messa in rete.

3. Per raggiungere i non lettori occorre trasformare in profondità la cultura e il modo di operare dei 'professionisti' del libro.

Una delle cause di lontananza di molti

italiani dalla pratica della lettura, a partire dagli anni della scuola, è l'atteggiamento elitario ed esclusivista di chi ritiene di possedere "la cultura" e dunque la chiave per la vera conoscenza del mondo. Un'efficace promozione della lettura ha come presupposto una radicale "autoriforma" di coloro che ne dovrebbero essere i protagonisti e che, invece, per molti versi si considerano, come ha scritto Daniel Pennac, più "guardiens" che "passeurs" del sapere. Come cambiare? Anche in questo caso ci sono esperienze rivelatrici di come bibliotecari, insegnanti, librai, editori si possano rimettere in gioco e trasformare per rendersi capaci di attrarre al libro e alla lettura molti che ne avevano diffidenza.

CHE FARE?

Occorre porsi alcuni obiettivi generali e concreti al tempo stesso. Occorre incidere in modo diretto sui fronti più rilevanti: sulle persone e nei luoghi.

Innanzitutto le **persone** da formare alla promozione della lettura: **bibliotecari e insegnanti**.

In particolare agli insegnanti va offerto supporto alla lettura a voce alta, offrendo loro l'aggiornamento bibliografico necessario, facilitando la frequentazione di biblioteche e librerie specializzate, consentendo la consultazione delle riviste di settore e del web, in generale favorendo il confronto con le più avanzate esperienze europee. Poi, nei **luoghi**.

In biblioteca

Sul modello di realtà già esistenti, in Italia e all'estero, vanno trasformate le biblioteche in centri culturali aperti alla città, in luoghi sociali e di incontro, oltre che di conservazione e di studio. Questo vale sia per le biblioteche pubbliche – da sempre trascurate in Italia rispetto ai Paesi del Nord Europa – sia per le biblioteche scolastiche, che devono essere modernizzate e potenziate per diventare luoghi di socializzazione non solo per gli studenti ma per tutto il territorio circostante. Una biblioteca aperta alla città che coniuga cultura e innovazione potrebbe essere sostenuta attivamente dalle forze economiche della città: Associazione

Industriali, Camera di Commercio, singole banche e imprese attente e interessate allo sviluppo del loro territorio.

In libreria

La libreria è – insieme alle scuole e alle biblioteche – un fattore essenziale nella diffusione della lettura.

La riduzione delle librerie indipendenti è una tendenza in atto in tutti i Paesi occidentali, che comporta rischi di riduzione della pluralità di titoli in offerta. Occorre creare forme di incentivo per le librerie commisurate anche alla loro capacità di mantenere un'ampia offerta di titoli e di svolgere un'adeguata azione di promozione della lettura. Va anche incentivata l'apertura di nuove librerie. È necessaria una legge sul libro, come quella che esiste in Francia, che dia regole certe per gli operatori e per i lettori-acquirenti.

A scuola

La scuola gioca un ruolo centrale nella creazione e nella formazione dei giovani lettori. Potenziare i progetti lettura e, soprattutto, dedicare un tempo costante alla lettura in aula in tutti gli ordini di scuola, dalla scuola dell'infanzia alla scuola secondaria superiore, è ancora oggi obiettivo da raggiungere. Occorre potenziare in ogni modo le biblioteche scolastiche, riconfigurando i locali che le ospitano e potenziando il patrimonio bibliografico esistente. Insomma, riportandole ad essere un luogo di affezione alla lettura e di apprendimento della metodologia della ricerca. Parallelamente è necessario lanciare un piano di formazione e di sensibilizzazione dei docenti per portarli a conoscenza delle esperienze migliori già attive nel settore.

In città

L'esperienza conferma che un'efficace politica di promozione della lettura non può limitarsi ai luoghi deputati, come la scuola o le biblioteche. Ogni volta che l'incontro con il libro avviene in luoghi insoliti e tipici della vita quotidiana, gli si accostano molte più persone, con risultati straordinari. Si potrebbe promuovere assieme all'Associazione Nazionale dei Comuni Ita-

liani un'iniziativa che porti in tutte le città italiane, un grande tendone di libri nella piazza principale, con libri venduti dai librai ma anche prestati dai bibliotecari e scambiati con il sistema del bookcrossing. Nella stessa categoria di esperienze interessanti e replicabili c'è quella di "un libro, una città", sperimentata per due anni a Mantova, con distribuzione simultanea e gratuita di un libro fuori diritti a decine di migliaia di cittadini.

I libri in televisione

In Italia il rapporto tra libri e televisione è spesso visto in maniera conflittuale da chi si occupa di promozione della lettura. Non è così: se nelle case non c'è solo la televisione, la convivenza con i libri può essere di reciproco aiuto. Così come già fanno i giornali attraverso le pagine della cultura o gli inserti speciali o la radio attraverso le trasmissioni dedicate, anche la TV potrebbe diventare un ottimo "detonatore" per la promozione della lettura. Andando ben oltre le trasmissioni già esistenti (validissime, ma, spesso, in fascia oraria di bassi ascolti), bisognerebbe pensare a una progettazione specifica, da mandare in onda in fasce orarie di ampio ascolto, capace di trasformare la TV in uno strumento di comunicazione che sappia davvero fare da tramite tra la produzione editoriale e la società civile. Una prima proposta possibile potrebbe essere, per esempio, quella di inserire nei Tg del servizio pubblico uno spazio ai libri legandolo alle notizie del giorno si otterrebbe di certo un benefico effetto facendo percepire il libro come una componente essenziale per capire e vivere meglio il nostro tempo.

CON CHI?

Dall'alleanza tra tutte le figure portatrici di diverse competenze del mondo del libro può nascere una politica della lettura che sia dalla parte del futuro. La possibilità di scegliere e leggere un libro, trovandolo in casa o in libreria o in biblioteca o altrove è un fattore di libertà. È una battaglia di libertà quella che ha per obiettivo la moltiplicazione delle occasioni di incontro con il libro e in particolare con

il maggior numero possibile di libri diversi. Per realizzare questo obiettivo non basta l'azione di una singola categoria di operatori, perché inevitabilmente si adotterà un solo punto di vista e non sarà quello più rilevante. Che è quello del lettore, effettivo e potenziale: solo il suo, infatti, ha rilievo generale e nazionale e può costituire il punto di partenza per una strategia complessiva della promozione della lettura, che attivi risorse pubbliche ma anche private per raggiungere lo scopo. Solo un'alleanza tra bi-

bliotecari e insegnanti, editori e librai (insieme a tutte le persone sensibili alla lettura che operano nella società civile e nelle istituzioni) dispone delle risorse, organizzative e intellettuali, per porre la sfida in maniera efficace alla classe dirigente italiana. Per coinvolgere in un lavoro comune le persone di buona volontà che hanno o possono scoprire l'utilità economica e sociale del leggere, la civiltà del leggere, il buon governo che può derivare dal leggere.

Five laws of library science

Dr. S. R. RANGANATHAN

THE FIRST LAW

THE first law of Library Science, like the first law of any other science, embodies an elemental truth. In fact, it is so self-evident that one may be inclined to say that it is trivial. But, that is an invariable characteristic of all first laws. Take, for example, the first Upanishadic law of conduct (*Satyam Vada*—speak the truth), or the first law of motion.

The first law of Library Science is: BOOKS ARE FOR USE. No one will question the correctness of this law. But, in actual practice, the story is different. The law is seldom borne in mind by library authorities. “We may, examine the history of any aspect of library practice and we shall find ample evidence of a deplorable neglect of this law.

Let us take, in the first place, the way in which books were kept in the fifteenth and sixteenth centuries. It was not uncommon in those days to have books actually chained to the shelves. The hooks were fitted with brass - frames and rings, which were tied to iron chains, whose other ends were safely fastened

to the shelves. Such chained hooks could not migrate from the shelves beyond the length of the chain. Their freedom was confined to the sphere determined by their chains. Certainly, such chaining was more conducive to the preservation than to the use of the books. In fact, libraries were then regarded, not as organisations for furthering the USE of books, but as institutions for preserving them.

It may be of interest to reflect for a while on this elaborate process of preservation. What must have been the purpose of such preservation? It is difficult to think of any purpose except that of preserving for the use of posterity. No doubt, it is a healthy, or at any rate, an unavoidable trait of human nature, that we think of our children—of our posterity—and that we are even prepared to deny ourselves many things, in order to hand them over unimpaired to posterity. But an inevitable deduction emanates from this practice. Even as we are anxious to hand over our books to posterity, every succeeding generation may be actuated by an exactly similar altruistic motive and in consequence books may have to be for ever in chains and may never be released for use. This aspect of the question seems to have escaped notice for a long time and, BOOKS ABE FOE PRESERVATION’ had usurped the place of , BOOKS ARE FOR USE’.

This tendency to hoard books must have originated at a time when books were rare and difficult to produce. Before the invention of printing, it took years to copy a book. It is said that the copying of the *Mahabharatia* was work for a whole life- time. Under such conditions, there was justification for forgetting that BOOKS ARE FOR USE and for overdoing the act of preserving them. But this tendency appears to have unfortunately developed into a regular instinct, as a result of long practice.

Although the situation was thoroughly altered by the invention of printing, it took centuries to overcome this long-inherited habit. The first step was to declare an amnesty for the books and set them free from their chains. But, even after they were unchained and were permitted to be taken out for use and handled by readers, there was not, for a long time, a generous recognition, on the part of those that maintained and managed libraries, of the right of readers to an unhampered use of books. The restrictions that were placed in the way of books being freely used were many and it is only in recent years that a vigorous movement seems to have set in to eliminate all such handicaps. Such a movement has by no means become universal as yet. There are several countries—and our land seems to have a fair claim to be classed with them—which are still hardly affected by this new movement.

I have heard of a Professor in a College, who ruled over his department for nearly a quarter of a century. The pursuit of his subject slowly narrowed the range of his vision and he became mechanically minded. Trivial details began to loom large for him. Hence he came to attend personally to the meticulous discharge of every item of routine, from the opening of the doors and windows to the periodical emptying of waste-paper baskets. He was given to getting into a rage if everything was not in its place. Unfortunately, under the force of this inherited tendency, he came to regard the shelves rather than the hands of readers as the proper place for books. The assistants, whose advance in their cadre depended on the good will of the Professor, would rather forego the use of books than run the risk of exciting his rage by drawing the books from the shelves. The students of the first year course, who alone were strangers to his idiosyncrasies, would occasionally ask for the books of the departmental library. He used to dispose of them with this dilemma: "Have you followed the class lectures? If so, you do not want these books". "Were you unable to follow the class lectures? If so, - you cannot profit by reading these books." The senior students would not

approach him at all, since they had had painful experiences of the futility of such attempts. The result was that, when he retired at long last, his successor had to cut open the pages of several of the books bequeathed to him. In some cases, it was even found that it was not worth while to waste time in cutting them open, since they had gone entirely out of date and had to be discarded. Would such a professorial career have been possible if the College had acted on the law—, BOOKS AEE FOR USE'?

The extraordinary strength and inexorability of this inherited-tendency which stands between the books and their users, is brought out by the case of another Professor—this time a Professor of Philosophy. The Professor was a philosopher not only by profession but also by practice and temperament. He was also one of those that felt an urge for social service. One form of social service that our Professor of Philosophy decided to render was to give a chance for his neighbours to become learned. To this end, he used to invest most of his savings in books. When he had made up a good collection, he built a nice little reading hut to house the books. He used to spend most of his spare time in this reading hut, so that he may serve out the books personally. He was, however, very disappointed at the ultimate indifference of his neighbours. So, one day he took an enthusiastic librarian-friend of his to his reading hut to take his advice. On his way he was waxing eloquent over the excellent books he had bought for the library, the depressing indifference of the people of his locality to the use of books and so on. The conversation that ensued as soon as they entered the charming but desolate reading hut threw a flood of light on the persistence of the long-inherited preserving instinct which could smother even the sincere resolve and the good intentions of an honest philosopher.

"Where are your books, my friend?"

"All these ten almirahs are full of them. I spent a hundred rupees on each of these almirahs. I had them specially made, etc., etc., etc."

“But, my dear Professor, why have you lined their lovely transparent glass doors with these ugly sheets of brown paper?”

“You don’t know how these visitors bother me. If I don’t stick up this brown paper, they look at the books through the glass door. They ask for this book and that and I have to pull out all the books.”

Poor vanquished philosopher! Comment is needless.

“While such things are common with us in the twentieth century, we have only to go a century back to find the iron sway of this hoarding instinct over American Libraries. T. W. Koch of the Northwestern University records a significant but typical story¹ of a librarian of Harvard. The Harvard University Librarian “once completed an inventory of the library and was seen crossing the yard with a particularly happy smile”. When he was asked the reason for his exceptionally pleasant mood, he exclaimed with pride “All the books are in excepting two. Agassiz has those and I am going after them”.

On the other hand a modern librarian, who has faith in the law that ‘BOOKS ARE FOR USE, is happy only when his readers make his shelves constantly empty. It is not the books that go out that worry him. It is the stay-at-home volumes that perplex and depress him. He too, will constantly cross the yard to meet his Agassizes. But he will go to them, not to snatch away the books they are using, but to distribute the new arrivals that need to be introduced to them as rapidly as possible.

The different stages by which the force of the law, “BOOKS ARE FOR USE,” worked out the gradual removal of the restrictions induced by the aforesaid inherited instinct may be summarised as follows:—The chains were first removed and sold as old iron; but access was limited to the chosen few. Then those that could pay were allowed the use of the books. Then came the further step of making them free to all, but only for use in the premises

of the library. Then, lending to the favoured few; then, to all who paid the fee; and at last, lending free to all. Perhaps we are just reaching this stage in our land. But this was by no means the end elsewhere, where the first law had been familiar sufficiently long to lay bare all the implications embedded deep in its bosom. In such places, aggressive methods, which have made other enterprises successful, came to be employed to push forward the use of books. Then branch libraries were opened in the larger cities in order, to provide a fair collection of books and an inviting reading room within a few minutes’ walk from each home. Then books were sent out for a nominal fee to those who could not conveniently come after them. The latest is that boxes of books are sent free to the homes of those that would offer to get them introduced in their neighbourhood. What further triumph is in store for the first law, it is difficult to guess. But as stated by J. P. Quincy, one is tempted to adapt a well-known Celtic paradox by saying that a public library is as good as a private one and, for the effective study of books, has decided advantages over it.¹

LIBRARY LOCATION

The location of a library may, in general, be taken as an index of the degree of faith that the authorities of the library have in the law, BOOKS ARE FOR USE. When I happened to visit a municipal town in the south, the city fathers of the place invited me for a discussion about building a library for the town. The question of site turned up at a very early stage. Practically all of them suggested a place on the outskirts of the town. One of their reasons for suggesting such a remote site was that there was too much dust in the centre and that the books would be spoiled. Another reason adduced was that, otherwise, “all sorts of fellows” would get into the library. It never struck them that the function of the library was to make “all sorts of fellows” use its books and that the dust problem should not be allowed to drive away

(1) KOCH (Theodore Wesley): *On University Libraries*, page 27.

(1) JANZOW (Laura M.): *The Library Without the Walls*, page 19.

the library beyond the zone of accessibility and usefulness. On the other hand, they were shocked to hear me suggest a site on the bazaar street running through the heart of the town. I had to cite the example of several of the cities of the West and expound elaborately the gospel of library organisation before they would concede that there was at least something to be said in favour of my suggestion.

In a Kellett Hall lecture of not long ago—before the bus service came into being—a talented speaker humorously fixed the co-ordinates of one of our big libraries as follows:—”Find a place in the city which is at least a mile from any tram-line or any railway station, which has not even a rickshaw-stand within a radius of half a mile, which has the nearest college or students’ hostel at a distance of three miles. There, is perhaps only one place in the city answering such a description and that is the place chosen for our library.” And yet nobody grumbled; because a library was regarded more as an ornament to the city than as an institution whose primary function was to spread the use of books.

On the other hand, in all western cities which have a living faith in the First Law of Library Science, and which vote for and maintain libraries, because they are anxious that books should be used, the main library is usually housed in the centre of the city—at a place to which most of the citizens will be obliged to go daily on some business or other. It also works through several branches and delivery stations in different parts of the city, so that distance may not stand in the way of the free and full use of books. Dublin, for example, has *five* such district libraries for her population of 3,24,000. Even thrifty Edinburgh, with its population of 4,20,000, has already established seven branch libraries. Manchester has found the need for thirty branches to get her books fully used by her people, who number 7,44,000. Birmingham with her population of 9,19,000, does not find her twenty-four branch libraries adequate to spread the use of her books. Toronto, which has only a population of 5,50,000, has already established fifteen branches and intends to

build more of them. Cleveland, which is the home of about eight hundred thousand people, distributes her book collection through 25 branches and 108 delivery stations, while 46 branches and 275 delivery stations are found too inadequate for the 3,000,000 people of Chicago.

Once the idea that ‘BOOKS ARE FOR USE’ is firmly established, once the libraries realise that their existence is justified only by the extent to which their books are used by readers, there will be no difference of opinion about their location. A location, such as the one described by our Kellett Hall lecturer, would never be thought of. A shrewd shopkeeper, who wants his wares to sell, puts up his shop in the *Sannidhi* of a popular temple. A coffee-house owner, who wants his business to thrive, establishes his *cafe* near a big students’ hostel like the Victoria Hostel. A betel-vendor, keen on his daily turn-over, pitches his tent opposite to a big and popular hotel. So also a library which is keen about its books being fully used will plant itself in Conversely, the *Sanni dhi* of no popular temple is without a shop and the vicinity of all Victoria hostels invariably gets studded with coffee-hotels and betel-shops. The same is the case with libraries. Wherever people habitually congregate, that is a potential site for a library. An extreme but a happy illustration of this deduction from the First Law of Library Science is afforded by the “Garden Library” of Lisbon.¹

Lisbon, the capital of Portugal, built on Seven Hills like our Tiruppati and comparable to our Madura in size and population, has gained a unique place in the library world. A Portuguese proverb claims “Who has not seen Lisbon has not seen a thing of beauty”.² Whether such a claim is valid or not, Lisbon has certainly excelled all other cities in her unique Garden Library which is certainly a thing of beauty.

On the flank of one of its Seven Hills, over-

(1) *Wilson Bulletin*, Volume 4> page 65.

(2) RECLXJS (Elisee): *Universal Geography*, edited by E. G. 3Saven8tein, V. I, p. 484.

looking the blue surface of the Tagus, there is a sunny little public garden with a marble basin in the centre round which flowers riot in rainbow tints and children shout and run in joyous ecstasy.

At the far end, there is a giant Cedar-Tree spreading like an umbrella defying sun and rain. Inside its intense shadow deep silence prevails; and you find a line of chairs encircling an enchanting collection of volumes in a lovely bookcase. Students in their flowing cloaks, workmen white with lime-dust, raw rustics with timid and listless eyes, office and shop employees munching their-lunch, soldiers, printers, electricians, sailors and dock-hands, all share the contents of this unique Library, unhampered by any formality but aided by the nimble, sweetfaced Librarian who flutters from end to end with her beaming smiles.

“Who conceived this idea? It was a private Educational Society known as the “Free University”. Hoping to foster a love of reading among all classes, the Free University founded this Garden Library, supplying the books and the furniture. The Lisbon city-fathers, who were themselves believers in the First Law of Library Science, warmly approved of this venture and lent the services of a Librarian.

There are only less than a 1,000 volumes but they are changed from time to time. They have a little of everything—Classics, Living Authors, Travels, History, Electricity, Chemistry, Shorthand, Book-keeping, Building, Smithy, Navigation and so on. And these are eagerly sought by all the visitors to the Garden. The Library is open daily from 10 to 6. Statistics show that during the first year there were no less than 25,000 readers using this Library. May the shadow of the ancient cedar in the public garden of the city of the Seven Hills never grow less! May it long provide shelter for this patriotic enterprise, in the service of the gospel, ‘BOOKS ARE FOR USE’!. In schools and colleges also, the location of their libraries may be taken as a reliable index of the degree of faith which the authorities have in the law, ‘BOOKS ARE FOR USE’. The evolution of ideas regarding

the location and the size of school and college libraries has been closely parallel to the gradual growth of the belief in that law. In a school, which I knew intimately, the library consisted of a few hundred books made up mostly of specimen copies of text-books given away by the teachers of the school as not worth private appropriation. These few hundreds of books were carefully locked up in a wooden bookcase, which was itself locked in a room, ten feet square, and ventilated by a single small window. But the tragic feature of it was that the headmaster invariably held his classes—including his innumerable special classes—in the hall leading to that room, almost blocking the entrance to it. Those that know the mortal dread in which headmasters were held in such schools, twenty-five or thirty years ago, will realise what this meant for the books of the library. For those who do not know, it may be said that the appearance of the headmaster’s figure at the street-corner was enough to make a group of schoolboys, playing at marbles in the evening sun, fly for their life and take shelter in the darkest corners of the kitchens of the nearest houses, where their timid tell-tale eyes and ways would make the mothers exclaims the headmaster going to the temple?’ Hardly any of the boys would dare to come out of his hole, until the greatest dare-devil among them made bold to peep out stealthily and announce, in a cheering tone, that the line was clear. With this information, it may be easy to realise how effective such a location for the school library should have been in preventing the library books from being used. Certainly, that school did not believe, in those days, that ‘BOOKS WERE FOR USE’ and that school was by no means an exception.

Not long ago, the Principal of a big college invited a librarian to pay a visit to his college library and to suggest some improvements. He gladly went. He was received with great kindness and taken through a maze of narrow, dark, ill-ventilated rooms or corridors, which had almirahs along the walls. When the other end was nearing, he asked the Principal where

his library was and when he would take him to it. To his surprise he was told that they had all along been passing only through the library. Wondering at this queer provision, in a college, of a place for the boys to play hide and seek during their lunch-interval, the librarian asked the Principal why such an unhappy situation was selected for the College library. The prompt and innocent reply of the Principal was, "These rooms are unfit for anything else and they have to be put to some sort of use." Would such a naive reply have come forward, if the First Law of Library Science had any hold on the authorities of that college?

What now prevails in our schools and colleges obtained some sixty or seventy years ago in the schools and colleges of the West. Speaking at the dedication of the Library of the Colorado College, in March 1894, Mr. Harper, the first President of the Chicago University, said 'A quarter of a century ago, the library in most of our institutions, even the oldest, was scarcely large enough ... to deserve the name of library.. I know of a college, having an enrolment of one hundred and fifty students. ..and yet in a room *ten* by twelve having the name of library has not two hundred and fifty volumes ... So far as it had location, it was the place to which the Professor was accustomed to make his way occasionally, the student never. The place, seldom frequented, was some out of the way room which could serve no other purpose'¹. Almost the very words of the Principal mentioned in the last paragraph!

But all this changed, the moment the First Law of Library Science came to establish itself in the minds of people. At present, several of the colleges in the West, which believe that 'BOOKS ARE FOR USE' and feel that one of their primary duties is to develop the book-habit in their undergraduates, assign their very best room for library purposes. Not only do they give their best room, they allot quite a number of such rooms for the library. At least in one college of the West, whose "books were placed in corridors, cellars and attics"

(1) HARPER (William Bainy).: *The Trend of Higher Education*, pp. 120-121.

till this law weighed with it, the floor area of the libraries of the college is now nearly half the floor area of the whole college. To quote Harper again", To day the chief building of a college, the building in which is taken greatest pride, is the library. With the stack for storage purposes, the reading-room for reference books, the offices of delivery, the rooms for seminar purposes, it is the center of the institutional activity...A greater change from the old can hardly be conceived. The time is near when the student will do little of his work in the study; he must be in the midst of books. As the scholar, though having thousands of volumes in his own library, must find his way to the great libraries of the Old World when he wishes to do the work of highest character, so the University student, though having hundreds of volumes in his own room, must do his work in the library of the institution. His table must be where, without a moment's delay, without the mediation of a zealous librarian, who perhaps thinks more of the book than of its use, he may place his hand upon that one of ten or twenty thousand books which he desires to use...That factor of our college and University work, the library, fifty years ago almost unknown, to-day already the center of the institution's intellectual activity, half a century hence will, by absorbing all else, have become the institution itself."¹

Library Hours

The influence of the law 'BOOKS ARE FOR USE' has been no less profound on the Library Hours. So long as the inherited notion about preservation had the upper hand and the concept .

'BOOKS ARE FOR USE' had not fully asserted itself, the library was more often closed than kept open. Perhaps it was more frequently opened for the book-worms to be chased out and the books to be dusted than for the readers to enter or for the books to be issued for use. The registers of books borrowed for the decade 1730-40 from the Bodleian library of Oxford are said to show that only rarely were

(1)-HYAKER (William Rainy): *The Trend of Higher Education*, pp. 121-125.

more than one or two books issued in a day. Sometimes a whole week is said to have passed over without a single entry being made. An interesting memento said to be preserved by that library dates from 1806. Finding the library closed, a scholar, angry with disappointment, affixed to the door of the library a scrap of paper containing words which the Muse of Greece supplied him with for the relief of his feelings:—"Woe unto you who have taken the key of knowledge I Ye enter not yourself and hinder those who come". In his *Story of the University of Edinburgh*, Sir Alexander Grant deplures how, in the early nineteenth century, the hours of the University Library restricted the facilities afforded to the students for making rise of the library. Books might be taken out only during two hours on two days of the week. According to Koch, the library of the Amherst College was open, in 1850, only once a week from one to three in the after noon. The students of the Princeton University could use its library only for one hour twice a week, while their contemporaries at Missouri were allowed only one hour for two weeks. In the Columbia college, which was started in 1859, for many years, "freshmen and sophomores were allowed to visit the library only once a month to gaze at the backs of books, the juniors were taken there once a week by a tutor who gave verbal information about the contents of the books, but only seniors... could draw from the library during one hour on Wednesday afternoons".

If the library hours were, till late in the last century, of such small magnitude in the land of libraries, one can easily imagine the conditions that obtain at present in our school and college libraries, of course, wherever they exist! The practice of one big college may serve as an illustration. Theoretically, it has 'two issue-days' per week. But, let not the occurrence of the word 'day' by any means mislead one to multiply the 'two, by twenty-four or even by twelve to arrive at the number of library hours per week. In practice, the professor-in-charge, whose displeasure no discreet boy would dare incur, had conveniently interpreted the "two issue-days" as two quarter-hours. One might

wonder what takes place in the library during the remaining hours of the week. Well, the books enjoy their eternal undisturbed repose behind locked doors, in a dark, closed room. Another of our libraries experimented for a long time with its hours. Those people in its locality, who were literate enough to use its books, had their office-hours between 11 A.M. and 5 P.M. on week-days. Saturdays and Sundays were usually holidays with them. During such days, they were accustomed to devote the morning hours to social visits, household-purchases, and such other weekend business. After the luxury of a late meal, and a midday nap, they would find themselves fit for study or for a serious visit to the library only in the after-noon. The hours finally arrived at by the library, after its endless experiments and investigations, fitted in with this habit of its *clientele* in an ideally wrong way. It actually decided to keep itself open between 10 A.M. and 5 P.M. on week-days and from 7 A.M. to 2 P.M. on Saturdays and Sundays. Can a more effective decision be imagined for a place where the First Law of Library Science was almost a heresy? In another place, when the authorities of a library were solemnly discussing ways and means to meet a great increase in the issue of books, a veritable Daniel came "to judgment".

"When do you have the greatest rush in the day?" asked the Daniel.

"In the evening, between 4 and 6", somebody said.

"There you are, came forth the solution, "Close the library at four instead of at six. That will end the bother".

Some weak member meekly murmured, "They are the only hours when most of the students and teachers can use the Library".

"Too much reading is no good, you know", retorted the strong-willed Daniel.

Poor First Law! So summarily and unceremoniously thrown overboard! But you must not refuse your clemency to South India; for, all climes and times have an equal claim on you. South India is not alone in showing you disrespect at this late hour. Remember the recent lamentations of a Parisian librarian:

“Generally speaking, a school library in France was a closed cupboard opened once a fortnight or once a month”;

But the magic of the *Mantra* ‘BOOKS ARE FOR USE’ has made marvellous changes in the library hours in the other places of the West. Even the Bodleian, groaning under the indiscriminating weight of medieval tradition, has, we are told, recently broken the shackles of an old injunction about lights, which had till now made its hours keep pace with the erratic sun of the north. The long prohibited electric light is now making its hours not only uniform but also fairly long. Other libraries had surrendered to the dictates of the First Law even earlier. According to the recent American Library Association’s survey of the libraries,¹ ‘the hours, during which the libraries are open daily, vary from ten to fourteen’. The Amherst college which, eighty years ago, was keeping its library open for bare three hours in a week, now keeps it open for nearly a hundred hours in a week. In fact its daily hours are said to be 8 A.M. to 10-30 P.M. The Cornell University does similarly. The Oregon University opens the library daily at 7-30 A.M. and closes it only at 10 P.M. Even the Madras University Library has fixed 7 A.M. and 6 P.M. as its hours of opening and closing, for every day in the year. God willing, it may soon emulate the Western Universities even in their nocturnal vigils. It is not only the college and University libraries that have responded to the call of the First Law of Library Science. The response of the Public Libraries has been no less eager. The majority

of them, which keep BOOKS FOR USE, are open daily from 9 A.M. to 9 P.M., while some, as in San Francisco and Seattle, work even till 10 P.M.

There is no need to multiply statistics. It may be asserted boldly that the *a priori* reasoning about library hours leads only to results that are consistent with practice in the West. In no country, where the concept, ‘BOOKS ARE FOR USE’, has taken root in the Public Mind, will any library be allowed to close till the majority of humanity go to bed and so cannot use it. Nor can it be kept closed after they rise from bed. Nor will any library be allowed to close on any day of the year,— not even on Sundays, even in Christian Countries. The Public demand long hours and the library authorities appreciate the soundness of this demand. It is indeed considered criminal to close a library at any time when people can conveniently use it. One might ask, what about the cost of establishment, if it is to be kept open for long hours and on all days. Modern society maintains that any extra money spent on library establishment is legitimately spent and is well spent. After all, what is the proportion of the extra cost of establishment to the enormous benefit that will flow from a wider use of the library. What a large sum of money is locked up in the books of libraries Is it not penny-wise and pound-foolish to grudge a few rupees more on the establishment and to restrict the full use of such a treasure? Sometimes, wisdom consists in throwing good money after better.

(va urma)

(1) AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION: *A Survey of the Libraries in the United States*, Volume 2, pp. 94-95 & 159-160.

Sursa:

http://www.cro.sanita.fvg.it/reposCRO/Biblioteca/5_leggi_ranganathan.pdf